

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Maria Bach-Arvidsson

Penningtvätt –
bankens ansvar enligt EU:s tredje
penningtvättsdirektiv

Examensarbete
30 poäng

Helén Örnemark-Hansen

Bankrätt & Straffrätt

Höstterminen 2007

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Ämnespresentation	7
1.2 Uppsatsens syfte och problemställningar	9
1.3 Avgränsning av ämnet	10
1.4 Material och metod	10
1.5 Disposition	10
AVDELNING I TEORETISK REDOGÖRELSE	12
2 SVENSKA BANKRÄTTSLIGA REGLER OM VERKSAMHETSDRIFTEN	13
2.1 Soliditet och likviditet	13
2.2 Riskhantering	13
2.3 Sundhetskravet	14
3 ANTI MONEY LAUNDERING PRINCIPLES OF BANKING LAW; INTERNATIONELLA RÄTTSPRINCIPER MOT PENNINGTVÄTT	15
3.1 Principen om kundkännedom (KYC – know your customer)	18
3.2 Principen om kundkontroll och riskbedömning (CDD – Customer due diligence)	21
3.3 Standarden om bevarande av handlingar och information om kundens identitet	24
3.4 Kravet på interna rutiner, s.k. compliance regler	25
3.5 Övriga internationella bankrättsliga begrepp	27
3.5.1 Ryktesrisk	27

3.5.2	Systemrisk	27
4	EU:S KAMP MOT PENNINGTVÄTT	29
4.1	Det första penningtvättsdirektivet	29
4.2	Det andra penningtvättsdirektivet	31
4.3	Det tredje penningtvättsdirektivet	32
4.3.1	Definitionen av penningtvätt i direktiv 2005/60/EG	33
4.3.2	Direktivets krav om kundkännedom, kundkontroll och riskbedömning	34
4.3.3	Bevarande av handlingar och information om kundens identitet	37
4.3.4	Interna rutiner (s.k. compliance regler)	38
5	PENNINGTVÄTTSLAGSTIFTNINGEN I SVERIGE	40
5.1	Svenska definitionen av penningtvättsbrott	41
5.2	De materiella bestämmelserna om penningtvätt	43
5.2.1	Bankrättslig verksamhet som omfattas av penningtvättslagen	43
5.2.2	Penningtvättslagens krav på åtgärder mot penningtvätt	44
5.3	Straffbestämmelserna och påföljderna för penningtvättsbrott	48
5.4	Tillåtliga penningtvättsregister enligt svensk rätt	49
6	GENOMFÖRANDET AV TREDJE PENNINGTVÄTTSDIREKTIVET	52
6.1	EU:s genomförande genom föreskrifter och förordningar	52
6.1.1	Kommissionens genomförandeåtgärder	52
6.1.2	Förordning 1781/2006/EG om information om betalaren som skall åtfölja överföringar av medel	54
6.1.3	Direktiv 2006/70/EG om tillämpningsföreskrifter för direktiv 2005/80/EG avseende definitionen av ”person i politiskt utsatt ställning”	55
6.2	Sveriges arbete med implementeringen av direktivet i svensk rätt	56
6.2.1	SOU 2007:23 Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet	56
6.2.2	Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds Universitets remissvar till SOU 2007:23	57
6.2.3	Skatteverkets yttrande över SOU 2007:23	58
AVDELNING II BANKENS NUVARANDE ANSVAR I PRAKTIKEN		60
7	DET NUVARANDE KVALITETSSÄKRINGSANSVARET FÖR SVENSKA BANKER	61
8	KVALITETSSÄKRINGSSYSTEM	62
8.1	KYC procedurer	63
8.2	CDD procedurer	64

9 SVENSKA BANKERNAS NUVARANDE UTBILDNINGSAANSVAR	66
AVDELNING III AVSLUTNING	67
10 ANALYS	68
10.1 Reflektioner över bankens roll i den internationella kampen mot penningtvätt	68
10.2 Problematiken med implementeringen av direktiv 2005/60/EG i Sverige	71
10.3 Bankens ansvar enligt det tredje penningtvättsdirektivet	73
10.3.1 Bankens kvalitetssäkringsansvar	73
10.4 Slutsatser	79
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	105
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	110

Summary

Banks are exposed to the risks of money laundering, as they provide payment systems and services for monetary transactions.

The notion of money laundering is a procedure where illegally obtained funds and property, or the value of illegally obtained property, is transformed into legitimate funds. The consequence is that the crime remains hidden and that the funds are accessible, the money (or property) is laundered. The procedure consists of a number of different actions. These actions can for instance be to hide, facilitate transfers or possession of illegal funds. The effect is that illegal funds or the value of illegally obtained property is made available on the legitimate financial markets.

The principal law against money laundering in Sweden is law (1993:768) regarding measures against money laundering (penningtvättslagen, PTL) and Brottsbalken 9:6a, 9:7a and 9:11. Law (1999:163) regarding anti-money laundering registers is also attached to PTL.

The purpose of this thesis is to investigate the responsibility of the banks according to directive 2005/60/EC – the European Union's third money laundering directive. An additional aim is to investigate what the consequences for Swedish banks are in practice.

The third EC directive on money laundering is the strictest international (regional) anti-money laundering legislation to date. The directive, which is a complement to national criminal legislation of the member states, has a number of significant consequences for the banks within the EU. The directive extends the accountability of the banks regarding quality assurance. It also introduces new rules for customer due diligence and risk assessment of PEPs (Politically Exposed Person). Persons who have or have had important official functions, family members and known staffmembers of such persons, are regarded as PEPs, the preamble point 1 and article 2 of directive 2006/70/EC. E.g. politicians holding high appointments and employees holding important positions in public services. The application of the directive has been extended to incorporate the action of financing terrorism, which is reflected in its title and introduction.

The directive 2005/60/EC utilizes the international AML principles to define the minimum requirements within the European Union. The AML principles are widely recognized principles to counteract money laundering. The main principles are:

- The principle of know your customer (KYC)
- The principle of customer due diligence (CDD)
- The standard of documentation and record keeping of client information
- Requirements for compliance rules

I held phone interviews with representatives of two Swedish banks – SEB AB and Danske Bank AB. SEB is a Swedish bank with head quarters in Sweden, while Danske Bank AB is a Swedish bank with a Danish parent company. Both banks are of the opinion that it could be considered as reasonable and achievable to meet the third EC directive on money laundering. Pending the implementation of the directive in Sweden, the Swedish banks have already initiated reviewing their processes and the work to adapt them to meet the directive. Jan Björkman, Money-Lauderer Officer at SEB, expressed that it is of outmost importance to fulfill the international general requirements drawn up by FATF and Basel Committee on Banking Supervision, in order to maintain the good reputation of the bank. The guidelines of Joint Money Laundering Steering Group are also followed, as is Swedish legislation.

Sammanfattning

Banker har stor riskexponering för penningtvätt, då de tillhandahåller tjänster för nyttjande av betalsystem och erbjuder tjänster för penningtransaktioner.

Penningtvätt innebär ett förfarande där pengar och egendom som härrör från brott, samt värdet av de brottsligt åtkomna medlen, omvandlas till legala pengar med konsekvensen att brottsligheten döljs. Pengarna (eller egendomen) tvättas rena. Förfarandet kan exempelvis bestå i att dölja, överföra och underlätta innehav och tillgodogörande av medel med brottslig källa. Penningtvättsbrottet består av handlingar som innebär att den som berikat sig genom brott kan tillgodogöra sig den illegalt åtkomna egendomen eller pengarna på den legala ekonomiska marknaden.¹

Penningtvättslagstiftningen i Sverige utgörs huvudsakligen av lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (penningtvättslagen, PTL) och Brottsbalken 9:6a, 9:7a och 9:11. Till PTL är bl.a. lag (1999:163) om penningtvättsregister knuten.

Uppsatsens syfte är att utreda vilket ansvar banker har för penningtvätt enligt direktiv 2005/60/EG – EU:s tredje penningtvättsdirektiv. Målet är även att undersöka direktivets praktiska konsekvenser för svenska banker.

Tredje penningtvättsdirektivet är det strängaste internationella (regionala) regelverk mot penningtvätt. Direktivet, som är ett komplement till medlemsstaternas nationella straffrättslagstiftning, innebär en rad nya och viktiga konsekvenser för gemenskapens banker. Genom direktivet skärps bankernas kvalitetssäkringsansvar (administrativt ansvar att uppfylla direktivets krav på kundkännedom, kundkontroll, riskbedömning, bevarande av handlingar och krav på interna rutiner). Nya regler om kundkontroll och riskbedömning av PEP:ar (personer i politiskt utsatt ställning) införs också. PEP:ar är personer som har eller har haft viktiga offentliga funktioner, samt deras familjemedlemmar och kända medarbetare, ingressen punkt 1 och artikel 2 i direktiv 2006/70/EG. Exempelvis politiker i hög politisk ställning och offentligt anställda personer som har viktiga politiska funktioner. Anledningen är PEP:arnas riskexponering för mutbrott. Reglerna om PEP:ar är en viktig nyhet, då frågor om integritetsskydd och åsiktsregistrering aktualiseras. En kundkontroll av huruvida en person anses vara en PEP, nödvändiggör tillgång till register med förteckningar om personers politiska aktivitet.

¹ Cranston Ross, Principles of banking law, Second edition, Oxford University Press, 2006, s. 69ff. Karnov, lagkommentarer, SFS 1993:768, not 1 och not 2. Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine, Träskman Per Ole, Wennberg Suzanne, Brottsbalken – En kommentar, kapitel 1-2, Norstedts Blå Bibliotek, supplement 14, juli 2005, s. 9:89.

Direktivets tillämpningsområde har utvidgats från att tidigare endast ha gällt penningtvätt till att omfatta finansiering av terrorism. Utvidgningen av tillämpningsområdet framgår av direktivets titel och inledning.

Direktiv 2005/60/EG använder de internationella AML principles² för att definiera unionens minimiregler om åtgärder mot penningtvätt. AML principles står för anti money laundering principles, dvs. principer för motverkande, förhindrande och undvikande av penningtvätt. De huvudsakliga AML principles är:

- Principen om kundkännedom (KYC - know your customer)
- Principen om kundkontroll och riskbedömning (CDD - customer due diligence)
- Standarden om bevarande av handlingar och information om kundens identitet
- Kravet på interna rutiner, s.k. compliance regler

Efter studier av direktiv 2005/60/EG, kan slutsatsen dras att principerna är mycket generellt utformade i direktivet. Vilket ansvar har bankerna egentligen, dvs. hur långtgående är kvalitetssäkringsansvaret? Vilka är de exakta åtgärder som verksamhetsutövaren är skyldig att vidta?

Jag intervjuade två representanter från två svenska banker per telefon – SEB AB och Danske Bank AB. SEB är en svensk bank med moderbolag i Sverige. Danske Bank är också en svensk bank, men med moderbolag i Danmark. Bankerna anser att det är både rimligt och möjligt att uppfylla det tredje penningtvättsdirektivet. Danmark har redan implementerat tredje penningtvättsdirektivet, varmed de intervjuade bankerna anpassat sin danska verksamhet efter direktivet. I väntan på att Sverige skall implementera direktivet, har bankerna redan börjat se över sina verksamhetsrutiner och börjat anpassningsarbetet för att uppfylla direktivet. Jan Björkman, Money-Launderer Officer SEB, sade att det är av yttersta vikt för ryktesrisken att följa de internationella allmänna kraven som uppställs av bl.a. FATF och Basel Committee on Banking Supervision. Vidare följs även Joint Money Laundering Steering Groups riktlinjer, liksom svensk lagstiftning.

² Wolfsberg Standards: Global Anti-Money-Laundering Guidelines for Private Banking: http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/wolfsberg_aml_principles2.pdf. Lista över JMLSG:s Industry Guidance: <http://www.jmlsg.org.uk/bba/jsp/polopoly.jsp?d=758&menu=expand>.

Förord

Under de sista tre åren av min juristutbildning har jag jobbat extra som handläggare på en av de nya aktiebolagsbankerna. Jag blev då intresserad av att läsa bank- och finansrätt, vilket jag sedan gjorde som specialkurs. Då jag år 2006–2007 läste specialkurser vid Université Nice Sophia-Antipolis i Frankrike, valde jag bl.a. en kurs i internationell finansrätt, där penningtvätt studerades. Det var väldigt intressant att lära om konsekvenserna av penningtvätt inom finansrätten. Efter året i Frankrike läste jag Bankrätt med internationell inriktning på Juridiska fakulteten vid Lunds Universitet. Under kursen studerades bl.a. penningtvätt, under ledning av docent Helén Örnemark-Hansen. Jag blev än mer intresserad av problematiken och fick inspiration till detta examensarbete.

Särskilt tackar jag min handledare Helén Örnemark-Hansen för inspiration, kunskap, feedback och fin handledning.

Ett stort tack till Arne Peterson, Chefsjurist på Danske Bank AB, för en givande intervju och väl genomtänkta svar. Ditt engagemang och förmedling av Dina erfarenheter, samt Danske Banks åtgärder mot penningtvätt värdesätter jag.

Stort tack till Jan Björkman, Money-Launderer Officer på SEB AB, för en lång och intressant intervju. Jag är oerhört tacksam för Ditt engagemang och de utförliga svar Du gav om SEB:s åtgärder mot penningtvätt.

Ett varmt tack till advokat Bengt Andersson, Rosenberg Advokatbyrå, för att Du gav arbetet extra tyngd genom kontaktförmedling.

Jag tackar även min fästman Mikael Harrén för genomläsning av examensarbetet och fantastiskt stöd under hela studietiden.

Förkortningar

AML	Anti money laundering
BCBS	Basel Committee on Banking Supervision
BIS	Bank for International Settlements
BrB	Brottsbalken
CDD	Customer due diligence
f	Följande sida
FATF	Financial Action Task Force
ff	Följande sidor
JMLSG	Joint Money Laundering Steering Group
KYC	Know your customer
PEP	Person i politiskt utsatt ställning
PTL	Lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt
PUL	Personuppgiftslagen (1988:204)
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Ämnespresentation

Banker är de aktörer på bank- och finansmarknaden som möjliggör transaktioner via betalsystem. De har således stor riskexponering för penningtvätt; att utgöra en av brottsplatserna vid penningtvätt.

Penningtvätt innebär – generellt uttryckt – ett förfarande där pengar och egendom som härrör från brott, samt värdet av sådan egendom, omvandlas till legala pengar och legal verksamhet med konsekvensen att brottsligheten döljs. Förfarandet kan bestå i att dölja, överföra och underlätta innehav och tillgodogörande av egendom och pengar med brottslig källa. Den brottsliga gärningen (penningtvättsbrottet) består av handlingar som innebär att den som berikat sig genom brott kan tillgodogöra sig den illegalt åtkomna egendomen eller pengarna på den legala ekonomiska marknaden. Med andra ord, penningtvättsbrottet utgörs av omvandlingen från illegala medel till legala medel; de illegala medlen tvättas rena till legala medel. 1 § lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (penningtvättslagen, PTL) stadgar den svenska definitionen av penningtvätt. Brottet är straffrättsligt sanktionerat i 9:6a, 9:7a och 9:11 BrB.³

Money laundering är den internationella engelska termen för penningtvätt.⁴ Den internationella definitionen av penningtvätt har getts av FATF i *the Forty Recommendations on Money Laundering* (FATF:s 40 rekommendationer). Enligt rekommendation nr 1 andra stycket, skall brottet penningtvätt innefatta all form av allvarlig brottslighet så att alla förbrottstyper ingår i penningtvättsbrottet. FATF:s 40 rekommendationer har med tiden fått allt större betydelse och betraktas och följs idag som lag av de ca 130 länder som antagit rekommendationerna.

Enligt Ekobrottsmyndigheten (EBM) går den ekonomiska brottsligheten mot tre trender:⁵

1. Ekobrottens komplexitet gör att det blir allt svårare att utreda brotten. Anledningarna är bl.a. att brotten planeras omsorgsfullare, tekniska utvecklingen brotten har internationell karaktär och begås över gränserna.
2. Gärningsmännen har koppling till annan grov kriminalitet.

³ Cranston Ross, *Principles of banking law*, Second edition, Oxford University Press, 2006, s. 69ff. FATF Money Laundering FAQ: http://www.fatf-gafi.org/document/29/0,3343,en_32250379_32235720_33659613_1_1_1_1,00.html.

Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine, Träskman Per Ole, Wennberg Suzanne, *Brottsbalken – En kommentar*, kapitel 1-2, Norstedts Blå Bibliotek, supplement 14, juli 2005, s. 9:89. Karnov, lagkommentarer, SFS 1993:768, not 1 och not 2.

⁴ Cranston Ross, *Principles of banking law*, s. 68ff.

⁵ Rapport 2004:1 – Rapport om den ekonomiska brottsligheten, s. 2f.

3. Gärningsmännen ser till att göra sig oåtkompliga, exempelvis genom att placera verkliga eller fiktiva utländska personer i styrelser osv. Detta har resulterat i regler om s.k. beneficial owners (verkliga förmånstagare). FATF belyser denna trend i de 40 rekommendationernas ingress. I takt med att nya tekniker för att bekämpa penningtvätt utvecklas av länder och territorier, söker sig penningtvättarna till nya branscher och verksamheter för att genomföra penningtvätt.

Det är en allmän uppfattning inom internationell bankrätt att penningtvätt kan ge upphov till en rad risker för bankerna såsom institut, samt systemrisk för det finansiella systemet som helhet. Den yttersta risken för bankerna – förutom operativ risk – är ryktesrisken. Bankerna kan riskera att äventyra sitt rykte. Denna allmänna uppfattning kommer bl.a. till uttryck i FATF:s internationella anti-penningtvättsstandard *the Forty Recommendations on Money Laundering* (FATF:s 40 rekommendationer), samt EU:s tredje penningtvättsdirektiv 2005/60/EG. FAFT står för Financial Action Task Force on Money Laundering och är en internationell organisation mot penningtvätt.⁶

Nationella och internationella samarbeten anses av såväl statliga myndigheter och internationella organisationer som privata aktörer vara en förutsättning för att penningtvätt skall kunna bekämpas. Sedan ca 20 år samarbetar bank- och finansmarknadens aktörer inte endast med varandra, utan även med nationella och internationella myndigheter och organisationer. Samarbete över gränserna sker inom den Europeiska unionen genom direktiv mot penningtvätt. Det första penningtvättsdirektivet infördes år 1990 och nu aktuellt är direktiv 2005/60/EG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och terroristfinansiering – det s.k. tredje penningtvättsdirektivet. Genom direktivet harmoniseras reglerna om penningtvätt inom hela unionen. Direktivet är ett s.k. minimidirektiv, vilket innebär att respektive medlemsstat måste implementera direktivets krav i sin nationella lagstiftning. Medlemsstaterna kan besluta att införa strängare regler än direktivet uppställer. Enligt artikel 45 skall direktivet vara implementerat senast den 15 december 2007, vilket Sverige inte har gjort. Frågan är varför.

Bankerna såsom finans- och kreditinstitut är generellt mycket måna om sitt rykte på marknaden. Ett välfungerande betalsystem och trovärdigt bankväsende är en förutsättning för stabilitet på bank- och finansmarknaden. Finans- och kreditinstitut har under ca 20 års tid aktivt deltagit i den internationella kampen mot penningtvätt. Samarbete mellan statliga tillsynsmyndigheter och kreditinstituten på såväl nationell som internationell nivå anses vara en förutsättning för bekämpandet av penningtvätt. Så frågan är varför bankernas ansvar för penningtvätt hittills är obehandlat i den rättsliga litteraturen och debatten? År 2002 dömdes svenska advokater och

⁶ FATF money laundering FAQ: http://www.fatf-gafi.org/document/29/0,3343,en_32250379_32235720_33659613_1_1_1_1,00.html. About the FATF: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236836_1_1_1_1_1,00.html.

en banktjänsteman på SEB för penninghäleri (penningtvätt). I målet behandlades inte frågan om bankens ansvar.

FN:s narkotikabrottskonvention och Europarådets förverkandekonvention behandlar inte bankernas perspektiv. Frågan om bankens ansvar aktualiserades först av gemenskapsrätten – genom att Europeiska Unionen införde penningtvättsdirektivet år 1991. EU:s penningtvättsdirektiv är det första gemensamma (regionala) internationella regelverket att behandla bankernas ansvar för penningtvätt.⁷ Trots att frågan således kommit på dagordningen och är central i kampen mot penningtvätt, är den hittills i stort sett obehandlad i den rättsliga doktrinen och debatten.

Inte sällan används banken som en resurs av gärningsmannen vid utförandet av penningtvätt. Det nu gällande tredje penningtvättsdirektivet stadgar ett antal krav om åtgärder mot penningtvätt som banker inom gemenskapen är skyldiga att uppfylla. Kraven innebär ett kvalitetssäkringsansvar och fråga är vad direktivets definition av detta exakt är.

Fråga är även varför Sverige ännu inte implementerat direktivet. Är det pga. att reglerna anses oklara och oprecisa, eller finns det någon annan anledning?

1.2 Uppsatsens syfte och problemställningar

Uppsatsen syftar till att redogöra för bankernas ansvar för penningtvätt enligt EU:s tredje penningtvättsdirektiv 2005/60/EG. Syftet är att utreda vilket ansvar banker har för penningtvätt enligt direktivet. Målet är även att undersöka vad direktivet i praktiken kan komma att innebära för svenska banker.

För att uppnå uppsatsens mål och syfte, har jag formulerat följande frågeställningar:

1. Vad är bankens ansvar för penningtvätt enligt EU:s tredje penningtvättsdirektiv?
2. Är de krav som uppställs i det tredje penningtvättsdirektivet möjliga och rimliga för bankerna att uppfylla?
3. Innebär det tredje penningtvättsdirektivet att banken riskerar att lättare kunna ställas till ansvar för penningtvätt?
4. Varför har Sverige ännu inte implementerat direktivet?

⁷ Cranston Ross, Principles of banking law, Second edition, Oxford University Press, 2006, s. 70f.

1.3 Avgränsning av ämnet

Liksom examensarbetets titel indikerar, avgränsar jag examensarbetet till att omfatta bankens ansvar enligt direktiv 2005/60/EG. Den teoretiska redogörelsen för rättsområdets utveckling och gällande rätt, begränsas till ansvarsbestämmelserna för kredit- och finansiella institut.

Jag kommer endast översiktligt behandla tidigare gällande penningtvättsdirektiv, samt de gällande svenska straffbestämmelserna för penningtvättsbrott – i den mån det är behövligt för arbetet.

Frågor om bevisning av penningtvättsbrott utelämnas.

Ämnet är vidare avgränsat så att jag varken undersöker eller tar ställning till frågan huruvida Sverige bör införa undantag från förbudet mot åsiktsregistrering av s.k. PEP:ar (personer i politiskt utsatt ställning) för att uppfylla direktiv 2005/60/EG och de internationella allmänna kraven. Anledningen är att frågan är så omfattande att den lämpligen bör behandlas för sig.

1.4 Material och metod

Det material jag främst använder mig av är lagtext, förarbete, lagkommentarer och offentliga tryck på området för penningtvätt. Finansinspektionens rekommendationer används också. Fokus ligger på gällande rätt och det nu gällande penningtvättsdirektivet – direktiv 2005/60/EG.

Jag använder mig av den svenska doktrin som finns i ämnet. Storbritannien är ett av de ledande nationerna inom bank- och finansrätten, varför jag även använder mig av engelsk doktrin.

Bankers ansvar för penningtvätt har ännu inte varit föremål för prövning i svensk domstol.

Till diskussionen om bankernas ansvar, har jag intervjuat två svenska banker: Danske Bank AB och SEB AB.

1.5 Disposition

Examensarbetet är indelat i tre avdelningar:

1. Avdelning I Teoretisk redogörelse
2. Avdelning II Bankens nuvarande ansvar i praktiken
3. Avdelning III Analys

Den första avdelningen innehåller en redogörelse för penningtvättslagstiftningen. Avdelning I inleds med kapitel 2 Svenska bankrättsliga regler om verksamhetsdriften. Kapitlet är en översiktlig redogörelse för hur en banks rörelse skall drivas; regler som aktualiseras då bankerna skall vidta åtgärder mot penningtvätt. I kapitel 3 redogörs de internationella rättsprinciperna mot penningtvätt. En redogörelse för EU:s tre penningtvättsdirektiv finns i kapitel 4. Avdelning I avslutas med kapitel 5, som innehåller en redogörelse för genomförandet av direktiv 2005/60/EG. Den andra avdelningen innehåller en beskrivning av bankernas nuvarande kvalitetssäkringsansvar i praktiken. Avdelning II består av kapitel 6 Kvalitetssäkringssystem. Kapitlet är indelat i två underkapitel, där kvalitetssäkringssystemens procedurer beskrivs.

Den tredje och sista avdelningen innehåller analysen i kapitel 8. Jag har valt att indela analysen i fyra underkapitel. Kapitel 8.1 är en analys av bankernas roll i den internationella kampen mot penningtvätt. I kapitel 8.2 analyseras problematiken bakom den försenade svenska implementeringen av direktiv 2005/60/EG. Därefter analyseras bankens ansvar enligt det tredje penningtvättsdirektivet i kapitel 8.3. Kapitel 8 avslutas med kapitel 8.4, där jag redogör för mina slutsatser.

AVDELNING I TEORETISK REDOGÖRELSE

2 Svenska bankrättsliga regler om verksamhetsdriften

Regler om hur bank- och finansieringsrörelse skall drivas i Sverige finns i lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse⁸ (den s.k. bankrörelselagen), 1:1 mening 1. Lagen är även tillämplig på utländska företags verksamhet i Sverige, 1:2 mening 1.

Bankrörelselagens regler om riskhantering och sundhetskravet är centrala för bankernas verksamhetsdrift. Även i kampen mot penningtvätt är banken skyldig att följa dessa bestämmelser.

2.1 Soliditet och likviditet

Enligt 6:1 bankrörelselagen skall bankens verksamhet drivas på ett sätt som inte öventyrar institutets förmåga att fullgöra sina förpliktelser.

2.2 Riskhantering

Enligt 6:2 stycke 1 bankrörelselagen, är kreditinstitut skyldiga att ”...identifiera, mäta, styra och ha kontroll över de risker som...” institutets verksamhet innebär. Banken är särskilt skyldig att se till att vissa risker inte äventyrar institutets möjligheter att fullgöra sina förpliktelser, 6:2 andra stycket. Dessa risker är bankens kreditrisker, marknadsrisker, operativa risker och andra risker. Exempel på andra risker är penningtvättsrisken.

I 4:1 FFFS 2005:1 Styrning och kontroll av finansiella företag, ger Finansinspektionen en definition av operativa risker. Operativ risk innebär att risk för förlust föreligger p.g.a. felaktiga eller bristfälliga interna rutiner och system, mänskliga fel, externa händelser och legala risker.

Finansinspektionen har utgett rekommendationer och allmänna råd om riskhantering av penningtvättsrisk i FFFS 2005:5 Åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall. Enligt Finansinspektionen är risken för penningtvätt beroende av vilken verksamhet företaget bedriver, samt de marknader företaget bedriver verksamhet inom.

⁸ SFS 2004:297.

2.3 Sundhetskravet

Bankers verksamhet skall enligt 6:4 lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse bedrivas på ett sunt sätt. Detta innebär att rörelsen skall drivas på ett ändamålsenligt och effektivt sätt.

3 Anti money laundering principles of banking law; internationella rättsprinciper mot penningtvätt

De internationella rättsprinciper som reglerar ansvarsfrågan för bank- och finansinstituten i situationer om penningtvätt, har sitt ursprung i nationella lagar (främst USA och England). De nationella reglerna, som inte alla ursprungligen tillämpats för brottsbekämpning av penningtvätt, har sedan utvecklats i internationell rätt för tillämpning på penningtvätt. Utvecklingen har skett såväl av mellanstatliga organisationer och av bank- och finansmarknadens privata aktörer.⁹

I detta kapitel behandlas internationella bankrättsliga principer om åtgärder mot penningtvätt som av internationella organisationer och privata aktörer anses utgöra 'good practice' och internationella allmänna minimikrav.¹⁰ Dessa principer, som ofta benämns AML (anti money-laundering) principles, är:

1. Principen om kundkännedom (KYC – know your customer)
2. Principen om kundkontroll och riskbedömning (CDD – customer due diligence)
3. Standarden om bevarande av handlingar och information om kundens identitet
4. Kravet på interna rutiner, s.k. compliance regler

AML principles reglerar ansvarsfrågan för bankernas kvalitetssäkringsansvar.

AML principles tillämpas även av EG-rätten för att bekämpa penningtvätt och ingår i det nu gällande direktiv 2005/60/EG – det s.k. tredje penningtvättsdirektivet. Denna redogörelse syftar till att möjliggöra en analys av Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism. Principerna återfinns även i svensk bankrättslagstiftning, lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelselag, och penningtvättslagstiftning, PTL – lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt. Kapitel 4 nedan är en redogörelse för PTL.

Mellanstatliga organisationer som utvecklat de internationella bankrättsliga principerna är exempelvis FATF och Basel Committee on Banking Supervision.

⁹ Cranston Ross, Principles of banking law, Second edition, Oxford University Press, 2006, s. 68-72, s. 198f.

¹⁰ Ibid, s. 199.

FATF – The Financial Action Task Force on Money Laundering bildades år 1989 under G7 topmötet i Paris, där organisationen nu har sitt säte.¹¹

Organisationens medlemmar består av 34 länder, samt 2 länder med observatörsstatus (Indien och Sydkorea). Bland de 34 länderna ingår bl.a. Australien, Canada, Hong-Kong, Kina, Medelhavsländerna, Ryssland, Skandinavien, Turkiet och Tyskland.¹²

FATF har utfärdat internationella standarder om åtgärder mot penningtvätt och terroristfinansiering. Standarderna har blivit internationellt erkända och följs som lag. FATF:s standarder är indelade i två dokument:¹³

1. *the Forty Recommendations on Money Laundering* (FATF:s 40 rekommendationer)
2. *the Nine Special Recommendations on Terrorisk Financing* (FATF:s 9 specialrekommendationer)

Till FATF:s 40 rekommendationer är *Interpretative Notes to the 40 Recommendations of the FATF*¹⁴ knutet. I dokumentet ger FATF förklaringar till och tolkningar av de 40 rekommendationerna.

Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), även kallad Basel Committee (Basel kommittén), är en internationell organisation under BIS – Bank for International Settlements. BIS är en internationell organisation bestående av centralbankerna i en rad länder i Europa, Amerika och Asien. Europeiska unionens ECB (Europeiska centralbanken) är medlem. BIS är bl.a. centrum för ekonomisk och monetär forskning, samt forum för centralbankernas diskussioner och strategi analyser.¹⁵

Basel kommittéen är ett forum för regelbundet samarbete i banktillsynsfrågor. Kommittén uppmanar dess medlemmar och andra banktillsynsmyndigheter att samarbeta och sluta avtal. Vägledning i form av publicerade och opubliserade dokument sänds ut av kommittén till tillsynsmyndigheter runt om i världen. Medlemmar i BCBS är Beneluxländerna, Canada, Frankrike, Italien, Japan, Schweiz, Spanien, Sverige, Storbritannien, Tyskland och USA.¹⁶

Bland bank- och finansmarknadens privata aktörer är Wolfsberg Group och Joint Money Laundering Steering Group de största samarbetsgrupperna i kampen mot penningtvätt.

¹¹ FATF contact: www.fatf-gafi.org.

¹² FATF members and observers: http://www.fatf-gafi.org/document/52/0,3343,en_32250379_32237295_34027188_1_1_1_1,00.html.

¹³ FATF Standards: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236920_1_1_1_1,00.html. The 40 Recommendations of the FATF: <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/7/40/34849567.PDF>. The 9 Special Recommendations of the FATF: <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/8/17/34849466.pdf>.

¹⁴ Interpretative Notes to the 40 Recommendations: http://www.fatf-gafi.org/document/28/0,3343,en_32250379_32236920_33988956_1_1_1_1,00.html.

¹⁵ BIS hemsida: <http://www.bis.org/about/index.htm>.

¹⁶ Basel Committee on Banking Supervisions hemsida: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>.

Wolfsberg Group är en sammanslutning och arbetsgrupp bestående av 12 globala banker. Den bildades år 2000 i orten Wolfsberg i Schweiz, för att möta den ökade lagregleringen av bankers ansvar för penningtvätt. Gruppens syfte är att utveckla finansiella standarder om åtgärder mot penningtvätt och terroristfinansiering, genom tillämpning av de internationella bankrättsliga principerna mot penningtvätt. Wolfsberg Principles offentliggjordes första gången år 2000. Principerna är definierade och offentliggjorda i dokument kallade Wolfsbergs Standards. Standarden om privatbankers åtgärder mot penningtvätt kallas *Wolfsberg AML Principles on Private Banking*.¹⁷ Standarderna innehåller inga regler om sanktioner för åsidosättande av principerna.¹⁸ Gruppens medlemmar är bland de mäktigaste finansiella instituten på den globala marknaden för privata banktjänster. De 12 bankerna har även stora marknadsandelar i offshore centra. Gruppen samarbetar med sammanslutningar inom den privata banksektorn, däribland The Clearing House Association L.L.C, som ägs av de 22 största amerikanska affärsbankerna.¹⁹ Då medlemmarna i Wolfsberg Group är etablerade i jurisdiktioner som är medlemmar i BIS och Basel Committee on Banking Supervision, måste gruppens principer vara förenliga med Basel kommitténs principer och standarder.²⁰

Wolfsberg Standards generella natur har kritiserats av bl.a. Professor Mark Pieth vid Juristische Fakultät vid Basel Universitet i uppsatsen/artikeln *The Private Sector becomes Active: The Wolfsberg Process*.²¹ Professor Pieth är chairman i OECD Working Group on Bribery and Corruption. Han är före detta medlem i FATF och var inbjuden som och deltog som juridisk expert i Wolfsberg Groups utformning av Wolfsberg Principles. Pieth är kritisk till de oprecisa definitionerna av Wolfsberg Principles, dvs. gruppens definitioner av principerna för åtgärder mot penningtvätt (AML principerna). De oprecisa definitionerna medför att Wolfsberg Standards för åtgärder mot penningtvätt är oklar och oprecis.²²

¹⁷ Wolfsberg Groups hemsida: www.wolfsberg-principles.com. Wolfsberg Standards: Wolfsberg AML Principles on Private Banking – Revised version May 2002: <http://www.wolfsberg-principles.com/privat-banking.html>.

¹⁸ Wolfsberg Standards: <http://www.wolfsberg-principles.com/standards.html>. Cranston Ross, Principles of banking law, s. 70.

¹⁹ Professor Pieth Mark, Aiolfi Gemma, Juristische Fakultät Universität Basel, The Private Sector Becomes Active: The Wolfsberg Process: <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/wolfsbergprocess.pdf>, kap. 4. s. 4f. The Clearing House – Advancing Payment Systems World Wide: <http://www.theclearinghouse.org/about/association/000223f.php>, <http://www.theclearinghouse.org/about/000211f.php>.

²⁰ Global banks: Global Standards: <http://www.wolfsberg-principles.com>. Professor Pieth Mark, Aiolfi Gemma, The Private Sector Becomes Active: The Wolfsberg Process: <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/wolfsbergprocess.pdf>, kap. 4, s. 4f, kap. 5, s. 6.

²¹ Pieth Mark, Aiolfi Gemma: <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/wolfsbergprocess.pdf>.

²² Basel Institute on Governance (oberoende och idéellt forskningscenter) hemsida: http://www.baselgovernance.org/fileadmin/docs/pdfs/Industry_standards/Wolfsberg_AML_principles.pdf, <http://baselgovernance.org>.

Joint Money Laundering Steering Group (JMLSG) är en engelsk samarbetsgrupp och organisation för Storbritanniens aktörer inom handelsmarknaden och på kredit- och finansmarknaden. Gruppen består av landets ledande handelsorganisationer inom den finansiella sektorn. JMLSG erbjuder praktisk vägledning vid tolkning av Storbritanniens penningtvättslagstiftning (the UK Money Laundering Regulations). Organisationen syftar till att främja 'good practice' för åtgärder mot penningtvätt. Sedan 1990 har JMLSG utgett riktlinjer för åtgärder mot penningtvätt – *Money Laundering Guidance for the financial sector*. För närvarande arbetar JMLSG med att anpassa sina riktlinjer (guidelines) efter direktiv 2005/60/EG – tredje penningtvättsdirektivet.²³ I juni 2007 utgav JMLSG ett s.k. consultation paper (rådgivande riktlinjer) för nya riktlinjer för åtgärder mot penningtvätt: *Prevention of money laundering/combating terrorist financing – Consultation draft - guidance for the UK financial sector, June 2007*.²⁴ Dokumentet är indelat i två delar, part I som är generella riktlinjer för bank- och kreditinstitut, respektive part II som innehåller riktlinjer för specifika finanssektorer. Part I består av totalt 152 sidor, part II består av totalt 148 sidor. I detta kapitel redogörs endast för part I i och med att de generella riktlinjerna för bank- och kreditinstituten anges där.

Till grund för JMLSG:s standarder och riktlinjer, ligger Basel kommitténs standarder (bl.a. *the Basel CDD paper*), FATF:s 40 rekommendationer. Även Wolfsberg Principles beaktas. JMLSG hänvisar i part I, kapitel 1 (chapter 1), *Prevention of money laundering/combating terrorist financing – Consultation draft*.

3.1 Principen om kundkännedom (KYC – know your customer)

I internationell bankrätt är principen om kundkännedom väl etablerad och anses bl.a. av FATF och Basle Committee on Banking Supervision som en av de allmänna minimikraven.²⁵

Principen innebär att innan en ny kundrelation inleds eller en transaktion genomförs, skall institutet inhämta information om personen. Informationen skall vara så utförlig att institutet kan identifiera personen och göra diverse riskvärderingar. I kampen mot penningtvätt, innebär principen om kundkännedom att banken skall kunna göra en riskbedömning av personens risk att delta i penningtvätt, samt känna till härkomsten och källan till personens bankmedel.²⁶

²³ JMLSG:s hemsida: <http://www.jmlsg.org.uk/bba/jsp/polopoly.jsp?d=755&a=9756>.

²⁴ JMLSG Prevention of money laundering – Consultation draft, June 2007: http://www.jmlsg.org.uk/content/1/c4/98/32/Part_I_final_cons_text.pdf, http://www.jmlsg.org.uk/content/1/c4/98/31/Part_II_final_cons_text.pdf.

²⁵ Cranston Ross, Principles of banking law, s. 134ff.

²⁶ Ibid.

I syfte att uppfylla kraven om kundkännedom, utvecklar kredit- och finansinstituten KYC processer (know your customer processer; procedurer för kundkännedom). Genom KYC procedurerna inhämtas och kontrolleras kundrelaterad information. I kontrollen av kundens identitet och finansiella status, är bankerna beroende av tillgång till offentliga och statliga kontrollsystem.²⁷

Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) internationella standard för kundkännedom finns i *Customer due diligence for banks (Basel, BIS, October 2001)*²⁸, avdelning III, 18–54§§. Dokumentet kallas förkortat *the Basel CDD paper* och är en internationell standard för kundkontroll och riskbedömning. Se kapitel 3.2. Basel kommittén anser att en banks åsidosättande av kravet på kundkännedom, genom otillräckliga eller inga KYC procedurer, kan leda till en rad risker. Ryktesrisk och operativ risk kan uppstå, se kapitel 3.5. Följden kan även bli legal risk (risk för åtal och ogynnsamma domslut) och koncentrationsrisk/kreditrisk (risk för obalans i utlåningen), *Customer due diligence for banks*, avdelning II, 10–14§§.

Enligt 19§ bör alla banker vara skyldiga att ha utvecklat lämpliga strategier och procedurer som främjar etiska och professionella standarder, samt förhindrar banken från att utnyttjas kriminellt. En uppräkningslista görs av KYC procedurernas innehåll:

1. Strategier för godkännande av kunder
2. Kundidentifikation
3. Fortlöpande uppföljning av högriskkonton
4. Risk hantering

20§ innehåller Basel kommitténs standard för godkännande av kunder: Banken kan i sina interna strategier och riktlinjer uppställa due diligence krav (kundkontroll och riskbedömning, se kapitel 3.2) för öppnande av de mest enkla och grundläggande kontotyper. Strategierna får inte resultera i att allmänheten inte kan få tillgång till lån och banktjänster, men omfattande kundkontroll är nödvändigt för personer med stor förmögenhet, vars källa inte kan fastställas.

21–30§§ *the Basel CDD paper* innehåller standarder för kundidentifikation. Bankerna bör ha systematiska kundidentifikationsprocedurer. De bör inte inleda affärsförbindelser förrän identifikationen kunnat bestyrkas, 22§. Identifikationshandlingar som är de mest svåra att förfalska och illegalt förvärva bör användas, 23§.

BCBS ger i kapitel 2.2.5, 41–44§§ *the Basel CDD paper*, standarden för kundkännedom och kundidentifikation då kunden är en s.k. PEP (person i politiskt utsatt ställning). Enligt 41§ kan affärsrelationer med denna typ av kunder innebära att banken blir exponerad för ryktesrisk²⁹ och legal risk.

²⁷ Ibid, s. 134.

²⁸ Basel Committee on Banking Supervision, *Customer due diligence for banks (Basel, BIS, October 2001)*: <http://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf?noframes=1>.

²⁹ För definition av ryktesrisk, se kapitel 3.5.1.

Enligt 44§ bör bankerna inhämta tillräcklig information för att kunna fastställa huruvida en kund är PEP, samt undersöka källan till en PEP:s medel.

Riktlinjer för kundkännedom om distanskunder finns i kapitel 2.2.6, 45–48§§ *the Basel CDD paper*. Distanskunder innebär kunder som inte är fysiskt närvarande vid transaktionstillfället eller affärsrelationens inledande (kontots öppnande), 46§. Exempel ges i 48§ på hur bankerna kan dämpa den risk som är förknippad med distanskunder:

- Kräva certifikat (legal stämpel) på uppvisade handlingar och dokument.
- Ytterligare, kompletterande dokument än vad som krävs för fysiskt närvarande kunder.
- Ta självständig och oberoende kontakt med distanskunden.
- Presentation av en tredjeman.
- Krav på att första betalningen skall göras från ett konto i distanskundens namn i en annan bank med motsvarande customer due diligence procedurer (se kapitel 3.2).

Kravet på kundkännedom innefattar även kunskap om korrespondentbanken, *Customer due diligence for banks*, kapitel 2.2.7, 49–52§§. En korrespondentbank är en bank som förmedlar banktjänster till en annan mottagarbank (respondent banken), 49§. Enligt 50§ bör bankerna inhämta tillräcklig information om sin respondentbanken, så att de fullständigt kan förstå respondentbankens verksamhetstyp.

FATF har genom den internationellt erkända standarden *the Forty Recommendations on Money Laundering* (FATF:s 40 rekommendationer), utarbetat minimikrav om kundkännedom i rekommendation nr 4–12. För att uppfylla kravet om kundkännedom, bör customer due diligence åtgärder vidtas, rekommendation nr 5 stycke 2. Redogörelse härför görs i kapitel 3.2.

Enligt FATF rekommendation nr 5 stycke 5 bör identifikationen av kunder och verkliga förmånstagare (beneficial owners) göras antingen före eller under loppet av affärsrelationens etablering eller transaktionens genomförande. Kraven om kundidentifikation bör tillämpas på alla nya och existerande kunder, rekommendation nr 5 stycke 6.

I *Interpretative Note* till rekommendation nr 5 har FATF förtydligat standarden för CDD. Rekommendationer för juridiska personers CDD procedurer har utvecklats.

Wolfsberg Group har utarbetat standarder om kundkännedom i kapitel 1-3, *Wolfsberg AML Principles on Private Banking*. Det första kapitlet innehåller generella riktlinjer för godkännande av nya kunder, kundidentifikation och kundkontroll. Riktlinjer för utökad kundkontroll finns i kapitel 2. Omständigheter som kräver utökad kundkontroll beskrivs kort:

- Personer som har hemvist i eller har medel från länder som av tillförlitliga källor anses ha otillräckliga standarder eller hög risk för korruption.
- Personer verksamma inom en näringsverksamhet eller inom marknader med hög risk för penningtvätt.
- PEP – person i politiskt utsatt ställning.

JMLSG har reviderat riktlinjerna för kundkännedom genom *Prevention of money laundering/combating terrorist financing – Consultation draft*, part I. Regler om KYC procedurer finns i 5.3.3– 5.3.7§§. Krav på kundkännedom rörande verkliga förmånstagare (beneficial owners) finns i 5.3.8– 5.3.11§§.

3.2 Principen om kundkontroll och riskbedömning (CDD – Customer due diligence)

Due diligence är en term som används inom ekonomi och juridik för undersökning av motparten och eventuella risker som en affärsrelation med en viss motpart kan komma att innebära. Termen används som en bankrättslig standard med innebörden att banken har en skyldighet att undersöka kunden innan en ny affärsrelation inleds, vidta försiktighet och handla enligt den allmänna standarden 'good practice'. Principen innebär även kontinuerlig uppföljning av kunden (kontinuerlig kundkontroll), så att kravet om kundkännedom uppfylls. Det framgår bl.a. av kapitel 1, 1§ *Customer due diligence for banks, (Basel BIS, October 2001) – the Basel CDD paper*.³⁰

Due diligence utvecklades ur amerikansk och engelsk värdepappersrätt, där due diligence innebar att banken var civilrättsligt ansvarig mot värdepappersförsluter, såvida banken inte kunde visa att den gjort alla nödvändiga undersökningar och hade god tro.³¹

Customer due diligence procedurer (CDD procedurer) är en internationell term för riskbedömningsprocesser. Som en åtgärd mot penningtvätt, används CDD procedurer som bankstrategier för att bedöma en potentiell eller existerande kunds risk att delta i penningtvätt. De används även för att avgöra vilka försiktighetsåtgärder och penningtvättsåtgärder banken skall tillämpa på personen.

Information om personen inhämtas genom bankens utarbetade KYC processer (se kapitel 3.1). Riskbedömningen görs sedan utifrån den inhämtade informationen. Bedömningen leder till en riskvärdering och kategorisering eller klassificering av personen. Beroende på vilken

³⁰ Cranston Ross, Principles of banking law, s. 198f.

³¹ Ibid, s. 198.

riskgrupp personen tillhör, vidtas en viss CDD procedur. Detta framgår av *Customer due diligence for banks*, kapitel 4, s.14, artiklarna 55–59.

Principen customer due diligence finns i FATF:s 40 rekommendationer, rekommendation nr 5 stycke 2-6.

Enligt rekommendation nr 5 stycke 2 bör finansiella institut vidta CDD procedurer som innebär en indentifikation och verifikation av kundens identitet i följande fyra situationer:

1. Då en affärsrelation inleds.
2. Vid sporadiska transaktioner.
3. Då banken misstänker penningtvätt.
4. Om institutet är osäkert på om redan inhämtade kunduppgifter är adekvata och korrekta.

Minimikraven för vilka åtgärder som bör ingå i bankernas CDD processer finns i rekommendation nr 5 tredje stycket punkt a) - c):

- a) Kundidentifikation och bestyrkande av identitetshandlingar. Dokument, data eller information från tillförlitliga och oberoende källor skall användas.
- b) Identifikation av verkliga förmånstagare (beneficial owners). Rimliga åtgärder för att bestyrka den verkliga förmånstagarens identitet skall göras, så att banken är säker på att den vet vem den verkliga förmånstagaren är. Om kunden är en juridiska person, skall banken vidta skäliga åtgärder för att utreda ägarförhållandena och kontrollstrukturen i bolaget.
- c) Information om syftet och ändamålet med affärsrelationen.
- d) Uppföljning av transaktioner och affärsrelationer, genom fortlöpande due diligence. Uppföljningen skall säkerställa att bankens kundkännedom uppdateras och transaktionerna är förenliga med bankens kunskap och information om kunden, kundens verksamhet och riskvärdering, samt medlens källa.

CDD procedurernas omfattning är beroende av vilken riskkategori kunden tillhör, Rekommendation nr 5 stycke 4. Riskbedömningen beror på kundtyp, affärsrelation och transaktionsart. Utökad due diligence (utökad kundkontroll) bör tillämpas på högriskkunder. Länder kan besluta att tillämpa förenklad kundkontroll på lågriskkunder.

Utökad due diligence bör tillämpas på PEP:ar (politically exposed persons; personer i politiskt utsatt ställning) enligt rekommendation nr 6, och cross-border-correspondent-banking (gränsöverskridande korrespondentbankförbindelser; betalningsförmedling över gränserna) enligt rekommendation nr 7. Genom *Interpretative Note* till rekommendation nr 5 avseende PEP:ar, har FATF kompletterat standarden för due diligence av PEP:ar. FATF anger i rekommendation nr 8 vilka situationer som kan indikera hög riskexponering för penningtvätt. Finansiella institut bör vara särskilt uppmärksamma på penningtvättsrisk som kan uppstå p.g.a. ny teknologi som kan främja anonymitet. Om det är nödvändigt bör bankerna

förhindra användningen av denna teknologi för penningtvätt, rekommendation nr 8 mening 1. Rekommendation nr 8 mening 2 stadgar att bankerna bör ha strategier och processer på plats för att hantera penningtvättsrisken förenad med distanskunder.

Åtgärderna i CDD processerna skall vara förenliga med behöriga myndigheters riktlinjer och beslut, rekommendation nr 5 stycke 4 mening 1. Processerna bör tillämpas på alla nya och existerande kunder, rekommendation nr 5 stycke 6.

Basel Committee on Banking Supervisions standarder om CDD procedurer finns i *Customer due diligence for banks* och innebär i huvudsak följande: Bankerna bör utföra KYC procedurer för att få kännedom om kunden, samt inhämta tillräcklig information för att kunna göra en riskbedömning av kundens exponering för penningtvätt. KYC procedurerna finns i avdelning III, kapitel 1 och 2, 19–54§§. Standarder för risk hantering finns i avdelning III, kapitel 4, 55–59§§. Risk hanteringen innebär att bankerna skall ha compliance regler och kontinuerlig utbildningsprogram av personalen.

Wolfsberg Group uppräknar i sex stycken punkter vilken kundinformation som gruppen anser vara standard i Customer due diligence processer som åtgärder mot penningtvätt, kapitel 1.3, *Wolfsberg AML Principles on Private Banking*:

- personens syfte och anledning att öppna bankkontot
- förväntad kontoaktivitet; förväntade transaktioner
- uppskattat nettovärde
- medlens källa och härkomst
- referenser och andra intyg som styrker informationen

Joint Money Laundering Steering Groups riktlinjer för CDD procedurer anpassade efter direktiv 2005/60/EG, finns i part I, kapitel 5 (chapter 5), *Prevention of money laundering/combating terrorist financing – Consultation draft*.

Enligt 5.1.4§ är procedureernas omfattning beroende av bankens riskbedömning av kundens riskexponering för penningtvätt. Utifrån en s.k. risk based approach kan banken besluta hur långtgående CDD proceduren bör vara i det enskilda fallet. JMLSG ger i part I, kapitel 4 (chapter 4) riktlinjer för hur riskbedömningen bör se ut. Organisationen beskriver risk based approach som diskreta steg mot en hantering av penningtvättsriskerna och en minskning av eventuella kostnadseffekter av penningtvätt, part I, 4.2§ *Prevention of money laundering/combating terrorist financing – Consultation draft*. Enligt 4.3§ är en risk based approach inte en garanti för bekämpning av penningtvätt, men väl ett sätt att balansera kostnaderna som kan bli konsekvensen av penningtvätt. Enligt 4.5§ skall "...senior management..." (ledningen) ta det slutliga beslutet om vilken risk approach som skall tillämpas.

3.3 Standarden om bevarande av handlingar och information om kundens identitet

En internationell bankrättslig standard för driften av bankverksamhet, är att handlingar och information om kunders identitet skall bevaras. Anledningen är kravet om kundkännedom; att banken skall känna sina kunder.

I kampen mot penningtvätt används standarden som en säkerhetsåtgärd. Om banken själv misstänker penningtvätt, eller om en tillsynsmyndighet kräver upplysningar om kunden i en penningtvättsutredning, måste banken snabbt kunna leta fram informationen.

FATF:s standard om bevarande av handlingar finns i rekommendation nr 10. Första stycket innehåller standarden vid transaktioner, andra stycket innehåller riktlinjer för bevarande av handlingar vid affärsrelationer.

Alla nödvändiga handlingar och anteckningar om transaktioner skall bevaras i minst 5 år, rekommendation nr 10 stycke 1. Detta gäller såväl nationella som internationella transaktioner. Handlingarna skall vara tillräckligt utförliga för att möjliggöra en rekonstruktion av individuella transaktioner om det behövs som bevisning och väckande av åtal.

Enligt rekommendation nr 10 stycke 2, skall identifikations handlingar som inhämtats via CDD processerna, kontouppgifter och affärsbrev bevaras i minst 5 år räknat efter affärsrelationens upphörande. FATF ger exempel på vilka handlingar som bör inhämtas genom CDD procedurerna. Kopior eller anteckningar av officiella identitetshandlingar som t.ex. pass, id-kort, körkort.

Enligt rekommendation nr 10 stycke 3, skall handlingarna bevaras på ett sätt som gör dem tillgängliga för nationella behöriga myndigheter.

Wolfsbergs Gruppens standard om bevarande av handlingar finns i kapitel 9, *Wolfsberg AML Principles on Private Banking*. Enligt standarden skall alla penningtvättsrelaterade dokument bevaras i minst 5 år.

JMLSG:s riktlinjer för bevarande av handlingar finns i *Prevention of money laundering/combating terrorist financing – Consultation draft*, part I, kapitel 4 (chapter 4) 4.29§ och kapitel 8. Information som lagts till grund för riskbedömningen av kunden, underlättar för bolag att utveckla och fastställa strategier och procedurer för åtgärder mot penningtvätt, 4.29§. Sådan information bör dokumenteras som bevis till tillsynsmyndigheten för bankens:

- Riskhantering,
- interna rutiner och CDD procedurer, och
- system för rapportering av kontroller till ledningen.

Informationen bör även kunna användas som bevismaterial i en domstolsförhandling.

Detaljerade riktlinjer för hur handlingar bör bevaras finns i kapitel 8 (chapter 8). Enligt 8.3§ måste bolag (och banker) bevara handlingar som bevis för regelefterlevnad och åtgärder mot penningtvätt. Vilka handlingar som måste bevaras anges i 8.5–8.20§§. Enligt 8.6§ skall följande information bevaras:

1. information om transaktioner
2. interna och externa rapporter om misstanke om penningtvätt
3. MLRO årsrapport och andra årsrapporter
4. information om övervakning av utbildning och compliance
5. information om utbildningens effektivitet

Enligt 8.7§ skall bevis om kunders identitet bevaras i form av en kopia av eller hänvisning till det bevis som användes för att styrka kundens identitet under CDD proceduren.

Formen för handlingarnas bevarande anges i 8.21–8.29§§. Enligt 8.21§ kan handlingar bevaras i följande former:

- original handlingar
- fotokopior av original handlingar
- på microkort
- i scannad form
- i datoriserad eller elektronisk form

3.4 Kravet på interna rutiner, s.k. compliance regler

Krav på att banker skall ha utarbetat fasta interna rutiner för hur institutet skall följa lagar, föreskrifter, interna regler, strategier och procedurer i den dagliga verksamheten, är en grundprincip i internationell bankrätt. Compliance regler är den internationella engelska termen.³²

I svensk bankrättslagstiftning finns den internationella standarden i 6:5 lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse. Lagrummets titel är ”Riktlinjer och instruktioner”. Finansinspektionen kallar begreppet compliance regler för regelefterlevnad i FFFS 2005:1 Styrning och kontroll av finansiella företag, kapitel 5. I föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt m.m., använder Finansinspektionen termen interna regler i 4§ FFFS 2005:5 Åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall.

³² BIS Compliance charter, 9 May 2005, Revised on 8 January 2007:
<http://www.bis.org/about/compliancecharter.pdf>. Basel Committee on Banking Supervision, Compliance and the compliance function in banks, April 2005:
<http://www.bis.org/publ/bcbs113.pdf?noframes=1>.

Kravet på interna rutiner används som en standard i den internationella kampen mot penningtvätt. Krav om compliance regler innebär att finans- och kreditinstitut skall ha skriftliga strategier och riktlinjer för efterlevnad av penningtvättslagstiftningen. De interna rutinerna skall skriftligen ange vilka åtgärder mot penningtvätt som bankens anställda skall vidta i den dagliga driften. Compliance regler i penningtvättskontexten omfattar skriftliga rutiner för KYC processer, CDD procedurer, rapportering av misstänkt penningtvätt, utbildning av bankpersonalen m.m.

Principen om compliance regler finns i FATF rekommendation nr 13-16. Enligt rekommendation nr 13 är finansiella institut rapporteringsskyldiga om de misstänker eller har skälig anledning att misstänka penningtvätt. Den internationella standarden är att rapporteringsplikten skall följa av lag eller förordningar. Plikten skall innebära en skyldighet att genast rapportera till behörig myndighet.

Rekommendation nr 14 preciserar banktjänstemännens rapporteringsplikt, vilket utgör ett undantag från deras tystnadsplikt.

Krav på interna rutiner om regelefterlevnad (compliance regler) finns i rekommendation nr 15, som i punkterna a) – c) preciserar vilka program och strategier mot penningtvätt bankerna skall utveckla:

- a) Interna strategier ("...internal policies..."), procedurer och kontroller. Detta inkluderar lämplig compliance management och anställningsprocesser av bankens anställda.
- b) Fortlöpande utbildningsprogram för personalen.
- c) Intern revision.

Interpretative Note till rekommendation nr 15 anger mer definierat omfattningen av de interna strategierna och procedureerna.

Wolfsberg Group har intagit kravet som en åtgärd mot penningtvätt i kapitel 6, *AML Principles on Private Banking*. I kapitel 6 sägs att "A written control policy...", dvs. en skriftlig strategi, skall fastslå bankens standard för kontroller. Standardkontrollerna skall tillämpas av bankens kontrollanter; banktjänstemännen, compliance avdelningen, internrevisionsavdelningen m.fl.

Basel Committee on Banking Supervision har utvecklat compliance standarder för den fortlöpande uppföljningen av kundkonton och transaktioner, kapitel 3, 53–54§§, samt för risk hanteringen (risk management), kapitel 4, 55–59§§. Enligt 54§ bör bankerna utveckla tydliga strategier och interna riktlinjer. Enligt 56§ har bankernas internrevisions avdelning och compliance avdelning ett viktigt compliance ansvar; ansvar för att utvärdera och garantera bankens regelefterlevnad.

JMLSG:s riktlinjer om interna rutiner finns i part I, kapitel 2 (chapter 2), samt riktlinjer för utbildning av personal i kapitel 7 (chapter 7).

Enligt 2.1§ finns det ett krav om att företag eller banker skall fastställa tillfredsställande och lämpliga strategier och procedurer för interna kontroller och intern kommunikation för att förhindra penningtvätt eller terroristfinansiering. JMLSG:s standard för tillfredsställande och lämpliga strategier och procedurer definieras i 2.3–2.6§§: Uppfyllelse av kraven om kundkännedom, CDD procedurer, bevarande av handlingar och rapporteringspliken, innebär tillfredsställande och lämpliga strategier och procedurer.

3.5 Övriga internationella bankrättsliga begrepp

I internationell bankrätt anses penningtvätt kunna ge upphov till operativ risk och ryktesrisk för bankerna, samt systemrisk för det finansiella systemet. Operativ risk behandlas i kapitel 2.2.

3.5.1 Ryktesrisk

Ryktesrisk innebär att en risk föreligger att bankens potentiella och existerande kunder förlorar tilltron till banken. En ryktesrisk innebär att bankens sundhet, integritet och stabilitet äventyras. Ryktesrisk kan alltså leda till likviditetsrisk.

Enligt FATF är integritet och rykte några av bankens viktigaste tillgångar.³³

Oron över att penningtvätt kan utgöra ett hot mot bankernas rykte uttrycks av FATF i ingressen till de 40 rekommendationerna. Direktiv 2005/60/EG, talar om ryktesrisk i ingressen punkt 2.

3.5.2 Systemrisk

Systemrisk är ett begrepp som används i internationell bankrätt för att beskriva spridningen av ett visst kredit- och finansiellt instituts default (försummelse). Historiskt har det visat sig att om en finansiell kris uppstår inom ett institut (likviditetsrisk), så kan denna kris sprida sig till övriga institut på bank- och finansmarknaden. Spridning kan exempelvis ske om bankernas potentiella och existerande kunder tappar förtroendet och tilltron till banken. Systemrisk kan även uppstå pga. att allmänheten är av uppfattningen att inte endast den aktuella banken befinner sig i en finanskris, utan att detta även är fallet för marknadens övriga banker.

³³ FATF Money Laundering FAQ: http://www.fatf-gafi.org/document/29/0,3343,en_32250379_32235720_33659613_1_1_1_1,00.html.

Spridning kan vidare även ske av andra orsaker, som att banken åsidosätter kravet om sundhet, likviditet och riskhantering.³⁴

³⁴ Cranston Ross, Principles of banking law, s. 66f.

4 EU:s kamp mot penningtvätt

Sedan år 1991 har EU infört tre stycken penningtvättsdirektiv:

1. Rådets direktiv 91/308/EEG av den 10 juni 1991 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar ³⁵ (det s.k. första penningtvättsdirektivet)
2. Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/97/EG av den 4 december 2001 om ändring av rådets direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar ³⁶ (det s.k. andra penningtvättsdirektivet)
3. Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism ³⁷ (det s.k. tredje penningtvättsdirektivet)

Det nu gällande s.k. tredje penningtvättsdirektivet innebär en rad nya och viktiga konsekvenser för bank- och finansmarknadernas aktörer, samt juristväsendet. Lagstiftningstekniskt är införlivningen av FATF:s 40 rekommendationer en av de främsta nyheterna. ³⁸

4.1 Det första penningtvättsdirektivet

Direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar, var Europeiska Unionens (då Europeiska Ekonomiska Gemenskapens) första direktiv om penningtvätt.

Direktivet infördes i syfte att hindra att kredit- och finansiella institut utnyttjas för ...”tvättning av sådana tillgångar som erhållits genom brottslig verksamhet (i fortsättningen kallat tvättning av pengar)...”, ingressen stycke 1 i direktiv 91/308/EEG. Anledningen är att EEG ansåg att ett sådant utnyttjande av det finansiella systemet allvarligt kan skada institutens sundhet och stabilitet. En annan anledning är att åtgärder på gemenskapsnivå var en förutsättning för att medlemsstaterna inte skulle vidta åtgärder som var oförenliga med gemenskapens principer, ingressen stycke 2 direktiv 91/308/EEG.

Genom artikel 2 infördes en skyldighet för medlemsstaterna att förbjuda penningtvätt. Direktivet använder sig inte av begreppet penningtvätt, utan av begreppet tvättning av pengar, artikel 1 strecksats 3. Tvättning av pengar innebär att medel som härrör från vinning av narkotikabrott enligt artikel 3.1

³⁵ EGT L 166, 28.06.1991, s. 0077-0083, svensk specialutgåva, område 10, volym 1, s.0068.

³⁶ EGT L 344, 28.12.2001, s. 0076-0082.

³⁷ EUT L 309, 25.11.2005, s. 0015-00036.

³⁸ Svenska Bankrättsföreningen:

<http://www.bankforeningen.se/Viktiga%20fr%C3%A5gor/Penningtv%C3%A4tt.aspx>.

i FN:s narkotikabrottskonvention (Konvention 1988 om bekämpande av illegal handel med narkotika och psykotropa ämnen; Wienkonventionen)³⁹ omvandlas till legala pengar, med konsekvensen att narkotikabrottsligheten döljs. Förfarandet skall ha begåtts med uppsåt.

Artiklarna 3–11 i första penningtvättdirektivet reglerar bankernas ansvar för penningtvätt. Ansvaret omfattar administrativa skyldigheter för kredit- och finansinstituten verksamma inom gemenskapen att vidta åtgärder mot penningtvätt.

Artikel 3 är ett uttryck för principen om kundkännedom (KYC – know your customer). Bankerna skall kräva att deras kunder styrker sin identitet då en affärsrelation inleds, artikel 3.1. Identiteten skall särskilt styrkas om kunden öppnar ett sparkonto eller annan form av konto, samt då banktjänster erbjuds.

Enligt artikel 3.2 gäller identifikationskravet även vid transaktioner över 15 000 ecu som utförs av andra kunder än kontoinnehavare eller bankkunder. Beloppsgränsen gäller såväl enstaka transaktioner som summan av flera sammanhängande transaktioner. Om transaktionssumman inte är känd vid tidpunkten för transaktionen, skall institutet i efterhand begära information; då summan blivit känd.

Direktivet stadgar två undantag från identifikationskravet. Det första undantaget finns i artikel 3.4 och gäller pensionsförsäkring grundat på anställningskontrakt eller yrkesverksamhet. Undantaget är villkorat, då det endast gäller om försäkringsbrevet inte innehåller någon återköpsklausul och inte används som säkerhet för lån. Det andra undantaget finns i artikel 3.7. Om kunden är ett kredit- eller finansiellt institut, är banken inte skyldig att utföra en kundidentifikation.

Om bankerna är osäkra på om en person handlar för egen räkning, eller om det står klart att personen inte handlar för egen räkning, skall bankerna inhämta upplysningar om den verkliga identiteten hos personen, artikel 3.5 i direktiv 91/308/EEG.

Artikel 3.8 innehåller en regel om förenklad kundkontroll. Enligt artikeln får medlemsstaterna föreskriva att kravet om identifikation skall anses uppfyllt om det är klarlagt att betalning skall ske från ett konto som öppnats i kundens namn enligt artikel 3.1 och kontot finns hos en bank inom gemenskapen.

Enligt artikel 4 har kredit- och finansinstitut en skyldighet att bevara handlingar i syfte att de kan användas som bevismaterial i penningtvättsutredningar. Identifikationshandlingar skall bevaras i form av en kopia eller uppgifter om de handlingar som begärts vid styrkandet av identiteten, artikel 4 stecksats 1. Dessa handlingar skall bevaras i minst fem

³⁹ En redogörelse för FN:s narkotikabrottskonvention (Wienkonventionen) utelämnas, då uppsatsen är en utredning av bankens ansvar enligt direktiv 2005/60/EG.

år efter att affärsrelationen med kunden upphört. Uppgiftsunderlag och arkiv i form av kopior eller originaldokument om transaktioner skall bevaras i minst fem år efter transaktionens genomförande, artikel 5 strecksats 2.

En indikation om när ökad risk för penningtvätt föreligger finns i artikel 5. Banker skall särskilt granska transaktioner som de anser ha ...”särskilt stor sannolikhet...” för att ha samband med penningtvätt.

Direktivet fäster vikt vid att kredit- och finansiella institut samarbetar med behöriga myndigheter. Enligt artikel 6 har bankerna uppgiftsskyldighet, med innebörden att de fullt ut skall samarbeta med myndigheter som arbetar med bekämpning av penningtvätt. Enligt artikel 7 har instituten rapporteringsplikt, vilket innebär att de skall upplysa myndigheterna om situationer som de misstänker utgör penningtvätt.

Regler om banktjänstemän finns i artiklarna 8, 9 och 11. Enligt artikel 8 får bankpersonalen inte röja för kunden eller tredje man att upplysningar lämnats till myndigheter enligt artikel 6 och artikel 7. Meddelandeförbudet gäller även banken såsom institut och styrelseledamöterna. Om uppgifter röjs i god tro, anses det inte som ett brott mot sekretessregler, artikel 9. Artikel 11 innehåller regler om interna rutiner (compliance regler) och utbildning av bankpersonalen i penningtvätt. Enligt artikel 11.1 skall banken ha tillfredsställande rutiner för internkontroll och åtgärder för att förhindra tvättning av pengar. Enligt artikel 11.2 är banken skyldig att informera de anställda om direktivets bestämmelser. Exempelvis skall utbildningsprogram hållas. Utbildning skall ske i igenkännande av förfaranden som kan utgöra tvättning av pengar, samt ge vägledning i hur de i sådana fall skall agera.

4.2 Det andra penningtvättsdirektivet

Direktiv 2001/07/EG – det andra penningtvättsdirektivet – innebär en ändring av det första penningtvättsdirektivet. Anledningen till att direktiv 91/308/EEG uppdateras är att penningtvättsdirektivet inte endast skall innehålla bästa internationella praxis, utan även fortsätta att upprätthålla en hög nivå till skydd för det finansiella systemet, ingressen punkt 1.

Det andra penningtvättsdirektivet innebar en rad nyheter, exempelvis utvidning av direktivets tillämpningsområde, utvidgad ansvarsfördelning och utvidgning av penningtvättsbegreppet.

Penningtvättsdirektivets tillämpningsområde utvidgades, artikel 1 i direktiv 2001/07/EG. Förutom att kredit- och finaninstitut har ansvar för penningtvätt, fick nu även valutaväxlingskontor, betalningsöverföringskontor (numera kallade betalningsöverförare) och värdepappersföretag ansvar. Detta anges i andra penningtvättsdirektivet, ingressen punkterna 4–6 och artikel 1.1.

Ansvarskretsen utvidgades även till att omfatta revisorer, skatterådgivare, fastighetsmäklare, advokater, kassörerna mfl., artikel 1.2 i andra penningtvättsdirektivet.

Enligt artikel 1.1 C ändrades begreppet tvättning av pengar till begreppet penningtvätt. Brottet omfattar nu inte endast vinning av narkotikabrott. Artikel 1.1 E definierar brottsliga handlingar som "...alla former av brottslig inblandning i förövandet av ett allvarligt brott.". I artikeln uppräknas de brott som åtminstone skall anses som allvarliga brott. Exempel är alla brott som definieras i artikel 3.1 a i FN:s narkotikabrottskonvention, brott som begås av kriminella organisationer, bedrägerier, mutbrott. Allvarliga brott är även brott som kan generera betydande vinning och straffbart med ett strängt fängelsestraff i medlemsstaten.

Artikel 1.3 i direktiv 2001/07/EG, innebär att lydelsen av artikel 3 i första penningtvättsdirektivet ändras. Den nya lydelsen av artikel 3.2 innebär att bestämmelser om övervakning på gemenskapsnivå införs. Övervakning skall ske av penningtransaktioner som uppstiger till eller överstiger 15 000 €. Ändringen är ett resultat av projekt Money Penny som genomfördes av medlemsstaternas tullförvaltningar september 1999 – februari 2000. Syftet med projektet var att övervaka gränsöverskridande förflyttningar av kontanta medel överstigande 10 000 € samt att undersöka om omfattningen av dessa överflyttningar utgjorde ett hot mot effektiviteten av det finansiella systemets penningtvättsövervakning.⁴⁰

4.3 Det tredje penningtvättsdirektivet

Det nu gällande direktiv 2005/60/EG är ett komplement till nationell straffrättslagstiftning. Direktivet stadgar i ingressen punkt 1 preventiva åtgärder för att bekämpa penningtvätt.

Tredje penningtvättsdirektivet innebär att nya regler om riskbedömning, kundkontroll och PEP:ar (personer i politiskt utsatt ställning) införs i Europeiska unionen. Penningtvättsdirektivets tillämpningsområde har utvidgats till att även omfatta finansiering av terrorism, artikel 1.1. Definitionen av penningtvätt har utvidgats genom en vidare krets av förbrott, ingressen punkt 7 i direktiv 2005/60/EG.

Sverige arbetar i skrivande stund med att implementera direktivet i svensk rätt, bl.a. genom att regeringen utsett en penningtvättsutredning med uppgift att utreda vilka lagstiftningsåtgärder och åtgärder mot penningtvätt Sverige bör vidta för att uppfylla och implementera direktivet. Utredningen skall mynna ut i ett lagförslag och sedan en proposition för antagande av lagförslaget av riksdagen. Implementeringen skulle ha varit genomförd till

⁴⁰ Rapport från Kommissionen till rådet om övervakning av gränsöverskridande förflyttningar av kontanta medel. KOM (2002) 0328 slutlig, p. 4 och p. 8.

den 15 december 2007, artikel 45, men förväntas inte kunna genomföras förrän tidigast den 1 juli 2008.⁴¹

Direktivet uppställer en rad krav som medlemsstaterna måste följa vid utformningen av den nationella lagstiftningen. Av artikel 5 följer att direktivet, liksom dess tidigare versioner, är ett minimidirektiv. Det innebär att EU:s medlemsstater kan välja att lagstadga om strängare och längre gående regler än direktivet uppställer krav om.

Av direktivets tre förarbeten är endast ett offentliggjort: Europeiska centralbankens yttrande EUT C 40, 17.2.2005, s. 0009. Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande, avgivet den 11 maj 2005, är ännu inte offentliggjort i EUT. Europaparlamentets yttrande och rådets beslut enligt artikel 251 i fördraget, avgivet den 26 maj 2005, är inte heller offentliggjort än.

4.3.1 Definitionen av penningtvätt i direktiv 2005/60/EG

I artikel 1.2 i direktiv 2005/60/EG definieras begreppet penningtvätt. Följande handlingar uppräknas i artikeln och anses som penningtvätt om de begås med uppsåt:

- Omvandling eller överföring av egendom i syfte att dölja eller hålla egendomens olagliga källa hemlig. Omvandlingen eller överföringen skall ha begåtts med vetskap om att egendomen härrörde från brottslig verksamhet. Artikel 1.2 a.
- Förfaranden som innebär ett döljande eller hemlighållande av viss egendoms rätta beskaffenhet, ursprung och belägenhet. Döljandet eller hemlighållandet kan även gälla förfogande, förflyttning av egendomen m.m. Artikel 1.2 b.
- Brukande, förvärv eller innehav av egendom med vetskap om att egendomen härrörde från brottslig handling alternativt medverkan till brottslig handling. Vetskapen skall ha förelegat vid tiden för egendomens mottagande. Artikel 1.2 c.
- Deltagande, underlättande, rådgivning och sammanslutning för att utföra försök till medhjälp av handlingarna i artiklarna 1.2 a–d.

Enligt artikel 1.3 anses brott som penningtvätt även när förbrottet har begåtts i en annan medlemsstat, än den medlemsstat där integreringen sker.

Av artikel 1.5 följer att rekvisiten vetskap, syfte och uppsåt får härledas ur objektiva och faktiska omständigheter.

⁴¹ Svenska Bankföreningen – Viktiga frågor – Penningtvätt och terroristfinansiering, uppdaterad den 14 januari 2008:
<http://www.bankforeningen.se/Viktiga%20fr%C3%A5gor/Penningtv%C3%A4tt.aspx>.

Egendom definieras i artikel 3.3 som tillgångar av varje slag. Definitionen är vid och inkluderar fysiska och icke fysiska tillgångar, materiella och immateriella tillgångar, fast och lös egendom. Tillgångarna kan även vara juridiska dokument och instrument i elektronisk eller digital form, som styrker äganderätten eller rättigheter knutna till tillgångar.

Brottsliga handlingar definieras i artikel 3.4 som alla former av brottslig inblandning i allvarliga brott. Minimidefinitionen av allvarliga brott finns i artiklarna 3.5 a–f. Exempel är narkotikabrott enligt FN:s narkotikabrottskonvention, viss organiserad brottslighet, bedrägeri, korruption, alla brott som är belagda med frihetsstraff eller annat frihetsberövande straff.

Sanktionerna stadgas i kapitel V, avsnitt 4, artikel 39. Enligt artikel 39.1 är medlemsstaterna skyldiga att effektivt och proportionerligt sanktionera fysiska och juridiska som begår överträdelse av nationella penningtvättsregler som antagits i enlighet med direktivet. Sanktionerna skall även ha en avskräckande effekt. Enligt artikel 39.2 skall administrativa åtgärder och sanktioner tillämpas mot kredit- och finansinstitut som åsidosätter nationella regler som antagits enligt direktiv 2005/60/EG.

4.3.2 Direktivets krav om kundkännedom, kundkontroll och riskbedömning

I kapitel II i direktiv 2005/60/EG återfinns de internationella principerna om kundkännedom (KYC – know your customer), kundkontroll och riskbedömning (CDD – customer due diligence).

Kapitel II, avsnitt 1 stadgar de allmänna bestämmelserna för kundkontroll i artiklarna 6–10. Regler om lägre krav på kundkontroll finns i avsnitt 2, artiklarna 11–12, medan regler om skärpt krav på kundkontroll finns i avsnitt 3, artikel 13. Kundkontroll kan utföras genom tredje part, avsnitt 4, artiklarna 14–19.

Enligt artikel 6 råder förbud mot anonyma konton inom gemenskapen. Om anonyma konton redan existerar hos kredit- och finansinstituten, skall medlemsstaten kräva att de anonyma kontona underkastas kundkontroll snarast möjligt och innan kontona används.

En kundkontroll skall utföras av nya och befintliga kunder, artikel 7 a och artikel 9.6. Enligt artikel 7 skall kundkontroll även göras i följande situationer:

1. Oregelbundna transaktioner som uppgår till eller överstiger 15 000 € Kundkontroll skall ske oavsett om transaktionen genomförs i ett eller flera led. Artikel 7 b. Se kapitel 4.2 angående artikel 1.3 i direktiv 2001/97/EG.

2. Bankens misstanke om penningtvätt eller terroristfinansiering. Kundkontroll skall alltid göras om misstanke finns, oavsett om undantag eller tröskelbelopp finns. Artikel 7 c.
3. Om banken är osäker på tillförlitligheten och tillräckligheten av tidigare erhållna kunduppgifter. Artikel 8 d.

Av artikel 8 följer hur en kundkontroll skall genomföras. Enligt artikel 8.1 skall åtgärderna inkludera:

- a) Kundidentifikation och bestyrkande av kundens identitet. Identiteten skall styrkas med handlingar, uppgifter eller upplysningar från tillförlitliga och oberoende källor.
- b) Identifikation av den verkliga förmånstagaren, samt riskbaserade och lämpliga åtgärder för att kontrollera identiteten. Verkliga förmånstagare skall identifieras när det gäller juridiska personer, trustar och liknande juridiska konstruktioner. I kundkontrollen ingår att sätta sig in i kundens ägarskapsförhållande och kontrollstruktur.
- c) Inhämtning av affärsförbindelsens syfte och avsedda form.
- d) Fortlöpande övervakning av affärsförbindelsen. Genom den fortlöpande övervakningen kontrolleras att utförda transaktioner stämmer överens med bankens kundskaper om kunden, affärs- och riskprofilen.

Banken har enligt artikel 8.2 skyldighet att bevisa för behöriga myndigheter att åtgärderna varit av lämplig omfattning med hänsyn till riskexponeringen för penningtvätt.

Artikel 9 innehåller tvingande och fakultativa regler om kundkontroll för medlemsstaterna. Som huvudregel gäller enligt artikel 9.1 att medlemsstaterna skall kräva att identitetskontroll görs innan en affärsförbindelse ingås eller en transaktion utförs. Identitetskontroll skall göras av kunder och verkliga förmånstagare (beneficial owners). Undantag från huvudregeln finns i artikel 9.2. Medlemsstaterna får tillåta att identitetskontrollen fullgörs under det att affärsförbindelsen ingås. Förutsättning är att det är nödvändigt för att inte avbryta den normala verksamheten, samt att risken för penningtvätt är liten. Artikel 9.4 är ett undantag från artikel 9.1 och 9.2. Medlemsstaterna får enligt artikel 9.4 tillåta att bankkonto öppnas även om artikel 9.1 och 9.2 ännu inte uppfyllts. Krav för artikelns tillämplighet är att tillräckliga garantier kan ställas för att transaktioner varken kan genomföras av kunden eller för kundens räkning innan dess att det utretts om artikel 9.1 och 9.2 helt uppfyllts.

Artikel 8.5 stadgar att medlemsstaterna är skyldiga att se till att banker inte tillåts utföra transaktioner eller ingå affärsförbindelser, om de inte uppfyller artikel 8.1 a, b, och c. Om en affärsförbindelse redan har ingåtts, skall medlemsstaterna se till att bankerna blir tvungna att avbryta transaktionerna eller affärsförbindelserna, samt överväga att rapportera kunden till finansunderrättelseenheten enligt artikel 22. Enligt artikel 22 skall medlemsstaterna kräva att banker som omfattas av direktivet samarbetar fullt ut genom a) att på eget initiativ rapportera till

finansunderrättelseenheten utan dröjsmål, b) att på begäran av finansunderrättelseenheten lämna alla begärda upplysningar (med beaktande av tillämplig lag).

Lägre krav på kundkontroll uppställs i situationer som anges i avsnitt 2, artiklarna 11–12. Enligt artikel 11.1 är banken inte skyldig att tillämpa artikel 7 a, 7 b, artikel 8 och artikel 9.1 om kunden är ett kreditinstitut eller finansiellt institut som omfattas av detta direktiv. Detta gäller även om kunden är ett kredit- eller finansinstitut i tredjeland med penningtvätsregler motsvarande detta direktiv.

Lägre krav på kundkontroll gäller även enligt artikel 11.2 om kunden är a) ett börsnoterat företag, b) utgörs av verkliga huvudmän med gemensamma konton (s.k. pooled accounts) som förvaltas av notarius publicus, och c) nationella offentliga myndigheter. Enligt samma artikel gäller lägre krav på kundkontroll även andra kunder som utgör en låg risk för penningtvätt och uppfyller de tekniska kriterierna i artikel 40.1 b, dvs. om kommissionen har beslutat det.

Enligt artikel 11.3 är instituten under alla omständigheter skyldiga att inhämta tillräcklig information för att bedöma om kunden är berättigad lägre kundkontroll.

Regler om skärpt krav på kundkontroll finns i avsnitt 3, artikel 13 i direktiv 2005/60/EG. Enligt artikel 13.1 skall medlemsstaterna se till att institutioner uppfyller reglerna om skärpt krav på kundkontroll utifrån en riskbedömning. Reglerna om skärpt kundkontroll gäller utöver åtgärderna i artikel 7, artikel 8 och artikel 9.6. Skärpt krav på kundkontroll skall uppfyllas i situationer som genom sin natur kan medföra högre risk för penningtvätt. Bankerna är åtminstone skyldiga att vidta skärpt kundkontroll:

- om kunden är en distanskund, artikel 13.2,
- vid gränsöverskridande transaktioner med kunder i tredjeland (dvs. länder som inte är medlemmar i EU), artikel 13.3,
- om kunden är en PEP (person i politiskt utsatt ställning), artikel 13.4, och
- om andra situationer som innebär en hög risk för penningtvätt föreligger och de tekniska kriterierna i artikel 40.1 c är uppfyllda. De tekniska kriterierna innebär att kommissionen skall ha antagit genomförandeåtgärder för fastställande av tekniska kriterier för högriskbedömning; för bedömningen av huruvida en viss situation utgör en hög risk för penningtvätt.

PEP-begreppet är definierat i direktiv 2006/70/EG om tillämpningsföreskrifter för direktiv 2005/60/EG avseende definitionen av ”person i politiskt utsatt ställning” (se kapitel 6.1.3 nedan). I personkretsen ingår personer som har eller tidigare har haft viktiga offentliga funktioner, dessa personers familjemedlemmar samt kända medarbetare, enligt ingressen punkt 1 och artikel 2 i direktiv 2006/70/EG.

Banken skall vidta särskilda och lämpliga åtgärder för att kompensera för den högre risken, som en distans kund utgör, artikel 13.2. Exempel på särskilda åtgärder är:

- a) Garantier för fastställande av kundens identitet genom ytterligare handlingar, uppgifter eller information.
- b) Kompletterande åtgärder för att kontrollera eller bestyrka innehållet och äktheten av uppvisade handlingar, eller bekräftelse från ett kreditinstitut som omfattas av direktivet.
- c) Garantier för att den första betalningen görs från ett konto som öppnats i kundens namn hos ett kreditinstitut.

Gränsöverskridande transaktioner med en motpart i tredjeland kräver skärpt kundkontroll, artikel 13.3. Den skärpta kundkontrollen skall innebära:

- a) Insamling av tillräcklig information om motparten.
- b) Bedömning av motpartens kontroller för att förhindra penningtvätt.
- c) Godkännande från bankens ledning innan nya korrespondentbankförbindelser ingås.
- d) Dokumentation av varje instituts respektive ansvarsområde.
- e) Payable-through konton; banken skall vara helt säker på att korrespondentkreditinstitutet har kontrollerat kundernas identitet.

Om kunden är en PEP (dvs. en person i politiskt utsatt ställning), som antingen är bosatt i en annan medlemsstat eller i tredjeland, skall följande åtgärder vidtas enligt artikel 13.4:

- a) Riskbaserade förfaranden för avgörandet om kunden är en PEP.
- b) Ledningens godkännande innan affärsförbindelsen ingås med en person som är en PEP.
- c) Lämpliga åtgärder för att fastställa ursprunget till den egendom som skall överföras genom transaktionen eller varom affärsförbindelsen ingås.
- d) Skärpt fortlöpande övervakning av affärsförbindelsen.

Enligt artikel 13.5 råder förbud mot brevlådebanker. Förbudet gäller såväl kontakt med brevlådebanker, som upprätthållande av kontakten med denna typ av banker.

Artikel 13.6 anger att banker skall rikta särskild uppmärksamhet mot produkter och transaktioner som underlättar anonymitet, då de innebär en risk för penningtvätt. Vid behov skall bankerna även vidta åtgärder för att förebygga att dessa produkter används.

4.3.3 Bevarande av handlingar och information om kundens identitet

I tredje penningtvättsdirektivet uppställs minimikrav om institutens bevarande av handlingar i kapitel IV, artiklarna 30–32. Enligt artikel 30 stycke 1, skall medlemsstaterna garantera att kredit- och finansinstitut bevarar handlingar och uppgifter. Anledningen är att handlingarna och

uppgifterna skall kunna användas vid en eventuell myndighetsutredning eller undersökning om penningtvätt.

Handlingar som använts vid uppfyllelse av kravet på kundkontroll skall bevaras under minst fem år efter affärsförbindelsens upphörande, enligt artikel 30 a. Handlingarna kan bestå av en kopia av eller uppgifter om den bevisning som använts och krävts av banken under kundkontrollen.

Handlingar som använts i affärsförbindelser och vid transaktioner, skall bevaras i minst fem år efter affärsrelationens upphörande och transaktionens utförande, artikel 30 b. Handlingarna kan bestå av uppgiftsunderlag och arkiv, vilka utgörs av originaldokument eller kopior som är godkända som bevismaterial i domstolsförfaranden enligt nationell lag.

Om ett kredit- och finansiellt institut har filialer och majoritetsägda dotterbolag i tredjeländer (dvs. länder som inte är medlemsstater i EU), blir artikel 31 tillämpligt. Medlemsstaterna skall kräva att kredit- och finansinstitut vid filialer eller majoritetsägda dotterbolag i tredjeländ tillämpar likvärdiga åtgärder för kundkontroll och bevarande av handlingar vid dessa filialer, artikel 31.1 stycke 1. Om tredjeländ inte tillåter dessa former av åtgärder, skall bankerna underrätta behörig myndighet i hemmedlemsstaten, artikel 31.1 stycke 2.

Artikel 32 ålägger kreditinstitut och finansiella institut att inrätta system som möjliggör en snabb uppgiftslämning på begäran av medlemsstatens finansunderrättelseenhet eller behörig myndighet. Snabba och fullständiga upplysningar skall kunna lämnas om banken har eller har haft en affärsförbindelse med vissa av myndigheten specificerade fysiska och juridiska personer, samt affärsrelationens natur.

4.3.4 Interna rutiner (s.k. compliance regler)

Direktiv 2005/60/EG har i ett särskilt avsnitt (avsnitt 1) under kapitel V, infört krav om interna rutiner (s.k. compliance regler), utbildning och feedback.

Direktivets benämning av interna rutiner är 'interna förfaranden', avsnitt 1 i direktiv 2005/60/EG. Enligt artikel 34.1 skall gemenskapens medlemsstater kräva att banker inför "...tillfredsställande och lämpliga riktlinjer och rutiner för kundkontroll, internkontroll, riskbedömning, riskhantering, efterlevnadskontroll och kommunikation...". De interna rutinernas syfte är att förebygga och förhindra penningtvättstransaktioner. Gemenskapens medlemsstater skall enligt artikel 34.2 kräva att banker skall underrätta filialer och majoritetsägda dotterbolag i tredje länder om de interna riktlinjerna.

Utbildningskravet av bankanställda finns i artikel 35. Institut skall vidta lämpliga åtgärder för att anställda som kan komma i kontakt med

penningtvätt får kännedom om gällande penningtvättsbestämmelser enligt detta direktiv, artikel 35.1 stycke 1. Bankanställda skall delta i fortlöpande utbildningsprogram om penningtvätt. Programmens syfte skall att hjälpa de anställda att upptäcka penningtvättstransaktioner, samt att ge vägledning i hur banktjänstemännen skall agera om penningtvätt upptäcks, artikel 35.1 stycke 2 i direktiv 2005/60/EG.

Enligt artikel 35.2 har medlemsstaterna en skyldighet att se till att kredit- och finansinstituterna har tillgång till information om de förfaranden genom vilka penningtvätt begås. De har även skyldighet att lämna feedback om bankernas effektivitet och uppföljning av rapporterad penningtvätt, artikel 35.3 i tredje penningtvättsdirektivet.

5 Penningtvättslagstiftningen i Sverige

Svensk lagstiftning om penningtvätt är främst lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt⁴² och 9:6a, 9:7a och 9:11 brottsbalken⁴³ (BrB). Till penningtvättslagen (PTL) är följande författningar knutna:

- Lag (1999:163) om penningtvättsregister⁴⁴
- Förordning (2002:552) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall⁴⁵

Svensk penningtvättslagstiftning grundas på Sveriges internationella åtaganden:

- Förenta Nationernas konvention den 19 december 1988 mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen (narkotikabrottskonventionen)
- Europarådets konvention den 8 november 1990 om tvättning av pengar, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott (förverkandekonventionen)
- EU:s penningtvättsdirektiv; rådets direktiv 91/308/EEG⁴⁶ av den 10 juni 1991 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar, och rådets direktiv 2001/97/EG⁴⁷

Lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt reglerar de administrativa och materiella reglerna om hur penningtvätt skall bekämpas. Lagen innehåller bestämmelser om kontroll-, gransknings- och uppgiftsskyldighet för fysiska och juridiska personer som kan komma i kontakt med penningtvätt.⁴⁸

Penningtvättslagen bygger ursprungligen på rådets direktiv 91/308/EEG – det s.k. första penningtvättsdirektivet. Då rådets direktiv 2001/97/EG – det s.k. andra penningtvättsdirektivet – ersatte det första penningtvättsdirektivet, gjordes lagändringar i PTL så att den är förenlig med direktivet. Lagen har totalt ändrats fyra gånger, sedan den först infördes. I skrivande stund arbetar Sverige med implementeringen av det s.k. tredje penningtvättsdirektivet. Implementeringen skulle ha varit genomförd till den 15 december 2007, men beräknas vara försenad till åtminstone den 1 juli 2008.⁴⁹

⁴² SFS 1993:768.

⁴³ SFS 1962:700.

⁴⁴ SFS 1999:163.

⁴⁵ Förordningen behandlas inte i denna redogörelse.

⁴⁶ EGT L 166, 28.06.1991, s. 0077-0083, svensk specialutgåva, område 10, volym 1, s. 0068.

⁴⁷ EGT L 344, 28.12.2001, s. 0076-0082.

⁴⁸ Karnov, lag (1993:768), @ Thomson Fakta – Westlaw Sverige - Karnov, 19. Ordning och säkerhet, SFS 1993:768 Lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, not *.
http://www.westlaw.se.ludwig.lub.lu.se/pls/onl_se/!ilseintk.request?funktion=lg&produkt=&normid=&prodid=614. Hädanefer refererad till som: Karnov nätupplaga, SFS 1993:768.

⁴⁹ Svenska Bankrättsföreningen:

<http://bankforeningen.se/Viktiga%20fr%C3%A5gor/Penningtv%C3%A4tt.aspx>

Brottsbalkens regler om penningtvätt har sin grund i internationell lagstiftning, bl.a. Förenta Nationernas konvention den 19 december 1988 mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen (narkotikabrottskonventionen), Europarådets konvention den 8 november 1990 om tvättning av pengar, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott (förverkandekonventionen). Utifrån narkotikabrottskonventionen lagstodgades år 1991 brotten underlättande av penningtvätt i 9:6 stycke 1 punkt 3 BrB och annan medverkan till penningtvätt i 9:6 stycke 1 punkt 4 BrB.⁵⁰

Genom att kriminalisera penningtvätt i den nationella lagstiftningen, har Sverige uppfyllt sitt åtagande enligt såväl den Europeiska Unionen som den mellanstatliga samarbetsorganisationen Europarådet. Både EU och Europarådet förbjuder penningtvätt. EU förbjuder penningtvätt genom sekundärrätten alltsedan år 1991, då direktiv 91/308/EEG – det s.k. första penningtvättsdirektivet – infördes. Nu gällande är direktiv 2005/60/EG⁵¹ – det s.k. tredje penningtvättsdirektivet. Europarådets förverkandekonvention ålägger sina parter att förbjuda penningtvätt.⁵²

5.1 Svenska definitionen av penningtvättsbrott

I svensk rätt finns penningtvätt definierat i 1§ lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (penningtvättslagen). Paragrafen innehåller två stycken, där första stycket stadgar den ursprungliga definitionen av penningtvätt och andra stycket innehåller den utvidgade definitionen.

Den ursprungliga definitionen av penningtvätt är förfaranden som vidtas i syfte att dölja att egendom och pengar åtkommit genom brottsliga förvärv. Förbrottet till denna ursprungliga typ av penningtvätt är exempelvis - enligt lagkommentarerna – bedrägeri, förskingring, försäljning av narkotika, koppleri och stöld.

Den utvidgade definitionen av penningtvätt omfattar även egendom och pengar som åtkommit på ”annat sätt” än genom brottsliga förvärv. Penningtvättslagen 1§ stycke 2 infördes genom lag 1999:162⁵³. Det var i förbindelse härmed som penninghäleri och penninghäleriförseelse infördes som självständiga brottstyper i brottsbalken. Lagkommentarerna till penningtvättslagen ger exempel på sådant ”annat sätt” av illegalt åtkomna pengar och egendom: Transaktioner som innebär att skatt, tull och andra statliga avgifter undandras staten. Förbrottet utgörs inte i dessa fall av brottsliga förvärv, utan av skatte- och tullbrott.⁵⁴

⁵⁰ Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine Träskman Per Ole, Wennberg Suzanne, Brottsbalken – En kommentar, kapitel 1-12, supplement 14, juli 2005, s. 9:89.

⁵¹ EUT L 309, 25.11.2005, s. 0015-36.

⁵² Då examensarbetet syftar till att utreda EU:s tredje penningtvättsdirektivs konsekvenser för de svenska bankerna, utelämnas en redogörelse av förverkandekonventionen.

⁵³ SFS 1999:162.

⁵⁴ Karnov nätupplaga, SFS 1993:768, not 1 och not 2.

Termen penningtvätt används inte i brottsbalken. Straffbenämningen är istället penninghäleri, 9:6a BrB, och penninghäleriförseelse (ringa brott), 9:7a BrB. Penninghäleri innebär penningtvätt, vilket i lagkommentaren definieras som "...åtgärder som vidtas i syfte att dölja eller omsätta vinning av brottslig verksamhet."⁵⁵ Brotten penninghäleri och penninghäleriförseelse blev självständiga brottstyper år 1999, samtidigt som definitionen av penningtvätt utvidgades i penningtvättslagen (se ovan sid.8 sist).⁵⁶

Penningtvättsbrottet föregås av ett förbrott, som utgörs av anskaffandet av brottsliga pengar eller brottslig egendom. Själva förbrottet utgör inte penningtvättsbrott, men väl en annan brottstyp såsom exempelvis förskingring, stöld och skattebrott.

Penningtvättsbrottet har tre genomförandefaser: Placering, skiktning och integrering. Härom skriver Docent i straffrätt Helén Örnemark-Hansen i artikeln Hvidvask av penger – banksekretess – utvalgte problemstillinger.⁵⁷

Placering åsyftar fysisk avyttring av pengar eller egendom som anskaffats genom brott. Exempel på placering är fysisk deponering av pengar i utländska bankfack, penningtransaktioner till mottagare via internationella banker och växlingskontor, samt inköp av gods med ett stabilt marknadsvärde. Exempel på gods med ett stabilt marknadsvärde som ofta används som medel för penningtvätt är guld, ädelstenar (i synnerhet diamant) och exklusiva bilar.⁵⁸

Skiktning innebär att pengarna eller egendomen avskärmas från den brottsliga verksamheten. I Svea Hovrätts mål nr B 6420-02 avskärmades pengar genom att advokaten J överförde pengarna, som han obehörigen mottagit på sitt företagskonto, till advokat P:s bankkonto. Advokaten P utställde därefter två postväxlar.⁵⁹

Med integrering avses en teknik där illegala pengar förs in i det ekonomiska systemet, så att de ser ut som legala medel. Så skedde i mål B 6420-02 genom att två postväxlar och en check utställdes.⁶⁰

⁵⁵ Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine, Träskman Per Ole, Wennberg Suzanne, Brottsbalken – En kommentar, kapitel 1-2, Norstedts Blå Bibliotek, supplement 14, juli 2005, s. 9:89.

⁵⁶ Brottsbalken – En kommentar, kapitel 1-12, supplement 14, juli 2005, s. 9:89. Karnov nätupplaga, not 2.

⁵⁷ Örnemark-Hansen Helén, Hvidvask av penger – banksekretess – utvalgte problemstillinger, Kreditretten i en EU/EØS-dimensjon – Et nordisk seminar juni 2004, Det Juridiske Fakultets Skriftserie nr 120, Universitetet i Bergen, 2005, s. 178f.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Örnemark-Hansen Helén, s. 178f.

5.2 De materiella bestämmelserna om penningtvätt

Lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt har ett vidsträckt tillämpningsområde.

I praktiken omfattas all bank- och finansrättslig verksamhet inriktad mot kunder, 2§ stycke 1 och stycke 2 mening 1. Fysiska och juridiska personer som yrkesmässigt bedriver lotteri- och spelverksamhet omfattas också av penningtvättslagen enligt 2§ stycke 2 mening 2. Dessa har gransknings- och uppgiftsskyldighet enligt 9c§. Av lagens 2a§ följer att advokater, biträdande jurister och andra oberoende jurister som yrkesmässigt bistår klienter vid transaktioner också omfattas av lagen.

I detta kapitel redogörs endast för penningtvättslagens regler som omfattar bankrättslig verksamhet.

5.2.1 Bankrättslig verksamhet som omfattas av penningtvättslagen

Lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt är i stort sett tillämplig på all bankrättslig verksamhet som bedrivs i Sverige av fysiska och juridiska personer. En lista över penningtvättslagens tillämpningsområde finns i lagens 2§.

Enligt penningtvättslagen 2§ stycke 1 punkt 1 omfattas bank- och finansieringsrörelse som bedrivs enligt lag (2004:297)⁶¹ om bank- och finansieringsrörelse (den s.k. bankrörelselagen).

Bankrörelselagen 1:3 definierar begreppet bankrörelse. Bankrörelse är verksamhet där betalningsförmedling med hjälp av generella betalsystem ingår, 1:3 stycke 1 punkt 1, samt mottagande av betalningsmedel som är tillgängliga för fordringsägaren inom högst 30 dagar efter det att uppsägning gjorts, 1:3 stycke 1 punkt 2.

Generella betalsystem definieras i 1:3 stycke 2 bankrörelselagen:
”Med generella betalsystem avses system för förmedling av betalningar från ett stort antal från varandra fristående betalare avsett att nå ett stort antal från varandra fristående slutliga betalningsmottagare.”

Penningtvättslagens bestämmelser är endast tillämpliga på kundinriktad verksamhet, 2§ stycke 2 mening 1 PTL. Av lagrummet följer att de i första stycket uppräknade verksamhetsgrenarna inte omfattas av penningtvättslagens regler till den del verksamheten inte innebär något erhållande av kundtjänster. Kreditinstituts verksamhet för den egna

⁶¹ SFS 2004:297.

kapitalförvaltningen omfattas således inte. Det är endast företagens kärnverksamhet – den kundriktade verksamheten – som bestämmelserna avser.⁶²

5.2.2 Penningtvättslagens krav på åtgärder mot penningtvätt

Fysiska och juridiska personer har enligt PTL – lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt – en skyldighet att vidta åtgärder mot penningtvätt. Dessa åtgärder är:

- Förbud att medverka vid transaktioner som innebär penningtvätt, 3§
- Identitetskontroll, 4-7§§
- Bevarande av handlingar, 8§
- Gransknings- och uppgiftsskyldighet, 9-10§§
- Meddelandeförbud, 11§
- Interna rutiner (s.k. compliance regler) och utbildning, 13§

3§ stycke 1 PTL stadgar förbudet att medverka vid transaktioner som innebär penningtvätt. Förfaranden som utgör penningtvätt enligt 1§ kan vara straffbara antingen som penninghäleri enligt 9:6a BrB eller penninghäleriförseelse enligt 9:7a BrB. De kan även vara straffbara som medhjälp till skattebedrägeri.⁶³

3§ stycke 2 PTL stadgar att fysiska och juridiska personer som uppräknas i 2§ stycke 1 (t.ex. banker och bankpersonal) ”...inte heller annars...” får medverka medvetet vid transaktioner som kan antas utgöra penningtvätt. Regeln innebär ett generellt förbud att medverka vid transaktioner då presumtion för penningtvätt föreligger. Enligt PTL är fysiska och juridiska personer (t.ex. bankpersonal och banker) skyldiga att granska och rapportera misstanke om penningtvätt, 9–10§§ PTL. Av PTL framgår inte att bestraffning enligt brottsbalken följer av 3§ stycke 2. Enligt lagkommentarerna anses bestraffning enligt brottsbalken inte uteslutet.⁶⁴

Bestämmelserna om identitetskontroll regleras i 4–7§§ PTL. Regeln innebär ett krav på kundkännedom. Principen om kundkännedom (know your customer) är en väletablerad regel i den internationella bankrätten.⁶⁵ Se kapitel 3.1 ovan.

Som huvudregel gäller att identitetskontroll skall göras, 4§. Enligt paragrafen skall identitetkontroll göras av ”...den som vill inleda en affärsförbindelse...”⁶⁶. Identitetkontroll skall ske enligt vanlig bankpraxis. Kravet på kundidentifikation innebär att identiteten skall kontrolleras varje

⁶² Karnov nätupplaga, SFS 1993:768, not 4.

⁶³ Ibid, not 8.

⁶⁴ Ibid, not 9.

⁶⁵ Cranston Ross, Principles of banking law, Second edition, Oxford University Press, 2006, s. 134.

⁶⁶ 4§ lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, SFS 1993:768.

gång en person blir ny kund i banken. I uttrycket ”..’förbindelse’...”⁶⁷ kan utläsas att lagrummet gäller återkommande förbindelser av ...”stadigvarande slag...”⁶⁸. Enstaka sedelväxling, myntväxling och köp av premieobligationer är därmed undantagna.⁶⁹

Enligt 4§ PTL har banker en skyldighet att vidta en identitetskontroll i följande fyra situationer:

1. Då en fysisk eller juridisk person vill inleda en affärsförbindelse med banken. 4§ stycke 1 PTL.
2. Vid transaktioner som uppgår till ett belopp motsvarande 15.000 euro eller mer. 4§ stycke 2 mening 1 PTL.
3. Vid transaktioner som understiger 15.000kr men som kan antas ha samband med en annan transaktion, och dessa tillsammans uppgår till minst 15.000kr. 4§ stycke 2 mening 2 PTL.
4. Om summan inte är känd vid tidpunkten för transaktionen, skall identiteten kontrolleras så snart summan av transaktionerna uppgår till minst 15.000 euro. 4§ stycke 2 sista meningen PTL.

Identitetskontroll skall även ske av distanskunder, 4§ stycke 3. Kontrollen skall göras såväl när en affärsförbindelse inleds, som när en transaktion sker med någon på distans. En redan känd kund måste således identifiera sig varje gång denne vill göra en transaktion på distans – även om beloppet understiger 15.000 euro och inte kan antas ha något samband med någon annan transaktion som tillsammans uppgår till 15.000 euro.

I svensk domstolspraxis har frågan om identitetskontroll behandlats i ett mål - Svea Hovrätt mål nr B 6420-02. I målet gällde situationen transaktioner åt en person som var fysiskt närvarande i banken vid tiden för den första transaktionen. En okänd person med falsk legitimation (ID-kort) vilseledde S-E bankens personal till att överföra 10 miljoner kr från en kunds konto till ett företagskonto i Östgöta Enskilda bank. Innehavaren av företagskontot var personen J, som var advokat.

Penningtvättslagen stadgar tre undantagssituationer, då identitetskontroll inte behöver göras. De tre undantagen finns i 4a§ stycke 1, 4a§ stycke 2 och 5§. Om kunden bedriver finansiell verksamhet som omfattas av EG-rätten, är det inte nödvändigt att vidta identitetskontroll.⁷⁰

Det första undantaget i 4a§ innebär att identitetskontroll inte behöver göras för fysiska eller juridiska personer som bedriver verksamhet enligt 2§ stycke 1 punkt 1-7. Krav för undantagets tillämplighet är att den fysiska eller juridiska personen är hemmahörande antingen inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, eller i en stat utanför det området som har bestämmelser om åtgärder mot penningtvätt som motsvarar direktiv 91/308/EEG – det första penningtvättsdirektivet.

⁶⁷ Karnov nätupplaga, SFS 2993:768, not 10 mening 2.

⁶⁸ Ibid, not 10 mening 3.

⁶⁹ Ibid, not 10.

⁷⁰ Ibid, not 13.

Det andra undantaget i 4a§ stycke 2 innebär att identitetskontroll inte behöver göras vid transaktioner till ett konto, vars innehavares identitet tidigare har blivit kontrollerad enligt PTL.

Det tredje undantaget i 5§ rör livförsäkringsföretag, vilka inte behandlas i detta examensarbete. I denna uppsats behandlas endast regler tillämpliga på bankinstitut.

Krav om identitetskontroll vid presumtion för sysslomannaskap finns i 6§ stycke 1 PTL. Om det kan antas att det är en syssloman som vill inleda affärsrelationen med banken eller göra en transaktion enligt 4§ andra stycket, skall banken göra en identitetskontroll av huvudmannen. Lagrummet använder uttrycket "...på lämpligt sätt söka skaffa sig kännedom om identiteten hos den för vars räkning han handlar.". Undantag från kravet om identitetskontroll vid presumtion för sysslomannaskap finns i 6§ stycke 2. Identitetskontroll behöver inte göras om sysslomannen är en fysisk eller juridisk person enligt 2§ stycke 1 punkterna 1-7, dvs. exempelvis en bank eller ett livförsäkringsbolag.

Enligt 7§ PTL skall en identitetskontroll alltid utföras om det föreligger presumtion för att en transaktion utgör penningtvätt.

Den internationella bankrättsliga standarden om bevarande av handlingar, varom redogörelse görs ovan i kaptitel 3.3, finns i svensk rätt i 8§ PTL. Handlingar eller uppgifter som använts vid identitetskontroll skall bevaras i minst fem år, 8§ mening 1. Beräkningen av bevarandetiden görs, enligt 8§ mening 2, med start fr.o.m. utförandet av identitetskontrollen och fem år framåt, alternativt om en affärsförbindelse har ingåtts, fr.o.m. det att affärsförbindelsen upphörde.

Enligt 9§ stycke 1 PTL, är banken skyldig att granska alla transaktioner som skäligen kan antas utgöra penningtvätt. Om misstanke uppstår att en transaktion kan utgöra penningtvätt, skall en närmare granskning göras så långt det är möjligt, samt Finanspolisen vid Rikspolisstyrelsen underrättas. I praktiken borde regeln innebära att granskningen sker i efterhand. En granskning i efterhand möjliggör avslöjanden av vidare samband mellan olika transaktioner, vilka alla framstår som korrekta då de granskas var för sig. Om misstanke uppstår innan en viss transaktion genomförts, skall banken avstå från att utföra transaktionen enligt 3§ PTL.⁷¹

Granskningen sker genom att banken till Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som regeringen bestämmer lämnar uppgifter om alla omständigheter som indikerar penningtvätt, 9§ stycke 2 mening 1 PTL. Kravet på uppgiftslämnandet är tvingande, vilket kan utläsas av uttrycket "skall". Den uppgiftslämnande banken är även skyldig att lämna ytterligare uppgifter som behövs för penningtvättsutredningen, om myndigheten begär det. Detta följer av 9§ stycke 2 mening 2 PTL.

⁷¹ Karnov nätupplaga, SFS 1993:768, not 19.

Om banken åsidosätter sin gransknings- och uppgiftsskyldighet enligt 9§, blir påföljden böter enligt 14§ punkt 1 PTL om åsidosättandet skett med uppsåt (dolus) eller grov oaktsamhet (grov culpa).

Kravet på gransknings- och uppgiftsskyldighet är ett undantag från den tystnadsplikt som banker har enligt 1:10 lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse; den s.k. banksekretessen. Huvudregeln om banksekretess stadgas i 1:10 stycke 1 bankrörelselagen: Enskildas förhållanden till kreditinstitut får inte obehörigen röjas. Enligt 1:10 stycke 3 lag (2004:297) stadgar att utväxling av uppgifter för kreditupplysningsändamål enligt 5a§ kreditupplysningslagen (1973:1173) utgör undantag från banksekretessen. Ett ytterligare undantag är den uppgiftsskyldighet som kreditinstitut har vid utredning av brottmål. Banken är skyldig att lämna uppgifter om enskildas förhållande till banken, på begäran av undersökningsledaren i en utredning om brottmål eller av åklagaren i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol (t.ex. EG-domstolen), 1:11 bankrörelselagen.

I 10§ PTL finns en regel till skydd för uppgiftslämnare. Enligt detta lagrum får fysiska och juridiska personer som lämnar uppgifter enligt 9§ inte göras ansvariga för åsidosättande av tystnadsplikten. Krav för ansvarsfrihet är att uppgiftslämnaren hade anledning att räkna med att uppgiften borde lämnas. Paragrafen bryter tystnadsplikten som personer i 9§–9c§ kan vara skyldiga att följa. Exempelvis bryts banksekretessen i 1:10 bankrörelselagen.⁷² Sammanfattningsvis, skyddar 10§ PTL såväl banken som juridisk person som dess anställda fysiska personer.

Banker har meddelandeförbud enligt penningtvättslagens 11§. Meddelandeförbudet innebär att banken varken som juridisk person eller genom bankens styrelseledamöter eller anställda, får meddela kunden att en granskning har genomförts eller att uppgifter har lämnats enligt 9§. Bryter banken mot meddelandeförbudet, kan banken dömas till böter, 14§ PTL. Banken skall då ha brutit mot meddelandeförbudet antingen med uppsåt eller grov oaktsamhet.⁷³

Den internationella standarden om krav på interna rutiner och utbildning finns i 13§ PTL. Enligt 13§ stycke 1 mening 1 är fysiska och juridiska personer (t.ex. banker) som omfattas av penningtvättslagen skyldiga att ha interna rutiner (s.k. compliance regler) för att beskydda verksamheten mot penningtvätt. Enligt paragrafens andra stycke är banker skyldiga att utbilda och informera sina anställda så att de kan förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt. Lagrummet uppställer ett krav på "...behövlig information och utbildning för ändamålet."

⁷² Karnov nätupplaga, SFS 1993:768, not 25.

⁷³ Ibid, not 27.

5.3 Straffbestämmelserna och påföljderna för penningtvättsbrott

Brottsbenämningen för penningtvätt kallas i brottsbalken för penninghäleri och penninghäleriförseelse. Straffbestämmelserna och påföljderna för dessa brott är reglerade i 9:6a BrB och 9:7a BrB. Lagrummen infördes genom lag 1999:164⁷⁴ med syfte att bekämpa penningtvätt och i samband med att definitionen av penningtvätt utvidgades i PTL, genom tilläget av andra stycket i 1§. Lag 1999:164 ändrade kriminaliseringen av penningtvätt från att vara en typ av häleribrott enligt 9:6 BrB, till att vara en självständig brottstyp.⁷⁵

3§ penningtvättslagen hänvisar till straffbestämmelserna i 9:6a BrB och 9:7a BrB. Enligt 3§ stycke 1 PTL kan förfaranden som utgör penningtvätt enligt 1§ bestraffas som penninghäleri eller penninghäleriförseelse. Brottet kan även rubriceras som medhjälp till skattebedrägeri, 9:11 BrB.⁷⁶

9:6a BrB stadgar kriminaliseringen av penninghäleri. Personkretsen av gärningsmän är definierad i 9:6a stycke 1. Enligt punkt 1 kan den som otillbörligen underlättar för någon annan att tillgodogöra sig egendom med brottslig källa eller värdet av egendomen, dömas för penninghäleri. Av brottsbalkskommentaren framgår att 9:6a stycke 1 BrB är svårt att tillämpa då lagrummets tillämpningsområde i stora delar är de samma som i 9:6 punkt 1 (sakhäleri) och 9:6 punkt 2 (vinningshäleri).⁷⁷

Tillämningen av respektive punkt i 9:6a stycke 1 är beroende av om gärningen främjat och faktiskt ökat möjligheterna för någon annan att tillgodogöra sig den brottsligt förvärvade egendomen. Om det kan konstateras att gärningen haft en främjande effekt, skall punkt 1 tillämpas. I annat fall blir punkt 2 aktuellt.⁷⁸

Enligt 9:6a stycke 2 kan även den som på annat sätt än genom brottsligt förvärv som sägs i första stycket dömas för penninghäleri. Gärningsmannen döms då för penninghäleri för att otillbörligen ha medverkat till bortförrel, överlåtelse, omsättning eller annan åtgärd. En förutsättning är att åtgärderna utförts för att dölja att en annan person har berikat sig genom brott. Denna bestämmelse är subsidiär till 9:6a stycke 1 och utvidgar det penninghäleribrottets straffbara område. Utvidningen innebär att den som medverkar på ett mer kvalificerat sätt omfattas.⁷⁹

⁷⁴ SFS 1999:164.

⁷⁵ Brottsbalken – En kommentar, s.9:89 och 9:99. Karnov nätupplaga, SFS 1993:768, not 2.

⁷⁶ Karnov nätupplaga, SFS 1993:768, not 8.

⁷⁷ Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine Träskman Per Ole, Wennberg Suzanne, Brottsbalken – En kommentar, kapitel 1-12, supplement 14, juli 2005, s. 9:90f.

⁷⁸ Ibid, s. 9:93.

⁷⁹ Brottsbalken – En kommentar, s. 9:93b.

Ett gemensamt krav för alla tre situationer i 9:6a BrB är att det i samtliga fall skall föreligga ett fullbordat brott. Transaktioner som liknar penningtvättsbrott, kan dock på ett tidigt stadium bestraffas som medverkan till förbrott.⁸⁰

Ett ytterligare gemensamt krav är att gärningsmannen skall ha haft uppsåt. Då det gäller det otillbörliga främjandet i 9:6a stycke 1 punkt 1, skall gärningsmannen haft uppsåt till de faktiska omständigheter varpå bedömningen av otillbörligheten görs. 9:6a stycke 1 punkt 2 innebär ett överskjutande uppsåt, dvs. alla tre uppsåtsformer omfattas. Gärningsmannen skall ha haft uppsåt att dölja den brottsliga källan till egendomen. Enligt 9:6a stycke 2 är det inte nödvändigt att gärningsmannens främsta syfte med en transaktion är att dölja att någon annan har berikat sig.⁸¹

Penninghäleriförseelse är reglerat i 9:7a BrB. Om brottet i 9:6a är ringa döms för penninghäleriförseelse. Lagrummet är även tillämpligt om gärningsmannen begått sakhäleri enligt 9:6 stycke 1 och inte insåg men hade skälig anledning att anta att brott förelåg.⁸²

Enligt 9:11 BrB kan förfaranden som utgör penningtvätt bestraffas som medhjälp till skattebrott. Försök bestraffas som bedrägeri och grovt bedrägeri, men däremot inte för bedrägligt beteende. Konsekvensen är att det är viktigt att avgöra till vilken svårighetsgrad försöket till bedrägeri utgör.⁸³

5.4 Tillåtliga penningtvättsregister enligt svensk rätt

Lag (1999:163) om penningtvättsregister innehåller regler om behandling av personuppgifter i situationer av penningtvätt. Enligt 1§ tillämpas lagen parallellt med personuppgiftslagen (1998:204)⁸⁴, PUL.

Banker får, enligt 2§ penningtvättsregisterlagen, föra register över de uppgifter om misstänkt penningtvätt som banken rapporterat till Finanspolisen. Uppgifterna skall ha lämnats med stöd av 9§ andra stycket lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (PTL).

Penningtvättsregistret skall ha följande två ändamål, enligt 3§ penningtvättsregisterlagen:

1. Enligt paragrafens första punkt, skall ändamålet vara att förhindra att banken medverkar vid transaktioner som utgör penningtvätt enligt 1§ PTL.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid, s. 9:93d.

⁸² Ibid, s. 9:99.

⁸³ Ibid, s. 9:109.

⁸⁴ SFS 1988:204.

2. Enligt paragrafens andra punkt, skall ändamålet även vara att möjliggöra att banken kan uppfylla sin uppgiftsskyldighet enligt 9§ stycke 2 PTL. Innehållet i registret är strikt reglerat i 4§. Penningtvättsregistrets innehåll får endast bestå av följande tre uppgiftstyper:

1. Namn, personnummer, organisationsnummer och adress. 4§ punkt 1 penningtvättsregisterlagen.
2. Kontonummer eller likande. 4§ punkt 2 penningtvättsregisterlagen.
3. Övriga uppgifter som banken lämnat till Finanspolisen med stöd av 9§ stycke 2 PTL.

Banker får inte utlämna uppgifter ur penningtvättsregistret till den registrerade, 5§.

Begränsningar i behandlingen av uppgifter i penningtvättsregistret finns i 6§ penningtvättsregisterlagen. Registrets uppgifter skall gallras om:

1. Rikspolisstyrelsen eller Finanspolisen beslutar att inte inleda eller beslutar att nedlägga utredningen om penningtvätt. 6§ punkt 1.
2. en förundersökning avslutats utan att åtal har väckts pga. de uppgifter som banken lämnat. 6§ punkt 2.
3. en dom har meddelats eller ett beslut har vunnit laga kraft med anledning av de uppgifter som banken har lämnat. 6§ punkt 3.

Enligt 6§ punkt 4 skall uppgifter gallras senast ett år efter att de lämnats med stöd av 9§ stycke 2 PTL.

Enligt 7§ lag (1999:163) om penningtvättsregister, får samkörning med motsvarande register i andra banker inte ske.

Behandling av personuppgifter enligt penningtvättsregisterlagen kan ge upphov till rättelse och skadestånd enligt personuppgiftslagen, 8§ lag (1999:163) om penningtvättsregister.

Enligt 13§ personuppgiftslagen (1988:204) är det förbjudet med åsiktsregistrering, dvs. behandling av personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening. Enligt 28§ PUL, skall rättelse ske på begäran av den registrerade. Rättelse skall ske snarast genom blockering eller utplåning av de uppgifter som inte behandlats enligt PUL eller enligt föreskrifter som utfärdats med stöd av PUL. Ersättning kan utgå enligt 48§ PUL till den registrerade. Enligt 48§ stycke 1 är den personuppgiftsansvarige skyldig att utge skadestånd till den registrerade för skada och kränkning av den personliga integriteten som uppstått till följd av den olagliga behandlingen av personuppgifter. Enligt paragrafens andra stycke kan ersättningen jämkas i den utsträckning det är skäligt. Jämkning kan ske om den personuppgiftsansvarige kan visa att den felaktiga behandlingen inte var dennes fel.

Tystnadsplikt stadgas i 9§ penningtvättsregisterlagen. Enligt 9§ första stycket har den som är verksam hos en bank tystnadsplikt, med innebörden att uppgifter ur penningtvättsregistret inte obehörigen får röjas. Enligt 9§

andra stycket skall 20:3 BrB inte tillämpas vid åsidosättande av tystnadsplikten.

6 Genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet

6.1 EU:s genomförande genom föreskrifter och förordningar

I kapitel VI artikel 40 och artikel 41 i direktiv 2005/60/EG anges regler om direktivets genomförande. Till direktivet har bl.a. förordning 1781/2006/EG om information om betalaren som skall åtfölja överföringar av medel knutits. Även direktiv 2006/70/EG om tillämpningsföreskrifter för direktiv 2005/80/EG avseende definitionen av ”person i politiskt utsatt ställning” är knutet till tredje penningtvättsdirektivet.

6.1.1 Kommissionens genomförandeåtgärder

Enligt artikel 40.1 i direktiv 2005/60/EG får Europeiska kommissionen anta genomförandeåtgärder. Åtgärderna får innebära:

- a) Förtydligande av de tekniska aspekterna av definitionerna i artikel 3.2 a, artikel 3.2 d och artiklarna 6-10.
- b) Fastställande av de tekniska kriterierna för bedömningen av om en viss situation innebär en låg risk för penningtvätt enligt artiklarna 11.2 och 11.5.
- c) Fastställande av tekniska kriterier för bedömningen av om en viss situation innebär en hög risk för penningtvätt enligt artikel 13.
- d) Fastställande av de tekniska kriterierna för bedömningen om det är motiverat att inte tillämpa detta direktiv enligt artikel 2.2.

Syftet med föreskrifterna skall vara att ta hänsyn till den tekniska utvecklingen och garantera direktivets enhetliga implementering i hela gemenskapen, artikel 40.1 i tredje penningtvättsdirektivet.

Enligt artikel 40.1 får genomförandeåtgärderna antas i enlighet med förfarandet i artikel 41.2, som innebär en tillämpning av artikel 5 och artikel 7 i rådets beslut av den 28 juni 1999 om de förfaranden som skall tillämpas vid utövandet av kommissionens genomförandebefogenheter (1999/468/EG). Förfarandet i artikel 41.2 i tredje penningtvättsdirektivet skall följas under förutsättning att antagandet av genomförandeåtgärderna inte medför någon ändring av de väsentliga reglerna i tredje penningtvättsdirektivet. Genom beslut 1999/468/EG stadgas att rådet skall ge kommissionen genomförandebefogenheter i de rättsakter som rådet antar. Genom beslutet stadgas även vilka förvaltningsförfaranden som skall tillämpas, samt ansvarsfördelningen mellan Europaparlamentet och kommissionen, ingressen punkt 1 och punkterna 5-10 i beslut 1999/468/EG.

Beslutet är ett uttryck för den institutionella balansen, då institutionernas ansvarsfördelning regleras.

Artikel 5 i rådets beslut 1999/468 stadgar kommissionens föreskrivande förfarande, dvs. förvaltningsförfarandet vid föreskrifter för exempelvis genomförandeåtgärder. Av intresse för frågan om kommissionens genomförandeåtgärder enligt artikel 40.1 i tredje penningtvättsdirektivet, är punkt 1 och punkt 2 i beslutet särskilt intressanta. Enligt artikel 5.1 i rådets beslut 1999/468 skall kommissionen biträdas av en kommitté, bestående av företrädare från medlemsstaterna. Kommittén skall ha kommissionens företrädare som ordförande. Enligt artikel 5.2 skall kommissionens företrädare lägga fram förslag till åtgärder till kommittén. Kommittén skall sedan yttra sig över dessa förslag till åtgärder, samt fatta beslut med majoritet.

Artikel 7 i rådets beslut 1999/468/EG innehåller diverse förvaltningsregler. Enligt artikel 7.1 skall respektive kommitté som biträder kommissionen själv fastställa sin arbetsordning, samt offentliggöra denna i EUT – Europeiska gemenskapernas officiella tidning. Enligt artikel 7.2 skall de offentlighetsprinciper om allmänhetens tillgång till handlingar som gäller för kommissionen även gälla för kommissionens kommittéer. Enligt artikel 7.3 är kommissionen skyldig att regelbundet informera Europaparlamentet om de förvaltningsförfaranden som tillämpas av kommittéerna.

Enligt artikel 40.1 i tredje penningtvättsdirektivet skall artikel 8 i beslut 1999/468 beaktas. Enligt artikel 8 skall kommissionen ompröva förslaget till genomförandeåtgärder om Europaparlamentet i en motiverad resolution anger att förslaget skulle strida mot kommissionens genomförandebefogenheter enligt den aktuella grundläggande rättsakten (i detta fall direktiv 2005/60/EG).

Artikel 40.2 och 40.3 är tvingande för kommissionen. Enligt artikel 40.2 skall kommissionen anta genomförandeåtgärder för artikel 1.b och Artikel 1 d senast den 15 juni 2006. Enligt artikel 40.3 skall kommissionen, genom tillämpning av förfarandet i artikel 41.2, justera de belopp som anges i direktivet. Vid justeringen skall kommissionen beakta gemenskapslagstiftningen, förändringar av internationella standarder och den ekonomiska utvecklingen.

I kapitel VII Slutbestämmelser, finns ytterligare en tvingande bestämmelse för kommissionen. Enligt artikel 42 skall kommissionen senast den 15 december 2009 utarbeta en rapport om genomförandet av direktiv 2005/60/EG. Fr.o.m. detta datum skall kommissionen kontinuerligt (vart tredje år) utarbeta genomföranderapporter.

6.1.2 Förordning 1781/2006/EG om information om betalaren som skall åtfölja överföringar av medel

Till det tredje penningtvättsdirektivet har följande förordning knutits: Förordning 1781/2006/EG om information om betalaren som skall åtfölja överföringar av medel.⁸⁵

Enligt artikel 1 är förordningens syfte att förebygga, undvika och upptäcka penningtvätt. I kampen mot penningtvätt kan fullständig spårbarhet av penningtransaktioner vara ett viktigt och effektivt instrument, förordningens ingress punkt 6.

Förordningen innebär att en skyldighet för betalningsleverantörerna införs. I inledningen punkt 6 stycke 1, beskrivs den generella innebörden av betalningsleverantörernas skyldighet. Skyldigheten består i att garantera att överföringar åtföljs av korrekt och användbar information om den person som gör betalningen. De skyldigheter som gäller betalarens betalningsleverantör, finns i kaptiel II, artiklarna 4–7. Regler om vilka skyldigheter betalningsmottagarens betalningsleverantör har finns i kaptiel III, artiklarna 8–11.

Enligt artikel 3.1 är förordningen tillämplig på överföringar i samtliga valutor som sänds eller mottas av betalningsleverantörer etablerade inom den europeiska unionen.

Undantag från förordningens tillämpningsområde stadgas i artikel 3.2 – artikel 3.7. Enligt artikel 3.2 är förordningen inte tillämplig på överföringar med kredit- och bankkort under förutsättning att betalningsmottagaren har ett avtal med betalningsleverantören som möjliggör betalning av varor och tjänster, samt kortinnehavaren har en unik identitetskod som möjliggör spårning av transaktionen. Enligt artikel 3.3 skall förordningen inte tillämpas om en medlemsstat tillämpar artikel 11.5 d i direktiv 2005/60/EG, förutom om överföringen överstiger 1000 €. Enligt artikel 3.7 skall förordningen inte tillämpas i följande situationer: a) betalaren gör kontantuttag från sitt egna bankkonto, b) två parter har behörighet att göra betalningsöverföringar mellan sina konton och de har en unik identifikationskod, c) användning av trunkerade checkar, d) skattebetalningar, betalning av böter och andra betalningar till myndigheter inom en medlemsstat, d) betalningar mellan två betalningsleverantörer som som båda handlar för egen räkning.

⁸⁵ EUT L 345, 8.12.2006, s. 0001 – s. 0009.

6.1.3 Direktiv 2006/70/EG om tillämpningsföreskrifter för direktiv 2005/80/EG avseende definitionen av ”person i politiskt utsatt ställning”

Begreppet ”person i politiskt utsatt ställning” (PEP) är definierat i direktiv 2006/70/EG av den 1 augusti 2006 om tillämpningsföreskrifter för Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/80/EG med avseende på definitionen av ”person i politiskt utsatt ställning”, samt tekniska kriterier för att kunna tillämpa lägre krav på kundkontroll och göra undantag på grund av finansiell verksamhet som bedrivs tillfälligt eller i mycket begränsad omfattning⁸⁶. Direktivet antogs i syfte att säkerställa en enhetlig tolkning inom gemenskapen av begreppet ”person i politiskt utsatt ställning som är bosatta i en annan medlemsstat eller i ett tredjeland” i artikel 13.4 i direktiv 2005/60/EG, och ingressen punkt 1 i direktiv 2006/70/EG.

Enligt direktivet avses med PEP:ar ”...personer som har viktiga offentliga funktioner och dessa personers närmaste familjemedlemmar och kända medarbetare.”, ingressen punkt 1 i direktiv 2006/70/EG. Vid tolkningen av begreppet skall hänsyn tas till de ekonomiska, politiska och sociala skillnaderna mellan de berörda länderna.

Enligt artikel 2.1 ingår såväl personer som har och tidigare har haft viktiga offentliga funktioner i personkretsen av PEP:ar. I artikeln uppräknas i punkterna a-f de kategorier som anses innebära viktiga offentliga funktioner:

- a) stats- eller regeringschefer, ministrar, vice och biträdande ministrar,
- b) parlamentsledamöter,
- c) domare i högsta domstolen, konstitutionella domstolar eller andra rättsliga organ på hög nivå vilkas beslut endast undantagsvis kan överklagas,
- d) tjänstemän vid revisionsmyndigheter, styrelseledamöter i centralbanker,
- e) ambassadörer, diplomatiska sändebud och höga officerare i försvarsmakten, och
- f) personer som ingår i statsägda företags förvaltnings-, lednings- eller kontrollorgan.

⁸⁶ EUT L 214, 4.8.2006, s. 0029 - 0034.

6.2 Sveriges arbete med implementeringen av direktivet i svensk rätt

Implementeringen av det tredje penningtvättsdirektivet är under arbete. Hittills har en SOU, innehållande lagförslag till direktivets implementering, presenterats. Sedan betänkandet presenterades, har ett flertal remissvar följt. I detta kapitel redogörs för de remissvar med relevans för bankens ansvar för penningtvätt.

6.2.1 SOU 2007:23 Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet

I SOU 2007:23 presenterar Utredningen om åtgärder mot penningtvätt och terroristfinansiering (penningtvättsutredningen) ett lagförslag till hur direktiv 2005/60/EG skall implementeras i svensk rätt. Lagförslaget innebär en ny lydelse av lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, samt att lag (1999:163) om penningtvättsregister inkorporeras i PTL.

I 1§ lagförslaget skall lagens syfte vara att förhindra inte bara penningtvätt utan även finansiering av terrorism.

Penningtvättsutredningen föreslår följande definition av penningtvätt:

1a§

”Med penningtvätt avses i denna lag sådana åtgärder med avseende på egendom som har förvärvats genom brott, som kan medföra att denna egenskap hos egendomen fördöljs, att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återskaffandet av egendomen försvåras, samt sådana åtgärder som innefattar förfogande över och förvärv, innehav eller brukande av egendomen.

Med penningtvätt avses även åtgärder med annan egendom än som avses i första stycket, om åtgärderna är ägnade att dölja att någon har berikat sig genom brottslig gärning.”

I SOU 2007:23 föreslås att regler om rutiner och utbildning stadgas i 3§.

Lagförslaget 3§ första stycket lyder:

”Den fysiska eller juridiska personen skall ha rutiner, grundade på en riskbedömning, för att förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism och skall svara för att de anställda får fortlöpande behövlig information och utbildning för ändamålet.”

Reglerna om kundkännedom är föreslagna att återfinnas i 4–11§§ PTL nya lydelsen. 4§ behandlar tillfällen som kräver kundkännedom, medan innebörden av kundkännedom föreslås att regleras i 4a§.

Enligt 4a§ skall innebörden av kundkännedom vara:

- Banken skall i sina affärsförbindelser inhämta erforderlig kännedom om sina kunder. 4a§ stycke 1 i lagförslaget.
- Graden av åtgärder som bör vidtas för att uppfylla kravet om kundkännedom, får efter en riskbedömning anpassas efter situationen. Exempelvis affärsförbindelsens typ, produkt eller transaktion. 4a§ stycke 2 i lagförslaget.

4a§ stycke 3 i lagförslaget föreskriver:

”Åtgärder för kundkännedom skall inbegripa:

1. *identifiering av kunden genom kontroll av identitetshandlingar, registerutdrag eller på annat tillförlitligt sätt,*
2. *inhämtande av information om affärsförbindelsens syfte och art, och*
3. *fortlöpande övervakning av affärsförbindelsens och de transaktioner som därvid utförs.”*

4a§ stycke 4 anger att för distanskunder skall ytterligare åtgärder vidtas enligt 6§.

Lagförslaget innebär nya regler om krav på kundkännedom, genom att regler om lägre krav respektive skärpt krav på kundkännedom införs i PTL. Reglerna om lägre krav föreslås att regleras i 4d§–5§. Skärpta krav på kundkännedom föreslås införas i 6§.

Enligt penningtvättsutredningen påverkar lagförslaget inte den straffrättsliga regleringen i brottsbalken.⁸⁷

Penningtvättsutredningen föreslår att lag (1999:163) inkorporeras i PTL på följande sätt: Utredningens förslag är att registerfrågor behandlas i en särskild avdelning i PTL och i 15–22§§ i penningtvättslagens nya lydelse.⁸⁸

Penningtvättsutredningen finner att banktillsynen i Sverige bör öka.⁸⁹

6.2.2 Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds Universitets remissvar till SOU 2007:23

Sedan SOU 2007:23 presenterats, anmodades Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds Universitet att yttra sig över betänkandet. Remissvaret utarbetades av docent Helén Örnemark-Hansen.⁹⁰

Fakultetsstyrelsen fick i uppdrag att endast yttra sig över vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas för att effektivisera brottsbekämpningen av

⁸⁷ SOU 2007:23, s. 134.

⁸⁸ SOU 2007:23, s. 14 och s. 33.

⁸⁹ SOU 2007:23, s. 15.

⁹⁰ Juridiska fakultetsstyrelsen, Docent Örnemark-Hansen Helén, Remiss: Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet; SOU 2007:23, Fi2007/2472.

penningtvätt och terroristfinansiering. Styrelsen skulle inte yttra sig över följande frågor: kriminalisering, förverkande och internationella samarbeten. Juridiska fakultetsstyrelsen ansåg detta mindre lämpligt, särskilt vad gällde frågan om kriminalisering. Anledningen var att PTL:s administrativa regler är straffrättsligt sanktionerade genom tillämpning av 9:6a, 9:7a och 9:11 BrB. Se kapitel 5.3 ovan. I SOU 2007:23, s.134, tas frågan om lagförslagets konsekvenser för den svenska straffsanktionering upp. Se ovan kapitel 6.2.1 sist.⁹¹

I remissyttrandet uttalar Juridiska fakultetsstyrelsen att lagförslaget i SOU 2007:23 innebär att finans- och kreditinstituten i Sverige lämnas att själva bedöma vilken grad av åtgärder som bör vidtas. Fakultetsstyrelsen anser att lagförslaget inte klart definierar vilka åtgärder som verksamhetsutövaren skall vidta.⁹²

Lagförslagets formulering av kvalitetssäkringsansvaret kritiserar även i remissyttrandet. Särskilt kritiserar innebörden av kravet om kundkännedom i lagförslagets 4a§. Det poängteras även att kravet om kundkännedom aktualiserar en integritetsproblematik.⁹³

Remissvaret avslutas med att Juridiska fakultetsstyrelsen påpekar att det genom SOU 2007:23 varken är utrett eller definierat vilka sanktioner som skall följa av bankens åsidosättande av kvalitetssäkringsansvaret.⁹⁴

6.2.3 Skatteverkets yttrande över SOU 2007:23

I Yttrande över betänkandet Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet SOU 2007:23 (Fi 2007/2472), uttalar sig Skatteverket bl.a. om lagförslaget i den del det avser riskbaserat förhållningssätt och betalningsförmedlare.

I Skatteverkets yttrande av den 28 juni 2007 framförs bl.a. kritik mot penningtvättsutredningens förslag till genomförandet av regler om riskbaserat förhållningssätt. Skatteverket anser att det kan ifrågasättas om det är riktigt att s.k. verkliga huvudmän (verkliga förmånstagare; beneficial owners) inte bör bedömas som högrisk kunder. I synnerhet om de verkliga huvudmännen är juridiska personer registrerade i skatteparadis eller offshore financial centres.

Betalningsförmedlare – företag som bedriver betalningsförmedling – står inte under Finansinspektionens tillsyn. De är endast registreringspliktiga. Skatteverket tror att betalningsförmedlare kan spela en viktig roll i kampen mot penningtvätt, då de övertagit tjänster som inte längre utförs av bankern. Betalningsförmedlarnas verksamhet möjliggör anonymitet inom landet och

⁹¹ Juridiska fakultetsstyrelsen, Docent Örnemark-Hansen Helén, Remiss: Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet; SOU 2007:23, Fi2007/2472, kap. 1, s. 1.

⁹² Ibid, kap. 3, s. 1f.

⁹³ Ibid, kap. 3, s.2.

⁹⁴ Ibid, kap. 3, s.2.

över gränserna. I yttrandet uttalar Skatteverket att den stödjer lagförslaget om att Finansinspektionen skall kunna göra platsbesök hos dessa företag.

AVDELNING II BANKENS NUVARANDE ANSVAR I PRAKTIKEN

7 Det nuvarande kvalitetssäkringsansvaret för svenska banker

Det lagstadgade kvalitetssäkringsansvaret innebär i praktiken ett administrativt ansvar för banken att i den dagliga driften av verksamheten uppfylla kraven om åtgärder mot penningtvätt.

Vid den praktiska tillämpningen av det i svensk rätt lagstadgade kvalitetssäkringsansvaret, är bankerna skyldiga att följa lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (PTL), lag (1999:163) om penningtvättsregister. De båda lagarna behandlas ovan i kapitel 5.2 och kapitel 5.4. Banker verksamma i Sverige är även skyldiga att följa Finansinspektionens allmänna råd. Finansinspektionen ger allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och kvalitetssäkringsansvar i grundförfattningen FFFS 2005:5 – Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall⁹⁵. Författningen innehåller allmänna råd om rutinerna för interna regler (compliance regler) för policy- och styrdokument, riskhantering, KYC procedurer och koncernförhållanden. Finansinspektionen ger även allmänna råd för bevarande av handlingar, interna register och utbildning av personalen i frågor om penningtvätt. Då FFFS 2005:5 trädde ikraft, innebar föreskrifterna och de allmänna råden såväl en skärpning som en vägledning av reglerna om åtgärder mot penningtvätt.

Under telefonintervjuerna sade både Chefsjuristen för Danske Bank AB och SEB AB:s Money Launderer-Officer, att den bank de representerade var mycket noga med att uppfylla svensk lag. De sade även att banken så långt möjligt sökte uppfylla den internationella standarden och 'good practice'.

⁹⁵ FFFS 2005:5.

8 Kvalitetssäkringssystem

Systemen är utformade på olika sätt, beroende på vilken form av kvalitetssäkring och sökresultat som skall uppnås.

Kvalitetssäkringssystemens funktion varierar beroende på vilken tjänst som skall utföras; KYC procedurer (kundkontroll och kundidentifikation) eller CDD procedurer (riskbedömning).

Då detta arbete är en juridisk uppsats, görs endast en mycket kortfattad beskrivning av kvalitetssäkringssystem. Kapitlet syftar till att ge en kortfattad och generell bild av den praktiska tillämpningen av kvalitetssäkringsansvaret som uppställs i svensk- och gemenskapsrättslig lagstiftning.

De kvalitetssäkringssystem som används av svenska banker innehåller en rad kontrollfunktioner och spärrfunktioner, som aktiveras om vissa typer av transaktioner görs. Vidare kan följande uppgifter användas för att upptäcka penningtvätt:

- Skriftliga bevis (certifikat; dokument) på medlens härkomst (t.ex. fastighetsförsäljning, lön, aktievinst m.m.).
- Information som åtföljer överföringar av medel, t.ex. från vilket konto och kontoinnehavare medlen överförts från.
- Transaktioner som överstiger 150 000kr (15 000 €) ensamt eller totalt, skall automatiskt rapporteras av banken.
- Om ett register eller system indikerar att personen är i en ekonomiskt dålig ställning, men gör stora insättningar och transaktioner som inte kan spåras, kan det vara en indikation om penningtvätt.

I dagsläget får svenska banker endast föra penningtvätsregister över uppgifter om misstänkt penningtvätt som banken själv rapporterat till Finanspolisen, 2§ lag (1999:163) om penningtvätsregister.

Penningtvätsregister får endast föras på bolagsnivå – inte på koncernnivå. Detta är en följd av 7§ penningtvätsregisterlagen (se kapitel 5.4 ovan). För exempelvis Danske Bank-koncernen, innebär regeln att koncernens olika banker inte får utbyta information.

Finansinspektionens undersökningar visar att bankerna är mycket noggranna med att rapportera misstanke om penningtvätt.⁹⁶ Den information som bankerna inhämtar genom användning av kvalitetssäkringssystemen, används i rapporteringen om misstänkt penningtvätt. Informationen kan leda fram till upptäckt av misstanke.

Svenska banker samarbetar inom ramen för Svenska Bankföreningen, som företräder banker etablerade i Sverige. Svenska Bankföreningen bistår bankerna med hjälp i bankrättsfrågor. Medlemmarna utgörs av svenska

⁹⁶ Finansinspektionens pressmeddelande *Banker bäst och livbolag sämst på åtgärder mot penningtvätt*: http://www.fi.se/Templates/Page_6677.aspx.

kredit-, finans- och bostadsinstitut samt filialer till utländska institut. De svenska bankerna samarbetar även med Finansinspektionen och andra myndigheter.⁹⁷

8.1 KYC procedurer

Dator system för kundkontroll och kundidentifikation som används i Sverige, kan vara internt utvecklade (s.k. inhouse system) av respektive bank, eller utvecklade av ett externt bolag. Vanligen är systemen, liksom de system som används i utlandet, kopplade till statliga register och finansiella tjänster. I Sverige är kredit- och finansinstitutens finanssystem knutna till Upplysningscentralen (UC AB). Främst används tjänsten vid kredit- och riskbedömning av kunder (företag och privatpersoner), men kan även eller samtidigt användas för att kontrollera en persons uppvisade identitetshandling.⁹⁸

En sökning i kundkontroll och kundidentifikationssystemen resulterar i att den uppvisade identifikationshandlingen matchas till ett personnummer, namn och adress i det statliga registret. Statliga uppgifter om personens ekonomiska situation kan inhämtas via UC, exempelvis taxerad inkomst, eventuella betalningsanmärkningar hos kronofogden m.m. Sökresultatet säger ingenting om en persons mellanhavanden med andra kreditinstitut, eller om kunden är misstänkt för penningtvätt. Sökresultatet ger inte heller någon som helst indikation om huruvida kunden är eller kan bli en PEP (person i politiskt utsatt ställning) enligt artikel 13.4 direktiv 2005/60/EG.

Banksekretessen i 1:10 bankrörelselagen förbjuder bankerna att utbyta information om enskilda transaktioner. Detta innebär att ett kredit- eller finansinstitut inte kan kontrollera vilka transaktioner en person gjort från och till bankkonton i andra banker. Såvida transaktionen inte gått genom den aktuella banken, får banken inte tillgång till den information som åtföljer överföringar av medel.

Finansinspektionen föreskriver i 4§ FFFS 2005:5 att bankernas styrelse eller verkställande direktör skall fastställa interna regler om rutiner för identitetskontroll i syfte att förhindra penningtvätt. Finansinspektionen anger i det allmänna rådet till föreskriften, att detta innebär att banken även bör – utöver vad som följer av lag – inhämta uppgifter om kundens bakgrund, pengar eller egendomens källa, den tänkta användningen av bankens erbjudna tjänster och produkter, samt kundens syfte med

⁹⁷ Pieth Mark, Aiolfi Gemma, The Private Sector becomes active: The Wolfsberg Process, Juristische Fakultät, Universität Basel, kap.2, s. 2ff. <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/wolfsbergprocess.pdf>. Svenska Bankföreningens hemsida: <http://www.bankforeningen.se/Om%20Bankforeningen.aspx>, <http://www.bankforeningen.se/Om%20Bankforeningen/Medlemmar.aspx>.

⁹⁸ UC – affärs- och kreditupplysningar: <https://www.uc.se/frameset.php>, Produktöversikt, Scoring, UC:s info om dig, Registerutdrag.

affärsrelationen. Enligt Finansinspektionen bör principen om kundkännedom tillämpas inom bankens alla kundrelaterade verksamhetsområden, samt för alla typer av kunder.

Rutinerna skall enligt föreskriften finnas för hur en identitetskontroll skall utföras:

- hos den som vill inleda en affärsförbindelse med banken
- för transaktioner som överstiger 15 000 euro eller mer
- för transaktioner som understiger 15 000 euro men kan antas ha samband med andra transaktioner som tillsammans uppgår till minst 15 000 euro
- om det kan antas att den som vill inleda en affärsförbindelse med banken inte handlar för egen räkning

8.2 CDD procedurer

Customer due diligence system används för att göra riskbedömningar av kunder. De används även för att göra uppföljningar av transaktioners fortsatta händelser; vad som sker med medlen efter att kreditinstitutet genomfört en viss transaktion åt kunden. Banken kan exempelvis kontrollera till vilka konton medlen sedermera överförs, samt om medlen därefter förs tillbaka till kundens konto i banken. Direktiv 1781/2006/EG om information som skall åtfölja överföringar av medel, möjliggör denna kontroll. Se kapitel 6.1.2 ovan. Uppföljningar genom CDD system och CDD procedurer görs även då kunder företar transaktioner som är ovanliga för kunden.⁹⁹

De två banker jag intervjuade inför detta examensarbete, belyste båda den problematik som tredje penningtvättsdirektivets krav om riskbedömning och skärpt kundkontroll av PEP-kunder innebär för svenska banker.

Kommersiella CDD system där information om PEP:ar kan inhämtas har utvecklats av internationella organisationer. För att i Sverige kunna använda dessa tekniska system om huruvida en person är, kommer att bli eller kan komma att bli en PEP, krävs lagändring i personuppgiftslagen (1998:204). Enligt 13§ personuppgiftslagen är åsiktsregistrering förbjudet. Ett statligt register skulle vara en annan – om än politiskt kontroversiell - möjlighet.

Finansinspektionen hänvisar i det allmänna rådet om riskhantering i föreskrift 4§ FFFS 2005:5 till FFF 2005:1, där riktlinjer för riskhantering ges. Enligt Finansinspektionen är företags grad av riskexponering för penningtvätt beroende av den verksamhetstyp som företaget bedriver. Graden av riskexponering beror även på vilka marknader som företaget är verksam inom. Finansinspektionens allmänna råd i 4§ FFFS 2005:5 är att bankens styrelse eller verkställande direktör bör fastställa interna regler för identifiering och analys av riskexponeringen för penningtvätt i företagets

⁹⁹ Telefonintervju med Arne Peterson, chefsjurist Danske Bank AB, måndagen den 14 januari 2008 kl.17:30-18:30. Telefonintervju med Jan Björkman, Money-Lauderer Officer SEB, torsdagen den 14 februari 2008 kl.16:15-17:15.

verksamhet. De interna reglerna bör omfatta distributionskanaler, produkter och tjänster som riktar sig mot kunder inom alla affärsområden. Vidare bör banken även i sina interna regler dokumentera situationer som kan indikera penningtvätt. Exempel på sådana indikationer ges i de allmänna råden i 11§ FFFS 2005:5, varav några är följande:

- Kontanttransaktioner eller andra transaktioner som antingen är stora eller avviker från kundens normala transaktioner eller den kundkategori där kunden ingår.
- Transaktioner som kan antas sakna ekonomiskt syfte eller motiv.
- Transaktioner till geografiska destinationer som avviker från kundens normala transaktionsmönster.
- Stora kontantinsättningar till konto genom insättningsautomat, som sedan disponeras direkt.
- Stora krediter som återbetalas kort tid efter det att krediten lämnats, om detta inte avtalades vid ingången av kreditavtalet.

Jan Björkman, Money-Launderer Officer på SEB, berättade att SEB för några år sedan sökt dispens från åsiktsregisteringsförbudet för att kunna använda ett kommersiellt system på den amerikanska marknaden. Datainspektionens svar var att frågan först måste lagregleras.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Telefonintervju med Jan Björkman, Money-Launderer Officer SEB AB, torsdagen den 14 februari 2008 kl.16.15-17.15.

9 Svenska bankernas nuvarande utbildningsansvar

Vid den praktiska tillämpningen av utbildningsansvaret enligt 13§ PTL, skall svenska banker följa Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om utbildning i penningtvätt. Nu gällande föreskrifter är FFFS 2005:5 – Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall.¹⁰¹

Ovan i kapitel 5.2.2 återfinns en redogörelse av utbildningsansvaret enligt 13§ PTL.

Enligt 16§ stycke 1 FFFS 2005:5 skall alla företag ha ett utbildningsprogram i penningtvättsfrågor. Det är obligatoriskt för alla anställda som handlägger kundärenden att genomgå en utbildning i penningtvätt.

Enligt paragrafens stycke 2 skall utbildningen om möjligt anpassas till de anställdas behov. Anledningen till att utbildningen bör vara anpassad efter de anställdas behov, är att ge "...en allsidig belysning..." av penningtvättsfrågor.

I utbildningsansvaret ingår även skyldigheten att fortlöpande informera bankens anställda om ändringar i penningtvättslagstiftningen, 16§ stycke 3 FFFS 2005:5.

Av intervjuerna framgick inte hur penningtvättsutbildningen för banktjänstemännen hos Danske Bank AB och SEB AB ser ut idag. Men då Finansinspektionen granskar bankernas utbildningsprogram, torde den uppfylla nuvarande svenska regler. Bankerna framhävde under intervjuerna att de ansåg det mycket viktigt att uppfylla både svensk lag och de internationella allmänna kraven.

¹⁰¹ FFFS 2005:5.

AVDELNING III AVSLUTNING

10 Analys

Direktiv 2005/60/EG – tredje penningtvättsdirektivet – är det hittills mest stränga internationella regelverk mot penningtvätt. Direktivet uppställer ansvar för medlemsstater, banker m.fl. att agera mot penningtvätt. Enligt direktivet skall sanktioner tillämpas på bankens åsidosättande av kvalitetssäkringsansvaret.

De internationella bankrättsliga AML principerna, varom redogörelse gjorts i kapitel 3, är definierade bl.a. i den internationella standarden *the Forty Recommendations* av den internationella penningtvättsorganisationen FATF (FATF:s 40 rekommendationer) och standarder framtagna av BCBS (Basle Committee on Banking Supervision). FATF (Financial Action Task Force) preciserar åtgärderna mot penningtvätt genom *Interpretative Notes* av de 40 rekommendationerna. BCBS har utvecklat preciserade standarder för KYC procedurer och CDD procedurer.

Principerna, vars ursprung är nationell rätt och olika rättsområden, återfinns i EU:s direktiv 2005/60/EG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och terroristfinansiering. Liksom i de internationella standarderna, har principerna i direktivet en bred och generell definition. En ytterligare likhet mellan direktivet och de internationella standarderna, är synen på penningtvätt och hur denna form av ekonomisk brottslighet mest effektivt bekämpas. Penningtvätt anses utgöra ett hot mot den finansiella stabiliteten och kan utgöra en systemrisk. Det mest effektiva sätt att bekämpa penningtvätt är, enligt EU och de internationella organisationerna, genom internationellt samarbete och internationella åtgärder. Genom EU:s penningtvättsdirektiv och de internationella standarderna, har det internationella samarbetet nu pågått i ca 20 år.

Den engelska sammanslutningen JMLSG (Joint Money Laundering Steering Group) utvecklar AML standarder för den engelska bank- och finansmarknaden. Standarderna följs även av svenska banker. För närvarande reviderar JMLSG sina standarder i enlighet med FATF:s 40 rekommendationer och EU:s tredje penningtvättsdirektiv.

10.1 Reflektioner över bankens roll i den internationella kampen mot penningtvätt

Vad gäller frågan om bankens ansvar, innebär de generellt utformade principerna att höga kvalitetssäkringskrav ställs på bankerna. Då ansvarets omfattning inte är helt klart, söker bankerna att helgardera sig och så långt möjligt leva upp till de internationella allmänna kraven, standarderna och

bankpraxis. De generellt utformade principerna innebär samtidigt ett problem för ansvarsfrågan. Eftersom bankens ansvar inte är klart definierat, blir det praktiskt svårt att bevisa att banken har åsidosatt de internationella principerna och sitt ansvar. Det blir även svårt att väcka åtal mot banken – åtminstone enligt svensk rätt. Bankens legala risk är således tämligen liten, så länge banken kan visa att den vidtagit de åtgärder mot penningtvätt som de internationella standarderna, EU:s tredje penningtvättsdirektiv och nationell lagstiftning föreskriver. Möjligen är detta en anledning till att jag inte funnit några domstolsavgöranden i frågan.

Dessutom får bankens roll i den internationella kampen mot penningtvätt inslag av frivillighet. Å ena sidan vill finans- och kreditinstituten stoppa penningtvätt, å andra sidan vill de inte påskynda sitt straffrättsliga ansvar. Åtgärdernas omfattning kan således skilja sig från land till land, bank till bank och vara beroende av bankens intresse av att förebygga och bekämpa penningtvätt. På så vis är generellt utformade principer en fördel för finans- och kreditinstituten.

Kanske är det oklarheterna om kvalitetssäkringsansvarets omfattning, till följd av principernas generella natur, som är anledningen till att bankens ansvar i stort sett är obehandlat i den internationella (och svenska) doktrinen. Troligen är även detta en anledning till att jag inte funnit något rättsfall som behandlar frågan om bankens ansvar för penningtvätt.

Tolv av de mäktigaste globala bankerna har gått samman i Wolfsberg Group – ett samarbetsforum för bekämpning av penningtvätt, med syftet att utveckla och utforma de internationella AML principerna. Gruppen kallar sin version av principerna för Wolfsberg Principles. Kritik har riktats mot Wolfsberg principerna av professor Mark Pieth (och Gemma Aiolfi) vid Basel Universitet. Enligt professor Pieth är de generellt skrivna och ibland t.o.m. mycket vaga. De stadgar inte exakt vilka åtgärder som bankerna bör vidta för att uppfylla sina skyldigheter enligt principerna. Wolfsberg Principles generella definitioner begränsar deras inflytande i formuleringen av framtida utveckling av de internationella principerna. Principernas styrka finns dock i gruppens medlemmars inflytande på den globala finans- och kreditmarknaden. Enligt professor Pieth kan Wolfsberg Principles av den anledningen få stor genomslagskraft och betydelse för den framtida utvecklingen av de internationella principerna om åtgärder mot penningtvätt.¹⁰² Jämföras kan med JMLSG:s standarder, som av bank- och finansmarknadens aktörer i Storbritannien anses väl definierade. Även svenska banker, som t.ex. SEB AB, följer JMLSG:s riktlinjer.¹⁰³ Här ligger problemet: Ledande privata aktörer som exempelvis Wolfsberg Group och JMLSG kommer troligen ha stor betydelse för utformningen av framtida formuleringar av de internationella bankrättsliga principerna mot

¹⁰² Professor Pieth Mark, Aiolfi Gemma, *The Private Sector Becomes Active: The Wolfsberg Process*: <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/wolfsbergprocess.pdf>, kap. 4, s. 4.

¹⁰³ Telefonintervju med Jan Björkman, Anti Money-Launderer Officer på SEB AB, torsdagen den 14 februari 2008 kl.16.15-17.15.

penningtvätt, såsom t.ex. FATF:s 40 rekommendationer. EU:s penningtvättsdirektiv kommer framöver att följa FATF:s rekommendationer. Om de mäktigaste aktörerna på den globala bank- och finansmarknaden inte vill precisera det bankrättsliga ansvaret genom precisa formuleringar och definitioner, blir det svårt att praktiskt och faktiskt få bukt med problemet. Lagstiftning utan de globalt och nationellt mäktigaste bankernas samarbete, skulle i vissa fall kunna leda till en systemrisk och bankkris. Om ett land eller territorium dömer en av landets banker för penningtvätt, är bankens legala risk ett faktum. Följden kan bli en ryktesrisk – risken att bankens kunder (existerande kunder såväl som potentiella nya kunder) skulle tappa förtroendet för banken såsom institut. Om det blir allmänt känt att en viss bank underlättat penningtvätt, skulle ryktet på marknaden äventyras. Banken skulle kunna hamna i en ekonomisk kris. Risken är stor att bankens kris skulle sprida sig till andra banker, varmed landet skulle befinna sig i en systemrisk och bankkris. Det samma skulle kunna ske på global nivå, om ett land eller territorium skulle döma en av den globala marknads största banker för penningtvätt. Då skulle den globala bankens rykte kunna äventyras, liksom stabiliteten på den globala finans- och kreditmarknaden. Systemrisken skulle i en sådan situation vara överhängande och med största sannolikhet ett faktum.

Kanske är bankernas ryktesrisk och bank- och finansmarknadens systemrisk några av många anledningar till att bankens ansvar för penningtvätt inte behandlats i svensk doktrin och i stort sett är obehandlad i den internationella doktrinen.

Genom studier av AML principernas utveckling, de internationella standarderna och EU:s penningtvättsdirektiv, har jag funnit följande: För att bankerna skall aktivera sig, krävs att lagstiftaren uppställer ett straffrättsligt och administrativt ansvar för banken att agera mot penningtvätt. Det är de internationella standarderna och de efterföljande nationella penningtvättslagstiftningarna ett bevis för. Min hypotes stöds även av professor Mark Pieth och Gemma Aiolfis juridiska uppsats *The Private Sector becomes active: The Wolfsberg Process*. Intervjun med chefsjuristen på Danske Bank AB och SEB:s Money-Launderer Officer visar även på detta. Sedan rättsutvecklingen alltsedan 1990-talet gått mot ett alltmer utökat ansvar för finans- och kreditinstituten, började bankerna att aktivera sig genom att gå samman i diverse samarbetsforum. Svenska banker samarbetar exempelvis inom ramen för Svenska Bankföreningen, som företräder banker som är etablerade i Sverige och bistår dem med hjälp i bankrättsfrågor. Samarbete sker även med Finansinspektionen och andra myndigheter.¹⁰⁴ Min ståndpunkt är att precisa formuleringar – och därmed lagstiftning - är en nödvändighet för en praktisk tillämpning av de bankrättsliga principerna om åtgärder mot penningtvätt. Särskilt viktigt är

¹⁰⁴ Pieth Mark, Aiolfi Gemma, *The Private Sector becomes active: The Wolfsberg Process*, Juristische Fakultät, Universität Basel, kap. 2, s. 2ff. <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/wolfsbergprocess.pdf>. Svenska Bankföreningens hemsida: <http://www.bankforeningen.se/Om%20Bankforeningen.aspx>, <http://www.bankforeningen.se/Om%20Bankforeningen/Medlemmar.aspx>.

det för en enhetlig implementering av direktiv 2005/60/EG inom den Europeiska unionen. Vidare är det fråga om den klassiska ekonomiska principen om utbud och efterfrågan; kvalitetssäkringssystem utvecklas i takt med efterfrågan. Systemutveckling görs när det är nödvändigt för att uppfylla de internationella standarderna, 'good practice' och nationell lagstiftning. Ekonomiska satsningar måste vara ekonomiskt försvarbara för finans- och kreditinstituten. Bank- och finansieringsrörelse som bedrivs i Sverige skall, enligt 1:1 och 1:2 lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, drivas i enlighet med denna lag. Regler om bankers soliditet och likviditet återfinns i 6:1 och 6:2 bankrörelselagen. Lagrummen stadgar att bankens verksamhet skall drivas på ett sätt som inte äventyrar institutets förmåga att fullgöra sina förpliktelser.

Sammanfattningsvis, är svenska banker mycket noga med att så långt möjligt tillämpa de bankrättsliga principerna och lagarna om åtgärder för att motverka penningtvätt. Finansinspektionens undersökningar visar att banker är bäst och livbolag är sämst på att rapportera misstanke om penningtvätt.¹⁰⁵ Svenska banker arbetar aktivt för motverkandet av penningtvätt. Danske Banks chefsjurist Arne Peterson sade under telefonintervjun att Danske Bank AB, liksom övriga svenska banker samt utländska filialer i Sverige, under inga omständigheter vill bli sammankopplade med denna form av illegal verksamhet. Detsamma sade SEB:s Money-Lauderer Officer Jan Björkman. En sammankoppling med penningtvätt skulle innebära att institutens rykte fullständigt skulle äventyras och ödeläggas. Ryktesrisken skulle vara ett faktum, vilket även EU:s penningtvättsdirektiv belyser i ingressen punkt 2. Ur ryktesrisken skulle en systemrisk kunna uppstå, ingressen punkt 1 och punkt 8 i direktiv 2005/60/EG. Om en banks sundhet och stabilitet äventyras, kan konsekvensen bli att institutets existerande och potentiellt blivande kunder tappar tilltron till banken. Bankens individuella finansiella kris kan sprida sig, om misstron bland kunderna sprider sig till att omfatta kunder i andra banker på den finansiella marknaden. En systemrisk föreligger då.

10.2 Problematiken med implementeringen av direktiv 2005/60/EG i Sverige

Direktiv 2005/60/EG – det s.k. tredje penningtvättsdirektivet – innebär att FATF:s 40 rekommendationer införlivas i EG-rätten. Anledningen till att EU beslutat att harmonisera medlemsstaternas penningtvättslagstiftning är att internationell samordning och samverkan anses mer effektivt än endast nationella åtgärder. Endast genom harmonisering inom gemenskapen och samverkan över gränserna kan EU förhindra att den fria rörligheten av kapital och tjänster på den gemensamma marknaden utnyttjas för

¹⁰⁵ Finansinspektionens pressmeddelande *Banker bäst och livbolag sämst på åtgärder mot penningtvätt*: http://www.fi.se/Templates/Page_6677.aspx.

penningtvätt, ingressen punkterna 1, 3 och 5 i direktiv 2005/60/EG. EU:s samtliga medlemsstater skulle senast den 15 december 2007 ha implementerat det tredje penningtvättsdirektivet, artikel 45. Sverige har inte uppfyllt denna skyldighet och genomförandet förväntas tidigast vara klart den 1 juli 2008.¹⁰⁶

Genom mina studier av och redogörelsen för det tredje penningtvättsdirektivet, finner jag att direktiv 2005/60/EG är generellt skrivet och inte innehållande några tekniska preciseringar av kvalitetssäkringansvaret. På denna punkt skiljer sig direktivet inte från de tidigare versionerna. Allt pekar på att direktivets generella natur gett upphov till tolkningsproblem för den svenska lagstiftaren, varför implementering i svensk rätt ännu inte skett. En teoretisk implementering av direktivet i svensk rätt, så att lydelsen av svensk lagtext står i överensstämmelse med direktivet, är möjligt. Praktisk och precis implementering förutsätter däremot att Sveriges tolkningssvårigheter undanröjs t.ex. genom Europeiska kommissionens precisering av direktivets bankrättsliga principer och åtgärdernas omfattning.

Då tredje penningtvättsdirektivet är en anpassning till FATF:s 40 rekommendationer, kan viss ledning tas där ifrån. En sådan implementering och tolkning är dock inte nödvändigtvis korrekt. Genomförandet skulle strida mot direktivets syfte om medlemsstaterna gör egna tolkningar så att direktivet inte blir enhetligt genomfört inom gemenskapen. Förvisso används denna form av gemenskapskälla för att möjliggöra största bästa flexibilitet, så att medlemsstaterna kan implementera EG-rätten på ett ändamålsenligt sätt och ett sätt som passar respektive medlemsstats jurisdiktion.

Hypotesen att det tredje penningtvättsdirektivet inte implementerats pga. tolkningssvårigheter, grundar jag på den kritik som riktats mot det svenska lagförslaget om hur direktivet bör genomföras i svensk rätt. Lagförslag till hur direktivet bör implementeras i svensk rätt har presenterats av Utredningen om åtgärder mot penningtvätt och terroristfinansiering i SOU 2007:23 – Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet. Lagförslaget innebär en ny lydelse av PTL – lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt. Den nya lydelsen är en anpassning till direktivet och lika generellt utformad. En redogörelse för den nuvarande lydelsen av PTL finns ovan i kapitel 5.2 och förslaget till ny lydelse genomgås i kapitel 6.2. Lagförslaget har kritiserats genom remissvar av bl.a. Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds Universitet. Efter presentationen av SOU 2007:23 och de efterföljande remissvaren, har lagstiftaren och regeringen troligen funnit det nödvändigt att fortsätta undersökningen av hur direktivet bäst implementeras i svensk rätt.

¹⁰⁶ Svenska Bankföreningen – Viktiga frågor – Penningtvätt och terroristfinansiering, uppdaterad den 14 januari 2008:
<http://www.bankforeningen.se/Viktiga%20fr%C3%A5gor/Penningtv%C3%A4tt.aspx>.

Juridiska Fakultetsstyrelsen vid Lunds Universitet och Docent Helén Örnemark-Hansen¹⁰⁷ ifrågasätter, i ett remissyttrande över betänkandet SOU 2007:23, lagförslagets generella formuleringar och oklara definition av bankens kvalitetssäkringsansvar. Enligt styrelsen innebär lagförslaget att finans- och kreditinstituten själva får bedöma vilken grad av åtgärder som bör vidtas, då lagen inte klart stadgar vilka åtgärder som verksamhetsutövaren skall vidta. Enligt lagförslaget skall bankerna ha ett riskbaserat förhållningssätt, men hur riskbedömningen skall ske regleras inte. I remissyttrandet kritiserar lagförslagets formulering av kvalitetssäkringsansvaret – i synnerhet innebörden av kravet om kundkännedom i lagförslagets 4a§. Juridiska fakultetsstyrelsen avslutar remissyttrandet genom att påpeka att det inte heller är utrett och definierat vilka sanktioner som skall följa av bankens åsidosättande av kvalitetssäkringsansvaret.¹⁰⁸

10.3 Bankens ansvar enligt det tredje penningtvättsdirektivet

Bankens ansvar för penningtvätt enligt direktiv 2005/60/EG är ett kvalitetssäkringsansvar som innefattar ansvar och skyldighet att utföra en rad åtgärder för att förhindra, undvika och upptäcka penningtvätt:

- Kundidentifikation
- Customer due diligence procedurer (kundkontroll, riskbedömning och uppföljning)
- Bevarande av handlingar och information om kundens identitet
- Interna rutiner (Compliance regler)

Bankens ansvar enligt det tredje penningtvättsdirektivet grundas på de internationellt erkända och etablerade bankrättsliga AML principerna om bankansvar för penningtvätt. Direktivets AML principer, dvs. principer om åtgärder mot penningtvätt, är principen om kundkännedom (KYC – know your customer), principen om kundkontroll, riskbedömning och uppföljning (Customer due diligence), kravet på interna rutiner (s.k. compliance regler), samt standarden om bevarande av handlingar och information om kundens identitet. En redogörelse för principerna och deras innebörd finns i kapitel 3.

10.3.1 Bankens kvalitetssäkringsansvar

Enligt det tredje penningtvättsdirektivet är bankens ansvar för penningtvätt ett kvalitetssäkringsansvar. Det innebär ansvar och skyldighet att utföra

¹⁰⁷ Helén Örnemark-Hansen är Docent, jur.dr. och Universitetslektor i rättskunskap vid Juridiska fakulteten vid Lunds Universitet.
http://qp.jur.lu.se/QuickPlace/jur_helen_ornemark_hansen/PageLibraryC12571E0004200E6.nsf/h_Toc/9E69F11CB616CE36C125726D0056477A/?OpenDocument

¹⁰⁸ Juridiska fakultetsstyrelsen, Docent Örnemark-Hansen Helén, Remiss: Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet; SOU 2007:23, Fi2007/2472, kap. 3, s. 2.

KYC procedurer (kundidentifikation) och CDD procedurer (kundkontroll, uppföljning av enstaka transaktioner och händelser på kunders konton i banken, rapportering av misstänkt penningtvätt m.m.). Kvalitetssäkringsansvaret är ett administrativt ansvar att vidta åtgärder mot penningtvätt för att förhindra, upptäcka och motverka penningtvätt.

Europeiska unionen uppställer i artikel 13 i direktiv 2005/60/EG skärpt krav på kontroll och uppföljning, men tillhandahåller inga register. I praktiken innebär kravet om uppföljning att transaktioner och existerande kunders konton regelbundet och kontinuerligt kontrolleras. Exempelvis, en genomförd transaktion övervakas så att banken kan se hur medlen därefter används eller vidare transfereras. Informationen som behövs för upptäckt av penningtvätt och uppföljning av transaktioner och konton kan t.ex. bestå i uppgifter om att en existerande kund har blivit en PEP (person i politiskt utsatt ställning). Lagring av sådan information innebär åsiktsregistrering. Kvalitetssäkringsansvarets kärnproblem är reglerna om PEP och frågan om den svenska integritetslagstiftningen skall åsidosättas i kampen mot penningtvätt. I Sverige är det enligt 13§ PUL (personuppgiftslagen) förbjudet med åsiktsregistrering. Danske Banks chefsjurist belyste under intervjun oförenligheten mellan den svenska integritetslagstiftningen och det tredje penningtvättsdirektivets krav om kundkännedom om PEP:ar. I kravet om kundkännedom omfattas kunskapen om vilka kunder som kategoriseras som PEP:ar. I intervjuerna har bankerna bekräftat tredje penningtvättsdirektivets syn på harmoniserade kvalitetssäkringssystem; harmoniserade system för utbyte av information anses vara en förutsättning för att faktiskt kunna upptäcka penningtvätt på ett tidigt stadium. Av intervjuerna har framkommit att det för svenska banker kan vara svårt att tillgodogöra sig penningtvättsinformation. De databaser och register som tillhandahåller PEP-relaterad information är kommersiella och drivs av internationella organisationer och aktörer. Statliga och offentliga system finns ännu inte och enligt svensk rätt är det förbjudet med åsiktsregistrering enligt PUL (personuppgiftslagen). Enligt Arne Peterson, Danske Banks chefsjurist, innebär kravet om kundkännedom och PEP-kännedom oftast inga svårigheter om en blivande kund redan är en PEP då affärsrelationen inleds. Problemet är uppföljningen av huruvida en existerande kund sedermera blir en PEP. Danske Bank påpekade att ett sätt att garantera systemharmonisering inom gemenskapen skulle kunna vara att EU tillhandahåller kontinuerligt uppdaterade register över PEP:ar och PEP-relaterad information. Om EU ålägger bankerna skyldighet att bedöma och utreda huruvida en person är PEP, bör det garanteras att alla banker har tillgång till informationen. Om bankerna inte har tillgång till nödvändig information, kan de knappast ställas till ansvar för åsidosättande av sina skyldigheter. SEB efterlyste i telefonintervjun ett klart ställningstagande i frågan från den svenska lagstiftaren. SEB anser att Sverige bör anpassa sig till de internationella minimikraven.

Statliga och offentliga register är en känslig politisk fråga, i synnerhet då det gäller informationsutbyte över gränserna. Jag anser att frågan huruvida Sverige skall införa undantag från integritetsskyddet kräver en noggrann

undersökning och övervägning. Frågan är så omfattande, att jag inte anser den lämplig att behandlas och besvaras i detta arbete.

Enligt 2§ lag (1999:163) om penningtvättsregister, får finans- och kreditinstitut föra register över uppgifter om misstänkt penningtvätt som institutet själv lämnat till Finanspolisen. Banker i Sverige kan alltså föra egna register över personer som de misstänker för penningtvätt i Sverige. Däremot får de inte tillgång till information om personer som av andra banker är misstänkta för penningtvätt.

I SOU 2007:23 föreslås att penningtvättsregisterlagen tas in i PTL.¹⁰⁹ Lagändringen innebär inte att Sverige tagit ställning till frågan huruvida banker i Sverige kommer att kunna föra register över PEP:ar. Av den anledningen medför lagändringen inte att bankernas praktiska möjligheter att uppdatera sin riskbedömning och information om huruvida en kund är en s.k. PEP förbättras eller ändras. Frågan om integriteten skall åsidosättas så att svenska banker kan uppfylla den internationella standarden om riskbedömning och skärpt kundkontroll av PEP:ar är och förblir således olöst.

Jan Björkman, Money-Lauderer Officer på SEB, berättade att SEB för några år sedan hos Datainspektionen sökte dispens från förbudet om åsiktsregistrering. Anledningen var att banken på den amerikanska marknaden krävdes att uppfylla det internationella kravet om tillgodogörande av PEP-information genom användning av systemet OFAQ. Datainspektionens svar var att frågan först måste lagstadgas. Jan Björkman poängterade i telefonintervjun att den svenska lagstiftaren behöver se över integritetsfrågorna.

Enligt artikel 13.3 e skall skärpt kundkontroll tillämpas på s.k. payable-through-konton. Artikel 13.3 e anger endast att banken skall "...förvissa sig om att korrespondentkreditinstitutet har utfört kundkontroller av kunderna och fortlöpande övervakar kunder som har direkt tillgång till institutets konton. Danske Banks chefsjurist Arne Peterson sade i telefonintervjun att artikeln i praktiken innebär att banker som omfattas av direktivet måste göra noga undersökningar av korrespondentkreditinstitutet. Enligt SEB:s Money-Lauderer Officer Jan Björkman, mottar bankerna regelbundet frågeformulär från deras korrespondentbanker.

Artikel 39.1 i direktivet stadgar endast att medlemsstaterna skall garantera att fysiska och juridiska personer blir straffrättsligt ansvariga och att sanktionerna skall vara "...effektiva, proportionerliga och avskräckande." Enligt artikel 39.2 skall medlemsstaterna även garantera att lämpliga administrativa åtgärder eller sanktioner kan vidtas mot de finans- och kreditinstitut som brutit mot den nationella penningtvättslagen. Inget sägs om vad dessa administrativa åtgärder eller sanktioner skall bestå i, eller hur långtgående de skall vara.

¹⁰⁹ SOU 2007:23, s. 14 och s. 33.

På frågan vilka konsekvenser finans- och kreditinstituten i Sverige förväntar sig då det tredje penningtvättsdirektivet implementeras i svensk rätt, blev svaret som följer. Både Danske Bank AB och SEB AB väntar sig huvudsakligen fyra effekter av direktiv 2005/60/EG. Initialt, väntas den första effekten vara ändrade rutiner för bevarande av handlingar och information om kundernas identitet. En annan effekt är riskbedömningen av kunder. Dessa två effekter mynnar ut i den tredje effekten; delvis omläggning av bankernas kvalitetssäkringssystem så att de anpassas till och uppfyller direktivets krav. Den fjärde effekten väntas vara en ökad banktillsyn. Se SOU 2007:23, s.15f och avsnitt 2, artikel 36 i direktiv 2005/60/EG.

Vad gäller kravet om bevarande av handlingar tror både SEB AB och Danske Bank AB att elektronisk hantering kommer att bli en nödvändighet för stora banker. Arbetet med omläggning till elektronisk hantering har redan påbörjats. De tror vidare att de mindre bankerna (med färre antal kunder) inledningsvis kan klara sig med nuvarande former av arkiv och bevarande av handlingar och information om kunderna och deras identitet.

Direktiv 2005/60/EG indelar bankkunder i två kategorier: lågrisk kunder och högrisk kunder. Direktivet stadgar reglerna om lågrisk kunder i artiklarna 11–12, samt direktivets ingress punkt 22. Reglerna om högrisk kunder återfinns i artikel 13, samt direktivets ingress punkt 24. Se kapitel 4.3.2 ovan. Danske Banks chefsjurist Arne Peterson uttalade att en av tredje penningtvättsdirektivets viktiga effekter gäller riskbedömningen av kundens riske exponering för penningtvätt. Enligt chefsjuristen kommer Danske Bank AB, liksom troligen de andra bankerna i Sverige, att införa en riskbedömning med en tregradig skala i enlighet med det tredje penningtvättsdirektivet.

Den tregradiga skala som Danske Bank framarbetar består av följande tre skalor: lågrisk kunder, mellanrisk kunder och högrisk kunder. Nya potentiella kunder, samt redan befintliga kunder, kommer att indelas i de tre kundkategorierna. Indelningen beror på en rad faktorer som ligger till grund för riskbedömningen, däribland:

- om kunden bor i ett land som utgör ett högriskland för penningtvätt enligt FATF och direktiv 2005/60/EG, och
- om kunden bor i en medlemsstat inom EU eller i ett land som tillämpar motsvarande regelverk för bekämpning av penningtvätt som direktiv 2005/60/EG.

Enligt Danske Bank skall det observeras att det faktum att en kund är utomlandsboende inte är avgörande för vilken kundkategori kunden ingår i.

Enligt Jan Björkman, Money-Lauderer Officer på SEB, har SEB inlett ett koncernprojekt om utveckling av "...tre olika kundnivåer på kundkontrollen...": SDD, DD och EDD. SDD står för Simplified Due Diligence och innebär förenklad kundkontroll. DD står för Due Diligence,

med innebörden att normal kundkontroll skall genomföras. EDD betyder Enhanced Due Diligence och att skärpt kundkontroll skall genomföras. Finans- och kreditinstitut i Sverige lägger redan idag stora resurser på kvalitetssäkringssystem för KYC procedurer och CDD procedurer. Bankerna anser inte att det är ett problem att processerna för kundidentifiering och kvalitetssäkring är kostnads- och resurskrävande. Att kraven om bekämpning av penningtvätt är kostsamt är ett faktum, snarare än ett problem. Svenska banker och utländska filialer verksamma i Sverige anser att det är en nödvändighet. SEB:s Anti Money-Lauderer Officer sade i telefonintervjun att bankerna absolut inte vill förknippas med penningtvätt. Detsamma sade Danske Banks chefsjurist. Å ena sidan är kampen mot penningtvätt resurskrävande, å andra sidan ser banken arbetet som en utmaning. En utmaning att inom hela koncernen uppfylla de internationella allmänna kraven och koncernens framtagna miniminivå. Danske Banks chefsjurist sade i telefonintervjun att bankens policy är att uppfylla lagstiftningens krav. Banken väntar sig att efter Sverige genomfört det tredje penningtvättsdirektivet i princip satsa lika stora resurser på kvalitetssäkringssystem. Danske Bank AB, som är en svensk bank med moderbolag i Danmark, har i sin danska verksamhet gjort systemanpassningar för att uppfylla det tredje penningtvättsdirektivet.

Fråga är om det tredje penningtvättsdirektivets skärpning av kvalitetssäkringsansvaret innebär en ökad legal risk för bankerna. Tredje penningtvättsdirektivets skärpning av kvalitetssäkringsansvaret kan få konsekvensen att banktillsynen skärps ytterligare. Detta kan särskilt utläsas ur artikel 37.3 som stadgar att behörig tillsynsmyndighet skall ha förstärkta övervakningsbefogenheter och möjlighet att utföra inspektioner på plats. Direktivet anger även genomgående i artikel 9.1, artikel 9.5, artikel 13.1, artikel 13.6, artikel 30, artikel 34 m.fl. att ”Medlemsstaterna skall kräva...” att finans- och kreditinstituten uppfyller kvalitetssäkringskrav och utför åtgärder mot penningtvätt. Bankens ansvar för penningtvätt enligt EU:s penningtvättsdirektiv har inte varit föremål för EG-domstolens prövning. Jag har inte funnit att frågan om bankens åsidosättande av kvalitetssäkringsansvaret varit uppe för bedömning i nationella tvister. Mot denna bakgrund kan inget med säkerhet sägas om konsekvenserna av direktivets skärpta kvalitetssäkringsansvar. Jämförande studier med gemenskapspraxis kan inte heller göras. Det ökade tillsynskravet i direktiv 2005/60/EG kan leda till att bankerna får ökad hjälp med att uppfylla direktivets krav. Således är direktivets konsekvens inte nödvändigtvis en ökad legal risk för bankerna. Skärpt tillsyn är ett av lagförslagen i SOU 2007:23, s.15f.

Om en bank åsidosätter kvalitetssäkringsansvaret och penningtvätt inträffar, kan banken bli administrativt ansvarig för penningtvätt enligt artikel 39.2 direktiv 2005/60/EG. Av artikeln följer att medlemsstaterna skall se till att lämpliga administrativa åtgärder vidtas mot banken, alternativt administrativa sanktioner. De administrativa sanktionerna kan vidtas parallellt med medlemsstatens straffrättsliga sanktioner, artikel 39.2. Direktivet uppställer inget direkt krav om att bankens administrativa ansvar

skall vara straffrättsligt sanktionerad. Av artikel 39.1 och 39.2 följer endast att sanktionerna skall vara effektiva, proportionerliga och avskräckande. Liksom tidigare sagts i kapitel 4.3 är direktivet ett komplement till nationell straffrättslagstiftning. I dagsläget – före genomförandet av direktiv 2005/60/EG i svensk rätt – innebär ett åsidosättande av PTL att bestraffning enligt 9:6a, 9:7a och 9:11 BrB följer, dvs. straffrättsliga sanktioner. Efter implementeringen kan även administrativa sanktioner följa.

En möjlig konsekvens av det tredje penningtvättsdirektivet är att banktjänstemännen får ett ökat straffrättsligt ansvar. Danske Banks chefsjurist Arne Peterson uttalade att ”Straffrättsligt blir det den enskilda banktjänstemannen som begår penningtvätt.”. Så var situationen i Svea hovrättsmål B 6420-02, där en banktjänsteman på SEB AB var en av gärningsmännen vid ett penningtvättsbrott. Enligt Arne Peterson finns det ”...två sidor av medaljen...” vad gäller frågan om bankens ansvar: För det första har banktjänstemännen ansvar för penningtvätt. För det andra är bankens största skräck att förknippas med penningtvätt så att banken får en ryktesrisk. Enligt Arne Peterson är det framförallt ryktesrisken ”...som gör att bankerna verkligen engagerar sig och absolut inte vill förknippas med penningtvätt.”

Jag anser att trenden mot en eventuell ansvarsförskjutning endast kan vara rimlig om banktjänstemännen – förutom att ha uppsåt till gärningen - har den grad av utbildning i penningtvätt och tillgång till system som möjliggör upptäckt av penningtvätt. Enligt artikel 35 i direktiv 2005/60/EG skall banken utbilda personalen i penningtvätt genom att hålla särskilda fortlöpande utbildningsprogram. Det kvalitetssäkringskrav som uppställs i direktivet nödvändiggör en utbildning i komplicerade transaktioners natur. Förslagsvis bör utbildningen, förutom att övervakas och godkännas av Finansinspektionen, ske i nära samarbete med skattemyndigheter, Ekobrottsmyndigheten och Finanspolisen. SEB AB utarbetar i skrivande stund en strategi för ett nytt utbildningsprogram, vilket kommer att kontrolleras av Finansinspektionen i egenskap av tillsynsmyndighet. Utbildningsprogrammet kommer att bestå av en koncerngemensam utbildning, som sedan kommer att kompletteras med lokal utbildning. Danske Banks chefsjurist sade i telefonintervjun att de flesta bankkoncerner i Sverige troligen kommer att införa koncerngemensam utbildning för koncernens samtliga banktjänstemän.

Banker verksamma i Sverige försöker helgardera sig och sträva efter att följa de internationella riktlinjerna om bekämpning av penningtvätt. SEB:s Money-Lauderer Officer Jan Björkman gav i intervjun exempel på detta. Banken arbetar med omstrukturering och skärpning av sin compliance organisation, genom att utvidga denna avdelning inom banken, samt göra den mer oberoende från resten av bankorganisationen och verksamheten.

Enligt artikel 40 i tredje penningtvättsdirektivet får kommissionen anta genomförandeåtgärder för att garantera att direktivet genomförs enhetligt i

alla medlemsstater. EU kommissionen synes nu utveckla de bankrättsliga principerna för att praktiskt precisera bankernas kvalitetssäkrings ansvar. Förordning 1781/2006/EG av den 15 november 2006 om information som skall åtfölja överföringar av medel¹¹⁰ definierar exakt vilken information som skall följa med varje transaktion. Information om betalaren är nödvändig för att fullständigt spåra medlens källa. Av förordningen, som är direkt tillämplig i samtliga EU:s medlemsstater, framgår vilka sökresultat systemen skall ge. Senast den 15 december 2009 skall kommissionen ha utfärdat en rapport om genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet, artikel 32 direktiv 2005/60/EG.

10.4 Slutsatser

Min slutsats om anledningen till att bankens ansvar för penningtvätt ännu är obehandlat i doktrinen, är att ansvaret är mer eller mindre oklart definierat i de rättskällor som finns på området. De internationellt erkända standarderna och EU:s tredje penningtvättsdirektiv definierar inte tydligt och precist bankernas kvalitetssäkringsansvar.

Den slutsats jag funnit till varför bankens ansvar för penningtvätt är så svårdefinierat, är att olika intressen samverkar och motverkar utvecklingen av klara formuleringar. Det finns dels ett statligt intresse och allmänntresse, dels ett privat intresse av att å ena sidan klart definiera bankers ansvar, å andra sidan bibehålla de generella formuleringarna.

Det statliga intresset/allmänntresset representeras å ena sidan av rättsväsendet och statliga myndigheters vilja och önskan om att lagstifta om bankernas ansvar för penningtvätt. Å andra sidan är rättsväsendet och statliga myndigheter beroende av bankernas samarbete för en effektiv bekämpning av penningtvätt.

I det privata intresset ligger finans- och kreditinstitutens vilja att å ena sidan bekämpa penningtvätt, å andra sidan oviljan och undvikandet av att ta på sig större ansvar än vad som är högst nödvändigt. Viljan att bekämpa penningtvätt ses i bankernas noggranna rapportering om misstänkt penningtvätt, utvecklingen av kvalitetssäkringssystem, m.m. Vidare samarbetar bankerna både nationellt och internationellt med varandra, samt med myndigheter. Då bankerna inte aktivt verkar för att precisera bankers ansvar genom klara formuleringar, drar jag slutsatsen att de härigenom vill undvika straffrättsligt och administrativt ansvar.

Min slutsats är att banken enligt det tredje penningtvättsdirektivet kan bli administrativt ansvarig för att ha åsidosatt kvalitetssäkringsansvaret, dvs. för att inte ha tillräckliga system och interna rutiner på plats för att förhindra, upptäcka och bekämpa penningtvätt. Om bankens åsidosättande innebär att bankens anställda inte har tillgång till nödvändiga system för att kontrollera

¹¹⁰ EUT L 345, 8.12.2006, s. 0001 – 0009.

potentiella och existerande kunder, samt transaktioners källor, kan banken bli ansvarig för penningtvättsbrott i form av åsidosättande av kvalitetssäkringsansvaret. Enligt artikel 39.2 kan medlemsstaterna sanktionera banker som åsidosatt sitt ansvar både administrativt och straffrättsligt – administrativt enligt tredje penningtvättsdirektivet och straffrättsligt enligt medlemsstatens nationella lagstiftning.

Min slutsats – liksom FATF, Basel kommitéen och EU anser – är att statliga och privata aktörer måste samarbeta. Som jag tidigare belyst i detta arbete, är problemet med de internationella standarderna om åtgärder mot penningtvätt att de är generellt skrivna. Således har det internationella samarbetet ett inslag av frivillighet gällande de praktiska och faktiska åtgärderna som kan vidtas för att bekämpa penningtvätt. Detta gäller även EU:s penningtvättsbekämpning på gemenskapsnivå. En del finans- och kreditinstituts existens är pga. deras storlek och marknadsandelar en förutsättning för bank- och finansmarknadens, samt betalssystemets stabilitet. De internationella standarderna ligger till grund för EU:s tredje penningtvättsdirektiv och den nationella penningtvättslagstiftningen. Om ett land preciserar bankens ansvar, med konsekvensen att en viktig bank åtalas för penningtvätt, kan landet riskera att utsättas för en systemrisk. Således är samarbete en nödvändighet och det är viktigt att de mäktiga bankerna är ense med de nationella lagstiftarna. Liksom jag påpekat i kapitel 10.1, s.72, är lagstiftning en förutsättning för att banker skall aktivera sig mot penningtvätt. Rädslan för en systemrisk och bankkras får inte förhindra lagstiftning och vara anledningarna till att den svenska lagstiftaren avstår från att ta ställning till viktiga och känsliga politiska frågor som aktualiseras i samband med brottsbekämpningen av exempelvis penningtvätt.

Samarbete inom EU pågår sedan ett tjugotal år tillbaka, alltsedan det första penningtvättsdirektivet infördes. EU:s tredje penningtvättsdirektiv är förvisso generellt skrivet, men är det hittills strängaste. Enligt artikel 5 i direktiv 2005/60/EG är det tredje penningtvättsdirektivet ett minimidirektiv, vilket innebär att medlemsstaternas nationella lagstiftning åtminstone måste vara lika sträng som direktivet. Däremot får respektive medlemsstat besluta att lagstifta om strängare regler än direktivet säger. För att möjliggöra för bankerna att uppfylla kvalitetssäkringsansvaret, måste EU och dess medlemsstater precisera kvalitetssäkringsansvaret i lagstiftningen av två anledningar:

1. För att definiera och avgränsa bankernas ansvar.
2. För att utveckla harmoniserade tekniska system som möjliggör utbyte av information mellan bankerna, både nationellt och över gränserna.

För att Sverige skall kunna implementera direktiv 2005/60/EG, konkluderar jag följande: Den svenska lagstiftaren måste ta ställning till känsliga politiska frågor. Exempelvis frågan huruvida undantag från förbudet mot åsiktsregistrering skall införas i svensk lag för att uppfylla det tredje penningtvättsdirektivet och de internationella allmänna kraven. Frågan är mycket komplicerad och kräver noga övervägning och undersökning av

lagstiftaren. Den svenska lagstiftaren har att ta ställning till vilket intresse som är starkast – integritetsskyddet eller kampen mot penningtvätt.

Då detta examensarbete behandlar frågan om bankens ansvar för penningtvätt enligt det tredje penningtvättsdirektivet, och inte frågan huruvida Sverige bör införa undantag från förbudet mot åsiktsregistrering, tar jag inte ställning till vilket intresse som bör vara starkast – integritetsskyddet eller kampen mot penningtvätt. Liksom jag skrev i kapitel 1.3 och kapitel 10.3.1 anser jag att frågan om integriteten bör naggas i kanten lämpligast behandlas separat.

Vidare drar jag slutsatsen att en tolkning av EG-direktivet är en nödvändighet, såvida den svenska lagstiftaren inte väntar med implementeringen tills och om kommissionen antar genomförandeåtgärder enligt artikel 40 och artikel 41.2 i direktiv 2005/60/EG. En annan fråga är att om den svenska lagstiftaren väntar för länge, riskerar Sverige att bli åtalad för fördragsbrott; underlåtenhet att implementera direktivet.

Bilaga A – Direktiv 2005/60/EG

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2005/60/EG
av den 26 oktober 2005
om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för
penningtvätt och finansiering
av terrorism
(Text av betydelse för EES)

EUROPAPARLAMENTET OCH
EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om
upprättandet av Europeiska
gemenskapen, särskilt artikel 47.2
första och tredje meningarna samt
artikel 95,

med beaktande av kommissionens
förslag,

med beaktande av Europeiska
ekonomiska och sociala kommitténs
yttrande,

med beaktande av Europeiska
centralbankens yttrande,

i enlighet med förfarandet i artikel 251 i
fördraget, och

av följande skäl:

(1) Stora flöden av svarta pengar kan
återverka på den finansiella sektorns
stabilitet och rykte och bli ett hot mot
den inre marknaden, och terrorismen
skakar vårt samhälle i dess grundvalar.
Som ett komplement till straffrättsliga
lösningar kan förebyggande insatser
via det finansiella systemet vara
verkningsfulla.

(2) Sundheten, integriteten och
stabiliteten i kreditinstitut och
finansiella institut och tilltron till det
finansiella systemet som helhet
riskerar att allvarligt äventyras av att
brottslingar och deras medhjälpare
antingen försöker dölja var vinning av
brott kommer ifrån eller slussa lagliga
eller olagliga medel till finansiering av
terrorism. Om gemenskapen inte
ingriper på detta område, finns det risk
för att medlemsstaterna för att skydda
sina finansiella system vidtar åtgärder
som är oförenliga med den inre
marknaden och rättsstatsprincipen

samt med den allmänna ordningen i
gemenskapen.

(3) Om inte vissa åtgärder för
samordning på gemenskapsnivå vidtas
kan de som tvättar pengar och
finansierar terrorism komma att försöka
dra nytta av den frihet för
kapitalrörelser och den frihet att
tillhandahålla finansiella tjänster som
hör till det integrerade finansiella
området, för att underlätta sin brottsliga
verksamhet.

(4) För att komma till rätta med dessa
problem inom området för penningtvätt
antogs rådets direktiv 91/308/EEG av
den 10 juni 1991 om åtgärder för att
förhindra att det finansiella systemet
används för penningtvätt. Genom
direktivet ålades medlemsstaterna att
förbjuda penningtvätt och se till att den
finansiella sektorn, det vill säga
kreditinstitut och en lång rad andra
finansiella institut, identifierar sina
kunder, bevarar uppgifter på ett
tillfredsställande sätt, inför interna
rutiner för att utbilda personal och
skydda mot penningtvätt och
rapporterar eventuella indikationer på
penningtvätt till behöriga myndigheter.

(5) Penningtvätt och finansiering av
terrorism sker ofta i en internationell
miljö. Åtgärder på enbart nationell nivå
eller till och med på gemenskapsnivå,
vidtagna utan hänsyn till internationell
samordning och samverkan, skulle få
en mycket begränsad verkan. Åtgärder
som vidtas av gemenskapen inom
detta område bör stå i samklang med
åtgärder som vidtas i andra
internationella forum. När
gemenskapsåtgärder vidtas bör man
också i fortsättningen ta särskild
hänsyn till rekommendationerna från
arbetsgruppen för finansiella åtgärder
(Financial Action Task Force, FATF),
som är det viktigaste internationella
organ som verkar i kampen mot

penningtvätt och finansiering av terrorism. Eftersom FATF:s rekommendationer 2003 blev föremål för en omfattande revidering och utvidgning bör detta direktiv anpassas till den nya internationella normen.

(6) Enligt Allmänna tjänstehandelsavtalet (GATS) får länder som undertecknat avtalet vidta nödvändiga åtgärder för att skydda offentliga normer samt förebygga bedrägerier och vidta åtgärder av försiktighetsskäl, bland annat för att säkerställa det finansiella systemets stabilitet och integritet.

(7) Även om kampen mot penningtvätt ursprungligen riktades mot penningtvätt av vinning från narkotikabrott har utvecklingen under senare år gått mot en mycket vidare definition av begreppet penningtvätt som grundar sig på en vidare krets av förbrott. Ett vidare urval av förbrott underlättar rapporteringen av misstänkta transaktioner och det internationella samarbetet på detta område. Därför bör definitionen av allvarliga brott anpassas till definitionen av allvarliga brott i rådets rambeslut 2001/500/RIF av den 26 juni 2001 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott.

(8) Vidare innebär missbruk av det finansiella systemet i syfte att förmedla vinning av brott eller "vita pengar" till terrorism en uppenbar risk för det finansiella systemets integritet, funktion, anseende och stabilitet. De förebyggande åtgärderna i detta direktiv bör därför inte bara täcka hantering av pengar som utgör vinning av brott, utan även insamling av pengar eller andra tillgångar för terroriständamål.

(9) Genom direktiv 91/308/EEG infördes visserligen skyldigheten att identifiera kunder, men direktivet innehöll relativt få närmare uppgifter om de relevanta förfarandena. Med hänsyn till hur viktig denna aspekt är för arbetet med att förebygga penningtvätt och finansiering av terrorism bör det, i enlighet med de nya internationella normerna, införas mer specifika och detaljerade bestämmelser om identifiering av kunder och eventuella verkliga

förmånstagare ("beneficial owners") och om kontroll av deras identitet. Därför är det viktigt att fastställa en exakt definition av "verklig förmånstagare". Om de enskilda förmånstagarna till en juridisk enhet eller konstruktion, exempelvis en stiftelse eller trust, ännu inte har fastställts och det därför är omöjligt att identifiera en enskild person som verklig förmånstagare, skulle det räcka med att identifiera den kategori personer som skall bli stiftelsens eller trustens förmånstagare. Detta krav bör inte innebära identifiering av enskilda personer inom denna kategori personer.

(10) De institutioner och personer som omfattas av detta direktiv bör i enlighet med direktivet fastställa och kontrollera de verkliga förmånstagarnas identitet. För att uppfylla detta krav bör dessa institutioner och personer själva avgöra om de vill använda offentliga register över verkliga förmånstagare, be sina kunder om relevanta uppgifter eller erhålla uppgifterna på annat sätt, med beaktande av att omfattningen av sådana krav på kundkontroll är relaterad till risken för penningtvätt och finansiering av terrorism, vilken beror på typen av kund, affärsförbindelse, produkt eller transaktion.

(11) Låneavtal, där lånekontot enbart syftar till att avveckla lånet och återbetalningen sker från ett konto, som öppnats i kundens namn hos ett av de kreditinstitut som omfattas av detta direktiv i enlighet med artikel 8.1 a, b och c, bör i allmänhet anses utgöra ett exempel på mindre riskfulla transaktioner.

(12) Om den eller de som tillhandahåller tillgångarna i en juridisk enhet eller konstruktion utövar betydande kontroll över användningen av tillgångarna bör de identifieras som verkliga förmånstagare.

(13) Trustförhållanden tillämpas i stor omfattning i samband med handelsvaror som ett internationellt vedertaget instrument inom de väl övervakade institutionella finansiella marknaderna. Det föreligger inget krav på att de verkliga huvudmännen skall identifieras enbart på grund av att det föreligger ett trustförhållande i det aktuella fallet.

(14) Detta direktiv bör även tillämpas på den verksamhet som de institut eller personer som omfattas av direktivet utövar på Internet.

(15) Eftersom den allt hårdare kontrollen inom den finansiella sektorn har föranlett personer som sysslar med penningtvätt och finansierar terrorism att söka alternativa metoder för att dölja ursprunget av vinning av brott och eftersom sådana kanaler skulle kunna användas för att finansiera terrorism, bör skyldigheterna när det gäller att förebygga penningtvätt och finansiering av terrorism omfatta livförsäkringsförmedlare och tillhandahållare av tjänster till trustar och företag.

(16) Enheter som omfattas av ett försäkringsföretags juridiska ansvar och som därigenom omfattas av direktivets tillämpningsområde bör inte inbegripas i kategorin försäkringsförmedlare.

(17) Att vara styrelseledamot i eller chef för ett bolag innebär inte i sig att man tillhandahåller tjänster till trustar och företag. Definitionen omfattar därför endast personer som fullgör funktionen som styrelseledamot eller chef på tredje parts vägnar och på affärsmässig grund.

(18) Större kontantbetalningar har vid upprepade tillfällen visat sig vara mycket sårbara för penningtvätt och finansiering av terrorism. I de medlemsstater som tillåter kontantbetalningar över den fastställda tröskeln bör därför alla fysiska och juridiska personer som affärsmässigt handlar med varor omfattas av direktivet när de tar emot sådana kontantbetalningar. Handlare som köper och säljer mycket värdefulla varor som ädelstenar, ädelmetaller eller konstföremål samt auktionsfirmor omfattas under alla omständigheter av detta direktiv i den mån som betalning görs kontant med ett belopp om 15 000 EUR eller mer. För att säkerställa en effektiv övervakning av att denna potentiellt mycket omfattande grupp institut och personer följer detta direktiv, får medlemsstaterna inrikta sin övervakning särskilt på de fysiska och juridiska personer som handlar med varor och är utsatta för en relativt hög risk för penningtvätt eller finansiering

av terrorism i enlighet med principen om tillsyn på grundval av riskbedömning. Med hänsyn till de olikartade förhållandena i olika medlemsstater får dessa besluta att anta strängare bestämmelser för att på lämpligt sätt kunna hantera riskerna som är förknippade med stora kontantbetalningar.

(19) Genom direktiv 91/308/EEG kom notarius publicus och andra oberoende jurister att omfattas av gemenskapens regelverk för bekämpning av penningtvätt. Detta förhållande bör kvarstå oförändrat i detta direktiv. Dessa jurister, enligt medlemsstaternas definitioner, omfattas av bestämmelserna i detta direktiv när de deltar i finansiella transaktioner eller företagstransaktioner, inbegripet skatterådgivning, där risken är som störst för att dessa juristers tjänster missbrukas i syfte att tvätta pengar som utgör vinning av brottslig verksamhet eller för finansiering av terrorism.

(20) När rättsligt erkända och kontrollerade oberoende yrkesutövare som tillhandahåller juridisk rådgivning, t.ex. advokater, bedömer en klients rättsliga ställning eller företräder en klient i ett rättsligt förfarande, skulle det i enlighet med detta direktiv emellertid vara olämpligt att med avseende på sådan verksamhet förpliktiga dessa jurister att rapportera misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Undantag måste göras från kravet att rapportera information som erhållits antingen före, under eller efter det rättsliga förfarandet, eller medan de bedömer en klients rättsliga ställning. Juridisk rådgivning omfattas således fortfarande av kravet på tystnadsplikt, såvida inte den juridiske rådgivaren medverkar i penningtvätt eller finansiering av terrorism, den juridiska rådgivningen ges i penningtvättssyfte eller i syfte att finansiera terrorism, eller juristen känner till eller har skäl att tro att klienten begär juridisk rådgivning i penningtvättssyfte eller i syfte att finansiera terrorism.

(21) Direkt jämförbara tjänster måste behandlas på samma sätt, när de utförs av någon inom de yrkeskategorier som omfattas av direktivet. För att bevara de rättigheter

som anges i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och fördraget om Europeiska unionen bör, när det gäller revisorer och skatterådgivare som i vissa medlemsstater kan försvara eller företräda en klient i ett rättsligt förfarande eller bedöma klientens rättsliga situation, den information som de erhåller under utförandet av dessa uppgifter inte omfattas av rapporteringsskyldigheten enligt direktivet.

(22) Man bör ta hänsyn till att risken för penningtvätt och finansiering av terrorism är olika från fall till fall. I enlighet med en lösning som baserar sig på bedömning av riskerna bör gemenskapslagstiftningen tillåta lägre krav på kundkontroll i lämpliga fall.

(23) Undantaget som gäller identifieringen av verkliga förmånstagare bakom gemensamma konton som förvaltas av notarius publicus eller andra oberoende jurister bör inte påverka de skyldigheter som åvilar dessa notarius publicus eller andra oberoende jurister enligt detta direktiv. Detta inbegriper skyldigheten för dessa notarius publicus eller andra oberoende jurister att själva identifiera huvudmännen till de gemensamma konton som de förvaltar.

(24) Likaså bör man i gemenskapslagstiftningen beakta att vissa situationer innebär en större risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Även om alla kunders identitet och affärsprofil bör fastställas, finns det fall där det krävs särskilt noggranna identifierings- och kontrollförfaranden.

(25) Detta gäller särskilt vid affärsförbindelser med enskilda som innehar, eller har innehaft, viktiga offentliga positioner, särskilt när det är fråga om personer från länder med utbredd korruption. Sådana förbindelser kan göra den finansiella sektorn sårbar för angrepp på renommé och/eller rättsliga risker. De internationella insatserna för att bekämpa korruption motiverar också ett behov av att ge särskild uppmärksamhet åt sådana fall och att tillämpa normala bestämmelser om krav på kundkontroll när det gäller nationella personer i politiskt utsatt

ställning, eller skärpta bestämmelser om krav på kundkontroll när det gäller personer i politiskt utsatt ställning som är bosatta i en annan medlemsstat eller ett tredjeland.

(26) Att inhämta ledningens godkännande innan affärsförbindelser ingås bör inte innebära att ett godkännande inhämtas från styrelsen, utan från den hierarkiska nivån direkt ovanför den person som begär ett sådant godkännande.

(27) För att undvika att upprepade kundidentifieringsförfaranden leder till att affärsverksamheten drabbas av förseningar och ineffektivitet, bör det vara tillåtet att, med förbehåll för lämpliga begränsningar, ta emot nya kunder som redan har genomgått identifieringsförfaranden på annat håll. När ett institut eller en person som omfattas av detta direktiv förlitar sig på tredje part ligger det slutgiltiga ansvaret för förfarandet för kraven på kundkontroll hos det institut eller den person som tagit emot kunden. För tredje man eller mottagaren kvarstår ett eget ansvar för alla krav i direktivet, inbegripet kravet att meddela misstänkta transaktioner och bevara uppgifter om han har en förbindelse med kunden som omfattas av detta direktiv.

(28) När det gäller agenturförhållanden eller utkontraktering på kontraktbasis mellan institut eller personer som omfattas av detta direktiv och externa fysiska eller juridiska personer som inte omfattas av det kan dessa agenter eller kontraktstagande tjänsteleverantörer som en del av institut eller personer som omfattas av detta direktiv endast på grundval av kontraktet, men inte direktivet, vara skyldiga att förebygga penningtvätt och finansiering av terrorism. Skyldigheten att efterleva direktivet bör fortfarande åvila det institut eller den person som omfattas av det.

(29) Misstänkta transaktioner bör rapporteras till finansunderrättelseenheten, som fungerar som ett nationellt centrum för mottagande, analys och spridning till behöriga myndigheter av rapporter om misstänkta transaktioner och annan information om potentiell penningtvätt eller finansiering av terrorism. Detta

bör inte föranleda medlemsstaterna att ändra befintliga rapporteringssystem där rapporteringen görs av en allmän åklagare eller en myndighet inom brottsbekämpning, så länge som uppgifterna vidarebefordras utan dröjsmål i oreviderat skick till de finansunderrättelseenheterna så att de kan sköta sina åligganden på ett riktigt sätt, inbegripet internationellt samarbete med andra finansunderrättelseenheter.

(30) Med avvikelse från det allmänna förbudet att genomföra misstänkta transaktioner får de institut och personer som omfattas av detta direktiv genomföra misstänkta transaktioner innan de meddelar behöriga myndigheter när det inte är möjligt att underlåta att genomföra transaktionen eller om underlåtenheten sannolikt skulle motverka försök att få tag i dem som gynnas av en misstänkt transaktion för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Detta bör dock inte påverka tillämpningen av de internationella åtaganden som godkänts av medlemsstaterna att, i enlighet med relevanta resolutioner från FN: s säkerhetsråd, utan dröjsmål frysa penningmedel och andra tillgångar tillhörande terrorister, terroristorganisationer eller andra personer som finansierar terrorism.

(31) Om en medlemsstat beslutar att använda undantagen i artikel 23.2 får den tillåta eller begära att det självreglerande organ som företräder de personer som nämns där inte översänder några uppgifter som dessa personer lämnat under de förutsättningar som avses i artikeln till finansunderrättelseenheten.

(32) Det finns en rad fall där anställda som rapporterat sina misstankor om penningtvätt utsatts för hot eller fientliga åtgärder. Även om detta direktiv inte påverkar medlemsstaternas rättsskipning, är denna fråga av största betydelse för effektiviteten i systemet för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. Medlemsstaterna bör vara medvetna om problemet och göra vad de kan för att skydda anställda från sådana hot eller fientliga åtgärder.

(33) Det röjande av uppgifter som föreskrivs i artikel 28 bör göras i enlighet med bestämmelserna för överföring av personuppgifter till ett

tredjeland i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter. Bestämmelserna enligt artikel 28 får vidare inte inkräkta på nationell lagstiftning om skydd av personuppgifter och tystnadsplikt.

(34) Personer som endast omvandlar pappersdokument till elektronisk form på grundval av ett kontrakt med ett kreditinstitut eller ett finansiellt institut omfattas inte av bestämmelserna i detta direktiv. Detta gäller även fysiska eller juridiska personer som enbart tillhandahåller kreditinstitut eller finansiella institut meddelanden om överföring av tillgångar eller andra former av stödsystem för detta ändamål eller clearingsystem och avvecklingsystem.

(35) Penningtvätt och finansiering av terrorism är internationella problem och insatserna för att bekämpa dem bör vara globala. I de fall kreditinstitut och finansiella institut i gemenskapen har filialer och dotterbolag i sådana tredjeländer där lagstiftningen inom dessa områden är bristfällig, bör dessa tillämpa gemenskapens normer eller, om detta visar sig omöjligt, underrätta behöriga myndigheter i sin hemmedlemsstat.

(36) Det är viktigt att kreditinstitut och finansiella institut snabbt kan besvara förfrågningar om huruvida de upprätthåller affärsförbindelser med namngivna personer. I syfte att identifiera sådana affärsförbindelser så att dessa uppgifter kan lämnas utan dröjsmål, bör kreditinstitut och finansiella institut inrätta effektiva system som står i proportion till affärsverksamhetens omfattning och natur. I synnerhet kreditinstitut och större finansiella institut bör ha tillgång till elektroniska system. Denna bestämmelse är särskilt viktig i samband med förfaranden som leder till åtgärder som frysning eller beslag av tillgångar (inbegripet egendom som innehas av terrorister), i enlighet med tillämplig nationell lagstiftning eller gemenskapslagstiftning avseende terrorismbekämpning.

(37) I detta direktiv fastställs detaljerade bestämmelser för kundkontroll,

inklusive skärpta krav på kundkontroll när det gäller högrisk kunder eller affärsförbindelser, som till exempel adekvata förfaranden för att avgöra om kunden i fråga har en politiskt utsatt ställning, liksom även vissa kompletterande mer detaljerade krav som rutiner och riktlinjer för efterlevnadskontroll. Alla dessa krav måste uppfyllas av alla institut och personer som omfattas av direktivet, medan medlemsstaterna förväntas anpassa den närmare utformningen av genomförandet av dessa bestämmelser till de olika yrkenas egenart och olikheterna i omfattning och storlek, med avseende på de institut och personer som omfattas av detta direktiv.

(38) I syfte att bevara engagemanget hos institut och andra som omfattas av gemenskapslagstiftningen på detta område bör man om möjligt ge dem tillgång till uppgifter om användbarheten och uppföljningen av de rapporter som de lagt fram. För att detta skall kunna ske och för att göra det möjligt att utvärdera effektiviteten i de nationella systemen för bekämpande av penningtvätt och finansiering av terrorism bör medlemsstaterna föra statistik på området och söka förbättra metoderna för detta.

(39) Vid nationell registrering av eller utfärdande av tillstånd till ett valutaväxlingskontor, en leverantör av tjänster till truster eller bolag eller ett kasino, skall behöriga myndigheter se till att de personer som faktiskt styr eller kommer att styra affärsverksamheten eller som är de verkliga förmånstagarna i sådana enheter är lämpade för detta. Normerna för att avgöra om en person är lämplig bör fastställas, i överensstämmelse med nationell lagstiftning. Dessa normer bör åtminstone avspegla behovet av att skydda dessa enheter från att missbrukas av sina förvaltare eller verkliga huvudmän i kriminella syften.

(40) Med hänsyn till att penningtvätt och finansiering av terrorism är internationella företeelser bör samordning och samarbete mellan finansunderrättelseenheter enligt rådets beslut 2000/642/RIF av den 17 oktober 2000 om en samarbetsordning

för medlemsstaternas finansunderrättelseenheter avseende utbyte av information, inklusive upprättande av ett nätverk mellan finansunderrättelseenheter i Europeiska unionen, uppmuntras så mycket som möjligt. För att underlätta denna samordning bör kommissionen därför lämna den hjälp som behövs, inklusive finansiellt stöd.

(41) Vikten av bekämpandet av penningtvätt och finansiering av terrorism måste föranleda medlemsstaterna att fastställa effektiva, proportionerliga och avskräckande sanktioner i sin nationella lagstiftning för bristande uppfyllelse av de nationella bestämmelser som antas enligt detta direktiv. Sanktioner bör finnas för fysiska och juridiska personer. Eftersom juridiska personer ofta är inblandade i komplicerade penningtvättstransaktioner eller finansiering av terrorism bör sanktionerna även anpassas till verksamheter som utförs av juridiska personer.

(42) Fysiska personer som utövar någon av de olika slag av verksamhet som avses i artikel 2.1.3 a och 2.1.3 b inom en juridisk persons struktur men på självständig grund, bör fortfarande ha ett självständigt ansvar för efterlevnaden av bestämmelserna i detta direktiv, med undantag av artikel 35.

(43) Det kan behövas ett förtydligande av de tekniska aspekterna på bestämmelserna i detta direktiv om ett effektivt och tillräckligt enhetligt genomförande av detta direktiv skall kunna säkerställas, med hänsyn till att de finansiella instrumenten skiljer sig åt, liksom yrkena och riskerna i medlemsstaterna samt den tekniska utvecklingen i kampen mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Kommissionen bör därför ges befogenheter att anta tillämpningsföreskrifter, till exempel vissa kriterier för identifiering av låg- respektive högrisksituationer, där det i ena fallet kunde räcka med lägre krav på kundkontroll eller i det andra vore lämpligt med skärpta krav på kundkontroll, förutsatt att dessa föreskrifter inte ändrar grunddragen i detta direktiv och att kommissionen

handlar i enlighet med principerna där, efter samråd med kommittén för förebyggande av penningtvätt och finansiering av terrorism.

(44) De åtgärder som är nödvändiga för att genomföra detta direktiv bör antas i enlighet med rådets beslut 1999/468/EG av den 28 juni 1999 om de förfaranden som skall tillämpas vid utövandet av kommissionens genomförandebefogenheter. Därför bör det inrättas en ny kommitté för förebyggande av penningtvätt och finansiering av terrorism, som ersätter den kontaktkommitté för frågor om penningtvätt som inrättades genom direktiv 91/308/EEG.

(45) Med hänsyn till de mycket omfattande ändringar som skulle behövas av direktiv 91/308/EEG bör det för tydlighetens skull upphöra att gälla.

(46) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna och de därför, på grund av åtgärdens omfattning eller verkningar, bättre kan uppnås på gemenskapsnivå, kan gemenskapen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.

(47) Kommissionen skall, vid utövandet av sina genomförandebefogenheter i enlighet med detta direktiv, iaktta följande principer: behovet av en hög grad av insyn och samråd med institut och personer som omfattas av detta direktiv liksom med Europaparlamentet och rådet, behovet av att se till att behöriga myndigheter kan säkerställa att bestämmelserna efterlevs, den långsiktiga balansen mellan kostnader och nytta för de institut och personer som omfattas av detta direktiv i alla genomförandeåtgärder, behovet av att respektera den flexibilitet som behövs vid tillämpningen av genomförandeåtgärderna i enlighet med en metod grundad på riskbedömning, behovet av att säkerställa enhetlighet med annan

gemenskapslagstiftning på detta område, behovet av att skydda gemenskapen, dess medlemsstater och medborgare från följderna av penningtvätt och finansiering av terrorism.

(48) Detta direktiv står i överensstämmelse med de grundläggande rättigheter och principer som erkänns särskilt i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Inget i detta direktiv bör tolkas eller genomföras på ett sätt som strider mot Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

KAPITEL I

SYFTE, TILLÄMPNINGSSOMRÅDE OCH DEFINITIONER

Artikel 1

1. Medlemsstaterna skall säkerställa att penningtvätt och finansiering av terrorism förbjuds.

2. Följande handlingar skall vid tillämpningen av detta direktiv anses som penningtvätt när de begås uppsåtligen:

a) Omvandling eller överföring av egendom i vetskap om att egendomen härrör från brottsliga handlingar eller från medverkan till brottsliga handlingar och i syfte att hemlighålla eller dölja egendomens olagliga ursprung, eller för att hjälpa någon som är delaktig i sådan verksamhet att undandra sig de rättsliga följderna av sitt handlande.

b) Hemlighållande eller döljande av en viss egendoms rätta beskaffenhet eller ursprung, av dess belägenhet, av förfogandet över den, av dess förflyttning, av de rättigheter som är knutna till den, eller av äganderätten till den, i vetskap om att egendomen härrör från brottsliga handlingar eller från medverkan till brottsliga handlingar.

c) Förvärv, innehav eller brukande av egendom i vetskap om, vid tiden för mottagandet, att egendomen härrörde från brottsliga handlingar eller från medverkan till brottsliga handlingar.

d) Deltagande, sammanslutning för att utföra försök att utföra och medhjälp, underlättande och rådgivning vid utförandet av någon av de handlingar som nämnts i de tidigare leden.

3. Penningtvätt skall anses som sådan även om de handlingar som frambringat den egendom som skall tvättas begåtts inom en annan medlemsstats territorium eller i tredje land.

4. I detta direktiv avses med finansiering av terrorism tillhandahållande eller insamling av medel, oavsett tillvägagångssätt, direkt eller indirekt, i uppsåt att dessa skall användas eller med vetskap om att dessa helt eller delvis kommer att användas för att genomföra något av de brott som anges i artiklarna 1–4 i rådets rambeslut 2002/475/RIF av den 13 juni 2002 om bekämpande av terrorism.

5. Vetskap, uppsåt och syfte som utgör rekvisit för de handlingar som avses i punkt 2 och punkt 4 får härledas ur objektiva, faktiska omständigheter.

Artikel 2

1. Detta direktiv skall vara tillämpligt på följande:

1) Kreditinstitut.

2) Finansiella institut.

3) Följande juridiska eller fysiska personer vid utövandet av deras yrkesmässiga verksamhet:

a) Revisorer och skatterådgivare.

b) Notarier och andra oberoende jurister, antingen när de handlar i en klients namn och för dennes räkning vid finansiella transaktioner eller transaktioner med fast egendom eller genom att hjälpa till vid planering eller genomförande av transaktioner för klientens räkning vid

i) köp och försäljning av fastigheter eller företag,

ii) förvaltning av klientens pengar, värdepapper eller andra tillgångar,

iii) öppnande eller förvaltning av bank-, spar- eller värdepapperskonton, iv) organisering av nödvändigt kapital för bildande, drift eller ledning av företag,

v) bildande, drivande eller ledande av trustar, bolag eller liknande strukturer.

c) Tillhandahållare av tjänster till trustar eller bolag utöver dem som avses i leden a och b.

d) Fastighetsmäklare.

e) Andra fysiska eller juridiska personer som handlar med varor endast i den mån som betalning görs kontant med ett belopp om 15 000 EUR eller mer, oavsett om transaktionen genomförs på en gång eller i flera led som verkar ha samband.

f) Kasinon.

2. Medlemsstaterna får besluta att fysiska och juridiska personer som bedriver finansiell verksamhet endast tillfälligt eller i mycket ringa omfattning, och där risken för att penningtvätt eller finansiering av terrorism skall förekomma är liten, inte omfattas av artikel 3.1 eller 3.2.

Artikel 3

I detta direktiv används följande beteckningar med de betydelse som här anges:

1) "kreditinstitut": ett kreditinstitut enligt definitionen i artikel 1.1 första stycket i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/12/EG av den 20 mars 2000 om rätten att starta och driva verksamhet i kreditinstitut, inbegripet inom gemenskapen belägna filialer, i den betydelse som anges i artikel 1.3 i det direktivet, till kreditinstitut med huvudkontor inom eller utanför gemenskapen.

2) "finansiellt institut":

a) Ett företag som inte är ett kreditinstitut, vars huvudsakliga verksamhet består i att bedriva en eller flera av de verksamheter som anges i punkterna 2–12 och 14 i förteckningen i bilaga I till direktiv 2000/12/EG, bland annat verksamhet vid valutaväxlingskontor (bureaux de

change) och kontor för överföring/översändande av pengar.

b) Ett försäkringsföretag som är vederbörligen auktoriserat i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/83/EG av den 5 november 2002 om livförsäkring, om företaget bedriver verksamheter som omfattas av det direktivet.

c) Ett värdepappersföretag så som det definieras i punkt 1 i artikel 4.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/39/EG av den 21 april 2004 om marknader för finansiella instrument.

d) Ett företag för kollektiva investeringar som erbjuder sina andelar eller aktier till försäljning.

e) En försäkringsförmedlare enligt definitionen i artikel 2.5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/92/EG av den 9 december 2002 om försäkringsförmedling, med undantag för förmedlare enligt artikel 2.7 i det direktivet, när denne förmedlar livförsäkringar eller andra investeringsrelaterade tjänster.

f) Inom gemenskapen belägna filialer till finansiella institut som avses i leden a–e med huvudkontor inom eller utanför gemenskapen.

3) "egendom": tillgångar av varje slag, såväl fysiska som icke fysiska, av fast eller lös natur, materiella eller immateriella, samt juridiska dokument eller instrument, också i elektronisk eller digital form, som styrker äganderätten till eller rättigheter knutna till sådana tillgångar.

4) "brottsliga handlingar": alla former av brottslig inblandning i förövandet av ett allvarligt brott.

5) "allvarliga brott": åtminstone

a) handlingar enligt definitionerna i artiklarna 1–4 i rambeslut 2002/475/RIF, b) något av de brott som definieras i artikel 3.1 a i 1988 års FN-konvention om bekämpande av illegal handel med narkotika och psykotropa ämnen,

c) de handlingar som utförs av kriminella organisationer såsom dessa handlingar definieras i artikel 1 i rådets

gemensamma åtgärd 98/733/RIF av den 21 december 1998 om att göra deltagande i en kriminell organisation i Europeiska unionens medlemsstater till ett brott,

d) bedrägeri, åtminstone allvarliga fall, enligt definitionen i artikel 1.1 och artikel 2 i konventionen, om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen,

e) korruption,

f) alla brott som är belagda med frihetsstraff eller annan frihetsberövande åtgärd där högsta straffet är mer än ett år, eller, när det gäller de stater som har en minimitröskel för brott i sitt rättssystem, brott som är belagda med frihetsstraff eller frihetsberövande åtgärd där lägsta straffet är mer än sex månader.

6) verkligförmånstagare: den fysiska person som ytterst äger eller kontrollerar kunden och/eller den fysiska person för vars räkning en transaktion eller en verksamhet utförs. Den verkliga förmånstagaren skall åtminstone

a) för företagsenheter

i) innefatta den fysiska person eller de fysiska personer som ytterst äger eller kontrollerar en juridisk enhet genom direkt eller indirekt ägande av eller kontroll över en tillräcklig procentandel av aktierna eller rösträtterna i den juridiska enheten, inbegripet genom innehav av innehavaraktier, dock ej ett företag som är noterat på en reglerad marknad och som omfattas av informationsskyldighet som överensstämmer med gemenskapslagstiftningen eller som är underkastat motsvarande internationella normer; en procentandel på 25 procent + en aktie eller rösträttsandel skall anses tillräcklig för att uppfylla detta kriterium,

ii) innefatta den fysiska person eller de fysiska personer som på annat sätt utövar kontroll över förvaltningen av en juridisk enhet.

b) när det gäller juridiska enheter, t.ex. stiftelser, och juridiska konstruktioner, exempelvis trustar, som förvaltar och fördelar medel

i) när det redan har fastställts vilka de framtida förmånstagarna är, innefatta den fysiska person eller de fysiska personer som är innehavare av 25 procent eller mer av tillgångarna i en juridisk konstruktion eller juridisk enhet,

ii) när det återstår att fastställa vilka de enskilda personer som omfattas av den juridiska konstruktionen eller enheten är, innefatta den grupp personer i vars främsta intresse den juridiska konstruktionen eller enheten har inrättats eller bedriver verksamhet,

iii) innefatta den fysiska person eller de fysiska personer som utövar betydande kontroll över 25 procent eller mer av tillgångarna i en juridisk konstruktion eller juridisk enhet.

7) "tillhandahållare av tjänster till trustar och företag": en fysisk eller juridisk person som affärsmässigt tillhandahåller någon av följande tjänster till tredje part:

a) Bildande av företag eller andra typer av juridiska personer.

b) Fullgörande av funktion som styrelseledamot eller bolagsrättsligt ansvarig ("Company Secretary"), som bolagsman i ett handels- eller kommanditbolag eller i någon liknande ställning i förhållande till andra juridiska personer eller åtgärder för att någon annan person skall kunna utföra sådana funktioner.

c) Tillhandahållande av ett registrerat kontor eller en tillfällig postadress, korrespondensadress eller administrativ adress och andra därmed sammanhängande tjänster för ett aktiebolag, ett handelsbolag eller någon annan form av juridisk person eller juridisk konstruktion.

d) Förvaltning av en klassisk trust eller liknande juridisk konstruktion eller åtgärder för att någon annan person skall kunna utföra en sådan funktion.

e) Funktion som nominell aktieägare för en verklig förmånstagares räkning eller åtgärder för att någon annan person, som inte är ett företag som är noterat på en reglerad marknad som omfattas av informationsskyldighet i överensstämmelse med

gemenskapslagstiftningen eller som är underkastat motsvarande internationella normer, skall kunna utföra en sådan funktion.

8) "person i politiskt utsatt ställning": fysiska personer som har eller tidigare har haft viktiga offentliga funktioner och sådana personers närmaste familjemedlemmar och kända medarbetare.

9) "affärsförbindelse": en affärsmässig, yrkesmässig eller handelsmässig förbindelse, som hänger samman med den yrkesmässiga verksamheten för de institut och personer som omfattas av detta direktiv och som när kontakten etableras förväntas ha en viss varaktighet.

10) "brevlådebank": ett kreditinstitut, eller ett institut med liknande verksamhet, som är registrerat inom en jurisdiktion, men som saknar en meningsfull fysisk närvaro och ledning där, och som inte är anslutet till en reglerad finansgrupp.

Artikel 4

1. Medlemsstaterna skall se till att bestämmelserna i detta direktiv utvidgas till att helt eller delvis omfatta andra yrken och kategorier av företag än de institut och personer som avses i artikel 2.1 och som utövar verksamhet i vilken sannolikheten är särskilt stor att den används för penningtvätt eller för finansiering av terrorism.

2. Om en medlemsstat beslutar att utvidga bestämmelserna i detta direktiv till att omfatta andra yrken och kategorier av företag än de som avses i artikel 2.1, skall den meddela kommissionen detta.

Artikel 5

Medlemsstaterna får till förebyggande av penningtvätt och finansiering av terrorism införa eller behålla strängare regler inom det område som omfattas av detta direktiv.

KAPITEL II

KRAV PÅ KUNDKONTROLL

AVSNITT 1

Allmänna bestämmelser

Artikel 6

Medlemsstaterna skall förbjuda sina kreditinstitut och finansiella institut att föra anonyma konton eller utfärda anonyma motböcker. Med avvikelse från artikel 9.6 skall medlemsstaterna i samtliga fall kräva att ägarna och förmånstagarna till befintliga anonyma konton eller anonyma motböcker underkastas åtgärder rörande kundkontroll så snart som möjligt och under alla förhållanden innan kontona eller motböckerna på något sätt används.

Artikel 7

De institut och personer som omfattas av detta direktiv skall tillämpa åtgärder rörande kundkontroll i följande fall:

- a) Vid etableringen av en affärsförbindelse.
- b) Vid icke regelbundet återkommande transaktioner som uppgår till 15 000 EUR eller mer, oavsett om transaktionen genomförs på en gång eller i flera led som verkar ha samband.
- c) Om det finns misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism, oavsett eventuella undantag, befrielser eller tröskelbelopp.
- d) Om det råder osäkerhet om tidigare erhållna kunduppgifters tillförlitlighet eller tillräcklighet.

Artikel 8

1. Åtgärderna för att uppfylla kraven på kundkontroll skall inbegripa följande:

- a) Att identifiera kunden och styrka kundens identitet på grundval av handlingar, uppgifter eller upplysningar från tillförlitliga och oberoende källor.
- b) Att i förekommande fall identifiera den verkliga förmånstagaren och vidta riskbaserade och lämpliga åtgärder för att kontrollera dennes identitet, så att den institution eller person som omfattas av detta direktiv är förvissad om att den känner till vem den verkliga förmånstagaren är och även, när det gäller juridiska personer, trustar och liknande juridiska konstruktioner, vidta

riskbaserade och lämpliga åtgärder för att sätta sig in i kundens ägarskapsförhållanden och kontrollstruktur.

c) Att skaffa information om affärsförbindelsens syfte och avsedda form.

d) Att utöva fortlöpande övervakning av den aktuella affärsförbindelsen och därvid kontrollera att de transaktioner som utförs överensstämmer med institutionens eller personens kunskaper om kunden, affärs- och riskprofilen och, i nödvändiga fall, källan till medlen, och se till att handlingar, uppgifter och upplysningar hålls uppdaterade.

2. Institut och personer som omfattas av detta direktiv skall tillämpa vart och ett av kraven på kundkontroll i punkt 1, men får själva avgöra hur omfattande sådana åtgärder skall vara utifrån en riskbaserad analys av typen av kund, affärsförbindelse, produkt eller transaktion. De institut och personer som omfattas av detta direktiv skall kunna bevisa för de behöriga myndigheter som nämns i artikel 37, däribland självreglerande organ, att åtgärdernas omfattning är lämplig med hänsyn till risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Artikel 9

1. Medlemsstaterna skall kräva att en kontroll av kundens eller den verkliga förmånstagarens identitet äger rum innan en affärsförbindelse ingås eller en transaktion utförs.

2. Med avvikelse från punkt 1 får medlemsstaterna tillåta att kontrollen av en kunds eller en verklig förmånstagares identitet fullgörs under det att en affärsförbindelse ingås, om detta är nödvändigt för att inte avbryta den normala verksamheten och om risken för att penningtvätt eller finansiering av terrorism skall ske är liten. I sådana situationer skall dessa förfaranden slutföras så snart som möjligt efter den inledande kontakten.

3. Med avvikelse från punkt 1 och punkt 2 får medlemsstaterna, när det gäller livförsäkringsverksamhet, tillåta att identitetskontrollen av den som enligt försäkringsbrevet är

förmånstagare utförs efter det att affärsförbindelsen har ingåtts. I det fallet bör kontrollen äga rum i samband med eller före utbetalningen eller vid det tillfälle då eller innan förmånstagaren avser att utöva de rättigheter som försäkringsbrevet medför.

4. Med avvikelse från punkt 1 och punkt 2 får medlemsstaterna tillåta att ett bankkonto öppnas om det finns tillräckliga garantier för att säkerställa att transaktioner inte kan genomföras av kunden eller för kundens räkning innan ett slutgiltigt klarläggande erhållits om att ovan nämnda bestämmelser fullständigt uppfylls.

5. Medlemsstaterna skall se till att en institution eller person som inte kan uppfylla kraven i artikel 8.1 a, b och c inte tillåts utföra en transaktion via ett bankkonto, ingå en affärsförbindelse eller utföra en transaktion eller, om en affärsförbindelse redan har ingåtts, blir tvungen av avbryta denna, och skall överväga att lämna en rapport om kunden till den finansunderrättelseenheten i enlighet med artikel 22. Medlemsstaterna skall inte tvingas tillämpa föregående stycke på notarius publicus, oberoende jurister, revisorer och skatterådgivare i samband med att de gör en bedömning av den rättsliga situation som kunden befinner sig i eller försvarar eller företräder kunden vid, eller angående rättsliga förfaranden, däribland rådgivning om huruvida talan skall väckas eller rättegång undvikas.

6. Medlemsstaterna skall kräva att de institut och personer som omfattas av detta direktiv tillämpar kravet på kundkontroll inte endast på nya kunder, utan även på befintliga kunder om det efter en riskbedömning anses lämpligt.

Artikel 10

1. Medlemsstaterna skall kräva att alla kasinokunder identifieras och att deras identitet kontrolleras om de köper eller växlar in spelmarker till ett värde av 2 000 EUR eller mer.

2. De krav beträffande fastställandet av identitet som föreskrivs i detta direktiv skall anses vara uppfyllt av kasinon underkastade statlig tillsyn om dessa registrerar och identifierar sina kunder

redan i samband med att kunderna träder in i lokalen, oavsett hur stora belopp som växlas in mot spelmarker.

AVSNITT 2

Lägre krav på kundkontroll

Artikel 11

1. Med avvikelse från artikel 7 a, 7 b och 7 d, artikel 8 och artikel 9.1 skall inte de institut och personer som omfattas av detta direktiv vara underkastade de krav som föreskrivs i dessa artiklar, om kunden är ett kreditinstitut eller ett finansiellt institut som omfattas av detta direktiv, eller ett kreditinstitut eller ett finansiellt institut i ett tredjeland som fastställer krav som motsvarar dem som fastställs i detta direktiv och vars överensstämmelse med dessa krav är föremål för tillsyn.

2. Med avvikelse från artikel 7 a, 7 b och 7 d, artikel 8 och artikel 9.1 får medlemsstaterna tillåta att de institut och personer som omfattas av detta direktiv inte tillämpar kravet på kundkontroll i fråga om

a) börsnoterade företag vars aktier handlas på en reglerad marknad i den mening som avses i 2004/39/EG i en eller flera medlemsstater och börsnoterade företag från tredje land som omfattas av insynskrav som överensstämmer med gemenskapslagstiftningen, och

b) verkliga huvudmän bakom gemensamma konton (pooled accounts) som förvaltas av notarius publicus och andra oberoende jurister i medlemsstaterna, eller i tredje länder, under förutsättning att dessa omfattas av krav på att bekämpa penningtvätt eller finansiering av terrorism i överensstämmelse med internationella normer och att deras efterlevnad av dessa krav är föremål för tillsyn och förutsatt att uppgifter om den verkliga förmånstagarens identitet finns tillgängliga på begäran för de institut som fullgör funktionen som förvaringsinstitut för de gemensamma kontona,

c) nationella offentliga myndigheter, eller i fråga om andra kunder som utgör en låg risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism och som

uppfyller de tekniska kriterier som fastställs i enlighet med artikel 40.1 b.

3. I de fall som nämns i punkterna 1 och 2 skall institut och personer som omfattas av detta direktiv under alla omständigheter samla tillräckligt med information för att fastställa om kunden är berättigad till ett undantag enligt dessa punkter.

4. Medlemsstaterna skall underrätta varandra och kommissionen om fall där de anser att ett tredjeland uppfyller de villkor som anges i punkterna 1 eller 2 eller i andra situationer som uppfyller de tekniska kriterier som fastställs i enlighet med artikel 40.1 b.

5. Med avvikelse från artikel 7 a, 7 b och 7 d, artikel 8 och artikel 9.1 får medlemsstaterna tillåta att de institut och personer som omfattas av detta direktiv inte tillämpar kravet på kundkontroll i fråga om

a) livförsäkringar, när de årliga premiebetalningarna inte överstiger 1 000 EUR eller engångspremien uppgår till högst 2 500 EUR,

b) pensionsförsäkringar, under förutsättning att försäkringsbrevet inte innehåller någon återköpsklausul och inte får användas som säkerhet för lån,

c) pension, pensionsrätter eller liknande som innebär pensionsförmåner för anställda, när inbetalning sker i form av avdrag på lön och systemet inte tillåter överlåtelse av rättigheter, och

d) elektroniska pengar enligt definitionen i artikel 1.3 b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/46/EG av den 18 september 2000 om rätten att starta och driva affärsverksamhet i institut för elektroniska pengar samt om tillsyn av sådan verksamhet, om, i de fall då den elektroniska produkten inte kan laddas, det högsta belopp som lagras i produkten inte överstiger 150 EUR, eller om, i de fall då den elektroniska produkten kan laddas, det fastställts en begränsning till 2 500 EUR på det sammanlagda belopp som omsätts under ett kalenderår, utom när ett belopp på 1 000 EUR eller mer löses in under samma kalenderår av innehavaren enligt artikel 3 i direktiv

2000/46/EG, eller i fråga om någon annan produkt eller transaktion som utgör en låg risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism och som uppfyller de tekniska kriterier som fastställs i enlighet med artikel 40.1 b.

Artikel 12

Om kommissionen antar ett beslut enligt artikel 40.4 skall medlemsstaterna förbjuda institut och personer som omfattas av detta direktiv att tillämpa lägre krav på kundkontroll på kreditinstitut, finansiella institut och börsnoterade företag i det berörda tredjelandet eller i andra företag i situationer som uppfyller de tekniska kriterier som fastställs i enlighet med artikel 40.1 b.

AVSNITT 3

Skärpta krav på kundkontroll

Artikel 13

1. Medlemsstaterna skall se till att institut och personer som omfattas av detta direktiv utifrån en riskbedömning uppfyller skärpta krav på kundkontroll, utöver de åtgärder som avses i artiklarna 7, 8 och artikel 9.6, i situationer som genom sin natur kan medföra högre risk för penningtvätt och finansiering av terrorism, och åtminstone de situationer som avses i punkterna

2, 3 och 4 och i fråga om andra situationer som medför en hög risk för penningtvätt och finansiering av terrorism och som uppfyller de tekniska kriterier som fastställts i enlighet med artikel 40.1 c.

2. I sådana fall där kunden inte har varit fysiskt närvarande för identifiering skall medlemsstaterna se till att institutet eller personen i fråga vidtar särskilda och lämpliga åtgärder för att kompensera för den högre risken, exempelvis genom att tillämpa en eller flera av följande åtgärder:

a) Garantier för att kundens identitet kan fastställas med hjälp av ytterligare handlingar, uppgifter eller information.

b) Kompletterande åtgärder för att kontrollera eller bestyrka de uppvisade handlingarnas innehåll eller äkthet, eller begära bekräftelse från ett

kreditinstitut eller ett finansiellt institut som omfattas av detta direktiv.

c) Garantier för att den första betalningen i samband med transaktionerna görs från ett konto som öppnats i kundens namn hos ett kreditinstitut.

3. I fråga om gränsöverskridande korrespondentbankförbindelser med motpart i ett tredjeland skall medlemsstaterna se till att deras kreditinstitut

a) samlar in tillräckligt med information om motparten för att fullt ut kunna förstå dennes affärsverksamhet och utifrån offentligt tillgänglig information bedöma det berörda institutets renommé och kvaliteten i tillsynen,

b) gör en bedömning av motpartens kontroller för att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism,

c) inhämtar godkännande från sin ledning innan de ingår nya korrespondentbankförbindelser,

d) dokumenterar varje instituts respektive ansvarsområden, och

e) i fråga om så kallade "payable through"-konton (transaktionskonton som öppnas av utländska kreditinstitut och ger deras kunder möjlighet att utföra transaktioner i landet via underkonton) förvissas sig om att korrespondentkreditinstitutet har kontrollerat kundernas identitet och fortlöpande övervakat kunder som har direkt tillgång till det institutets konton, och att de på begäran kan förse det andra kreditinstitutet med relevanta uppgifter som behövs för att uppfylla kravet på kundkontroll.

4. När det gäller transaktioner eller affärsförbindelser med personer i politiskt utsatt ställning som är bosatta i ett annat medlemsland eller i ett tredjeland skall medlemsstaterna se till att institut och personer som omfattas av detta direktiv

a) har de riskbaserade förfaranden som behövs för att avgöra om kunden i fråga är en person i politiskt utsatt ställning,

b) inhämtar ledningens godkännande innan de ingår affärsförbindelser med sådana kunder, och

c) vidtar lämpliga åtgärder för att fastställa källan till förmögenheten och medlen som hänger samman med affärsförbindelsen eller affärstransaktionen.

d) bedriver skärpt fortlöpande övervakning av affärsförbindelsen.

5. Medlemsstaterna skall förbjuda kreditinstituten att ingå eller upprätthålla korrespondentbankförbindelser med brevlådebanker och skall begära att kreditinstituten vidtar lämpliga åtgärder för att se till att de inte ingår eller fortsätter att upprätthålla korrespondentbankförbindelser med en bank som tillåter att dess konton används av brevlådebanker.

6. Medlemsstaterna skall se till att institut och personer som omfattas av detta direktiv riktar särskild uppmärksamhet på de eventuella risker för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan uppstå med avseende på produkter eller transaktioner som skulle kunna underlätta anonymitet, och vid behov vidta åtgärder för att förebygga att dessa används för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

AVSNITT 4

Utförande genom tredje part

Artikel 14

Medlemsstaterna får tillåta att institut och personer som omfattas av detta direktiv anlitar tredje part för uppfyllandet av de krav som föreskrivs i artikel 8.1 a, b och c. Det slutliga ansvaret för uppfyllandet av de kraven skall dock även fortsättningsvis ligga hos det institut eller den person som omfattas av direktivet och som anlitar tredje part.

Artikel 15

1. I de fall där en medlemsstat tillåter de kreditinstitut och finansiella institut som avses i artikel 2.1.1 eller 2.1.2 och som är belägna på dess territorium att bli betrodda som tredje part nationellt

skall medlemsstaten under alla omständigheter göra det möjligt för de institut och personer som avses i artikel 2.1 och som är belägna på dess territorium att i enlighet med bestämmelserna i artikel 14 erkänna och godta resultatet av kraven på kundkontroll i artikel 8.1 a, b och c som genomförts i enlighet med detta direktiv av ett institut enligt artikel 2.1.1 eller 2.1.2 i en annan medlemsstat, med undantag av valutaväxlingskontor och kontor för överföring eller översändande av pengar, och som uppfyller kraven i artiklarna 16 och 18, även om de handlingar och uppgifter på vilka dessa krav grundar sig är annorlunda än dem som krävs i den medlemsstat till vilken kunden hänvisas.

2. I de fall då en medlemsstat tillåter att valutaväxlingskontor och kontor för överföring eller översändande av pengar enligt artikel 3.2 a och som är belägna på dess territorium blir betrodda som nationell tredje part, skall den medlemsstaten under alla omständigheter, i enlighet med artikel 14, tillåta att de erkänner och godtar resultatet av kraven på kundkontroll i artikel 8.1 a, b och c som genomförts i enlighet med detta direktiv av samma typ av institut i en annan medlemsstat och som uppfyller kraven i artiklarna 16 och 18, även om de handlingar och uppgifter på vilka dessa krav grundar sig är annorlunda än dem som krävs i den medlemsstat till vilken kunden hänvisas.

3. I de fall då en medlemsstat tillåter att de personer på dess territorium som avses i artikel 2.1.3 a, b och c blir betrodda som nationell tredje part, skall den medlemsstaten under alla omständigheter, i enlighet med artikel 14, tillåta att de erkänner och godtar resultatet av kraven på kundkontroll i artikel 8.1 a, b och c som genomförts i enlighet med detta direktiv av en person som avses i artikel 2.1.3 a, b och c i en annan medlemsstat och som uppfyller kraven i artiklarna 16 och 18, även om de handlingar och uppgifter på vilka dessa krav grundar sig är annorlunda än dem som krävs i den medlemsstat till vilken kunden hänvisas.

Artikel 16

1. I detta avsnitt skall med "tredje part" avses de institut och personer som är förtecknade i artikel 2 eller motsvarande institut och personer som är i ett tredjeland, och som uppfyller följande krav:

a) De är enligt lag registreringskyldiga.

b) De tillämpar bestämmelser om krav på kundkontroll och bevarande av uppgifter i enlighet med eller motsvarande dem som föreskrivs i detta direktiv, och kontrollen av att de verkligen uppfyller direktivets krav sker i enlighet med avsnitt 2 i kapitel V, eller de är verksamma i ett tredjeland vars krav motsvarar kraven i detta direktiv.

2. Medlemsstaterna skall underrätta varandra och kommissionen om fall där de anser att ett tredjeland uppfyller villkoren i punkt 1 b.

Artikel 17

När kommissionen antar ett beslut enligt artikel 40.4 skall medlemsstaterna förbjuda institut och personer som omfattas av detta direktiv att betro tredje part från det berörda tredjelandet att fullgöra kraven enligt artikel 8.1 a, b och c.

Artikel 18

1. Tredje part är skyldig att göra information som begärs i enlighet med kraven i artikel 8.1 a, b och c omedelbart tillgänglig för det institut eller den person som omfattas av detta direktiv och som kunden hänvisats.

2. Berörd tredje part skall på begäran utan dröjsmål vidarebefordra relevanta kopior av identifierings- och kontrolluppgifter och annan relevant dokumentation rörande kunden eller den verkliga förmånstagaren till det institut eller den person som omfattas av detta direktiv och som kunden hänvisats.

Artikel 19

Detta avsnitt skall inte tillämpas på outsourcing eller agenturförhållanden där en kontraktstagande tjänsteleverantör eller en agent enligt avtal skall anses utgöra en del av det

institut eller den person som omfattas av detta direktiv.

KAPITEL III

RAPPORTERINGSSKYLDIGHET

AVSNITT 1

Allmänna bestämmelser

Artikel 20

Medlemsstaterna skall kräva att institut och personer som omfattas av detta direktiv ägnar särskild uppmärksamhet åt en viss verksamhet som de på grund av verksamhetens natur anser kunna innebära särskild risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism, i synnerhet komplicerade eller ovanligt omfattande transaktioner och alla ovanliga transaktionsmönster som inte förefaller ha något ekonomiskt eller påvisbart lagligt syfte.

Artikel 21

1. Varje medlemsstat skall inrätta en finansunderrättelseenhet för att kunna bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism.

2. Denna finansunderrättelseenhet skall inrättas som en central nationell enhet. Den skall ansvara för att ta emot (och, i den utsträckning det är tillåtet, begära) analysera och till behöriga myndigheter sprida uppgifter som gäller möjlig penningtvätt eller möjlig finansiering av terrorism eller som krävs enligt nationell lagstiftning. Den skall ges tillräckliga resurser för att kunna utföra sina uppgifter.

3. Medlemsstaterna skall se till att finansunderrättelseenheten utan dröjsmål direkt eller indirekt har tillgång till de finansiella och administrativa uppgifter samt uppgifter som rör brottsbekämpning som den behöver för att kunna fullgöra sina uppgifter.

Artikel 22

1. Medlemsstaterna skall kräva att de institut och personer som omfattas av detta direktiv, samt i tillämpliga fall deras styrelseledamöter och anställda, samarbetar fullt ut

a) genom att utan dröjsmål och på eget initiativ underrätta

finansunderrättelseenheten, när institutet eller personen i fråga har vetskap om, misstänker eller har skälig grund att misstänka penningtvätt eller finansiering av terrorism, eller att penningtvätt eller finansiering av terrorism ägt rum, eller försök till penningtvätt eller finansiering av terrorism, och

b) genom att på begäran av finansunderrättelseenheten utan dröjsmål förse denna, i enlighet med vad som gäller enligt tillämplig lag, med alla erforderliga uppgifter

2. Uppgifter som avses i punkt 1 skall lämnas vidare till den finansunderrättelseenheten i den medlemsstat inom vars territorium det uppgiftslämnande institutet eller den uppgiftslämnande personen finns. Uppgifterna skall normalt lämnas vidare av den eller de personer som har utsetts i enlighet med artikel 34.

Artikel 23

1. Med avvikelse från artikel 22.1 får medlemsstaterna, i fråga om de personer som avses i artikel 2.1.3 a och 2.1.3 b, utse ett lämpligt självreglerande yrkesorgan som den myndighet som i första hand skall underrättas i finansunderrättelseenhetens ställe. Utan att det påverkar tillämpningen av punkt 2 skall det utsedda självreglerande organet i sådana fall utan dröjsmål vidarebefordra uppgifterna i ofiltrerat skick till finansunderrättelseenheten.

2. Medlemsstaterna skall inte vara skyldiga att tillämpa de skyldigheter som följer av artikel 22.1 på notarius publicus, oberoende jurister, revisorer och skatterådgivare, när det är fråga om uppgifter som dessa erhåller från eller inhämtar om någon av sina klienter i samband med att de analyserar den rättsliga situation som kunden befinner sig i eller försvarar eller företräder kunden vid, eller i anslutning till rättsliga förfaranden, däribland rådgivning om huruvida talan skall väckas eller rättegång undvikas, oavsett om sådana uppgifter erhålls eller inhämtas före, under eller efter det rättsliga förfarandet.

Artikel 24

1. Medlemsstaterna skall kräva att de institut och personer som omfattas av detta direktiv avstår från att utföra sådana transaktioner som de vet har eller misstänker ha samband med penningtvätt eller finansiering av terrorism till dess att de har slutfört de nödvändiga åtgärderna i enlighet med artikel 22.1 a. I enlighet med medlemsstaternas lagstiftning får instruktioner ges om att transaktionen inte skall utföras.

2. I de fall då en sådan transaktion misstänks föranleda penningtvätt eller finansiering av terrorism och det inte är möjligt att på angivet sätt underlåta att utföra transaktionen, eller om underlåtenheten sannolikt skulle motverka försök att få tag i dem som gynnas av en misstänkt transaktion för penningtvätt eller finansiering av terrorism, skall de berörda instituten och personerna i efterhand omedelbart underrätta den finansunderrättelseenheten.

Artikel 25

1. Medlemsstaterna skall se till att de behöriga myndigheter som avses i artikel 37 utan dröjsmål underrättar finansunderrättelseenheten, om de vid inspektion av de institut eller personer som omfattas av detta direktiv eller på något annat sätt har upptäckt omständigheter som kan ha samband med penningtvätt eller finansiering av terrorism.

2. Medlemsstaterna skall se till att tillsynsorgan som enligt bestämmelse i lag eller annan författning skall övervaka aktiehandeln, valutahandeln och den finansiella derivatmarknaden underrättar finansunderrättelseenheten om de upptäcker omständigheter som kan ha samband med penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Artikel 26

Om ett institut eller en person som omfattas av detta direktiv, eller en anställd eller en styrelseledamot vid ett sådant institut eller hos en sådan person, i god tro enligt artikel 22.1 och artikel 23, har röjt sådana uppgifter som avses i artiklarna 22 och 23, skall detta inte innebära överträdelse av någon sekretessregel som följer av ett

avtal eller i någon föreskrift i lag eller annan författning, och inte föranleda ansvar i någon form för institutet eller personen i fråga eller dess styrelseledamöter eller anställda.

Artikel 27

Medlemsstaterna skall vidta alla nödvändiga åtgärder för att skydda anställda vid de institut eller hos de personer som omfattas av detta direktiv från att utsättas för hot eller fientliga åtgärder till följd av att de rapporterat misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism antingen internt eller till finansunderrättelseenheten.

AVSNITT 2

Förbud mot röjande av uppgifter

Artikel 28

1. De institut och personer som omfattas av detta direktiv samt deras styrelseledamöter och anställda får inte röja för kunden i fråga eller för någon tredje person att uppgifter har lämnats i enlighet med artiklarna 22 och 23, eller att en undersökning om penningtvätt eller finansiering av terrorism utförs eller kan komma att utföras.

2. Förbudet i punkt 1 skall inte omfatta röjande av uppgifter till de behöriga myndigheter som avses i artikel 37, inbegripet de självreglerande organen, eller röjande av uppgifter i brottsbekämpande syfte.

3. Förbudet i punkt 1 skall inte hindra att uppgifter röjs mellan institut från medlemsstaterna, eller från tredjeländer under förutsättning att de uppfyller villkoren i artikel 11.1, vilka tillhör samma grupp enligt definitionen i artikel 2.12 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/87/EG av den 16 december 2002 om extra tillsyn över kreditinstitut, försäkringsföretag och värdepappersföretag i ett finansiellt konglomerat.

4. Förbudet i punkt 1 skall inte hindra att uppgifter röjs mellan personer enligt artikel 2.1.3 a och 2.1.3 b från medlemsstaterna, eller från tredjeländer som ställer krav som är likvärdiga med kraven i detta direktiv, vilka bedriver sin yrkesverksamhet, som anställda eller på annat sätt, inom

samma rättsliga enhet eller ett nätverk. I denna artikel avses med nätverk en större enhet som personen ingår i och som har gemensamt ägande eller gemensam ledning eller efterlevnadskontroll.

5. När det gäller de institut eller personer som avses i artikel 2.1.1, 2.1.2 och artikel 2.1.3 a samt 2.1.3 b i fall som rör samma kund och samma transaktion och där två eller fler institut eller personer är inblandade, skall förbudet i punkt 1 inte hindra att uppgifter röjs mellan de berörda instituten eller personerna, under förutsättning att de är belägna i en medlemsstat, eller i ett tredjeland som ställer krav som är likvärdiga med kraven i detta direktiv och tillhör samma yrkeskategori samt omfattas av likvärdiga skyldigheter när det gäller sekretess och skydd av personuppgifter. De uppgifter som utbyts skall endast användas i syfte att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism.

6. Om de personer som avses i artikel 2.1.3 a och 2.1.3 b försöker avråda en kund från att ge sig in på olaglig verksamhet, skall detta inte betraktas som röjande av uppgifter i den mening som avses i punkt 1.

7. Medlemsstaterna skall underrätta varandra och kommissionen om fall där de anser att ett tredjeland uppfyller villkoren enligt punkterna 3, 4 eller 5. *Artikel 29* Om kommissionen antar ett beslut enligt artikel 40.4 skall medlemsstaterna förbjuda röjande av uppgifter mellan institut och personer som omfattas av detta direktiv och institut och personer från det berörda tredjelandet.

KAPITEL IV

BEVARANDE OCH STATISTIK

Artikel 30

Medlemsstaterna skall se till att de institut och personer som omfattas av detta direktiv bevarar följande handlingar och uppgifter, så att de kan användas vid eventuella undersökningar eller utredning av möjlig penningtvätt eller finansiering av terrorism som utförs av finansunderrättelseenheten eller andra

behöriga myndigheter i enlighet med den nationella lagstiftningen:

a) När det gäller krav på kundkontroll: en kopia av eller uppgifter om den bevisning som krävs under minst fem år efter det att affärsförbindelsen med kunden har upphört.

b) När det gäller affärsförbindelser och transaktioner: uppgiftsunderlag och arkiv, bestående av originaldokument eller sådana kopior som i enlighet med gällande nationell lag får företets i domstolsförfaranden, under minst fem år efter det att transaktionerna utförts eller affärsförbindelsen avslutats.

Artikel 31

1. Medlemsstaterna skall kräva att de kreditinstitut och finansiella institut som omfattas av detta direktiv vid sina filialer och majoritetsägda dotterbolag i tredjeländer i förekommande fall tillämpar åtgärder som är minst likvärdiga med dem som anges i detta direktiv i fråga om kundkontroll och bevarande av uppgifter. Om tredjelandets lagstiftning inte tillåter tillämpning av sådana likvärdiga åtgärder, skall medlemsstaterna ställa som krav att de berörda kreditinstitut och finansiella instituten underrättar de behöriga myndigheterna i den berörda hemmedlemsstaten om detta.

2. Medlemsstaterna och kommissionen skall underrätta varandra om fall där lagstiftningen i ett tredjeland inte tillåter tillämpning av de åtgärder som krävs enligt punkt 1 första stycket, och samordnade åtgärder kan vidtas för att finna en lösning.

3. Medlemsstaterna skall kräva att kreditinstitut och de finansiella instituten vidtar ytterligare åtgärder för att på ett effektivt sätt hantera risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism då tredjelandets lagstiftning inte tillåter tillämpning av de åtgärder som krävs enligt punkt 1 första stycket.

Artikel 32

Medlemsstaterna skall kräva att deras kreditinstitut och finansiella institut skall inrätta system som gör det möjligt för dem att på förfrågningar från den finansunderrättelseenheten, eller från andra myndigheter, i enlighet med

medlemsstaternas nationella lagstiftning snabbt och fullständig lämna upplysningar om huruvida de har eller under de senaste fem åren har haft en affärsförbindelse med specificerade fysiska eller juridiska personer och, om så skulle vara fallet, om förbindelsens natur.

Artikel 33

1. Medlemsstaterna skall se till att de kan se över effektiviteten i sina system för bekämpning av penningtvätt eller finansiering av terrorism genom att föra omfattande statistik över frågor av betydelse för dessa systems effektivitet.

2. Sådan statistik skall åtminstone omfatta antalet rapporter om misstänkta transaktioner som lämnats till finansunderrättelseenheten och uppföljningen av dessa rapporter samt på årsbasis ange antalet fall som undersökts, antalet personer som åtalats, antalet personer som dömts för brott som rör penningtvätt eller finansiering av terrorism samt omfattningen av frysta, beslagtagna eller förverkade tillgångar.

3. Medlemsstaterna skall se till att en konsoliderad översyn av dessa statistiska rapporter offentliggörs.

KAPITEL V

TILLÄMPNINGSFÖRESKRIFTER

AVSNITT 1

Interna förfaranden, utbildning och feedback

Artikel 34

1. Medlemsstaterna skall kräva att institut och personer som omfattas av detta direktiv inför tillfredsställande och lämpliga riktlinjer och rutiner för kundkontroll, rapportering, bevarande av uppgifter, internkontroll, riskbedömning, riskhantering, efterlevnadskontroll och kommunikation, för att förebygga och förhindra transaktioner som har samband med penningtvätt eller finansiering av terrorism.

2. Medlemsstaterna skall kräva att kreditinstitut och finansiella institut som omfattas av detta direktiv i

förekommande fall underrättar filialer och majoritetsägda dotterbolag i tredjeländer om de relevanta riktlinjerna och förfarandena.

Artikel 35

1. Medlemsstaterna skall kräva att institut och personer som omfattas av detta direktiv vidtar lämpliga åtgärder så att deras berörda anställda får kännedom om gällande bestämmelser som utfärdats i enlighet med detta direktiv. Bland annat skall de berörda anställda delta i särskilda fortlöpande utbildningsprogram som är avsedda att hjälpa dem att känna igen transaktioner som kan ha samband med penningtvätt eller finansiering av terrorism samt ge dem vägledning om hur de skall handla i sådana fall. Om en fysisk person som hör till någon av de kategorier som anges i artikel 2.1.3 bedriver sin yrkesverksamhet som anställd hos en juridisk person skall skyldigheterna enligt det här avsnittet gälla den juridiska personen och inte den fysiska personen.

2. Medlemsstaterna skall se till att de institut och personer som omfattas av detta direktiv har tillgång till aktuell information om tillvägagångssätt vid penningtvätt och finansiering av terrorism samt om uppgifter som gör det möjligt att upptäcka misstänkta transaktioner.

3. Medlemsstaterna skall se till att det i de fall det är möjligt lämnas lämplig feedback avseende effektiviteten och uppföljningen av rapporter om misstänkt penningtvätt eller finansiering av terrorism.

AVSNITT 2

Tillsyn

Artikel 36

1. Medlemsstaterna skall se till att valutaväxlingskontor och leverantörer av tjänster till trustar och företag är skyldiga att ha tillstånd eller vara registrerade och att kasinon är skyldiga att ha tillstånd för att kunna bedriva laglig affärsverksamhet. Utan att det påverkar framtida gemenskapslagstiftning skall medlemsstaterna föreskriva att kontor för översändande av pengar skall ha

tillstånd eller vara registrerade för att kunna bedriva laglig affärsverksamhet.

2. Medlemsstaterna skall se till att de behöriga myndigheterna vägrar licensiering eller registrering av sådana företag som avses i punkt 1, om de inte är övertygade om att de personer som styr eller kommer att styra affärsverksamheten eller som är de verkliga huvudmännen i sådana företag är lämpade för detta.

Artikel 37

1. Medlemsstaterna skall åtminstone kräva att de behöriga myndigheterna effektivt övervakar, och vidtar nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de institut och personer som omfattas av detta direktiv uppfyller direktivets krav.

2. Medlemsstaterna skall se till att de behöriga myndigheterna har tillräckliga befogenheter, däribland möjlighet att kräva att sådana uppgifter lämnas som är relevanta för övervakningen, efterlevnaden och utförandet av kontroller, och tillräckliga resurser för att kunna fullgöra sina uppgifter.

3. När det gäller kreditinstitut, finansiella institut och kasinon skall de behöriga myndigheterna ha förstärkta övervakningsbefogenheter, i synnerhet möjlighet att utföra inspektioner på plats.

4. När det gäller sådana fysiska och juridiska personer som avses i artikel 2.1.3 a–2.1.3 e får medlemsstaterna tillåta att uppgifterna i punkt 1 utförs på grundval av en riskbedömning.

5. När det gäller de personer som avses i artikel 2.1.3 a och 2.1.3 b får medlemsstaterna tillåta att uppgifterna i punkt 1 utförs av självreglerande organ, under förutsättning att dessa uppfyller bestämmelserna i punkt 2.

AVSNITT 3

Samarbete

Artikel 38

Kommissionen skall lämna den hjälp som behövs för att underlätta samordning, bl.a. informationsutbyte, mellan finansunderrättelseenheter i gemenskapen.

AVSNITT 4

Sanktioner

Artikel 39

1. Medlemsstaterna skall se till att fysiska och juridiska personer som omfattas av detta direktiv kan hållas ansvariga för överträdelser av de nationella bestämmelser som antagits i enlighet med detta direktiv. Sanktionerna skall vara effektiva, proportionella och avskräckande.

2. Utan att det påverkar medlemsstaternas rätt att tillämpa straffrättsliga sanktioner skall medlemsstaterna i enlighet med sin nationella lagstiftning se till att lämpliga administrativa åtgärder kan vidtas eller administrativa sanktioner tillämpas mot kreditinstitut och finansiella institut för överträdelser av de nationella bestämmelser som antagits i enlighet med detta direktiv. Medlemsstaterna skall se till att åtgärderna eller sanktionerna är effektiva, proportionerliga och avskräckande.

3. Medlemsstaterna skall se till att juridiska personer åtminstone kan hållas ansvariga för överträdelser enligt punkt 1 som begås till deras förmån av någon person som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation och som har en ledande ställning inom den juridiska personens organisation, grundad på

a) befogenhet att företräda den juridiska personen,

b) befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar,

c) befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.

4. Utöver vad som redan angivits i punkt 3 skall medlemsstaterna se till att en juridisk person kan ställas till ansvar när brister i övervakning eller kontroll som skall utföras av en sådan person som avses i punkt 3 har gjort det möjligt för en person som är underställd en juridisk person att till förmån för denna juridiska person begå en sådan överträdelse som anges i punkt 1.

KAPITEL VI

GENOMFÖRANDE

Artikel 40

1. För att ta hänsyn till den tekniska utvecklingen i kampen mot penningtvätt och finansiering av terrorism och garantera ett enhetligt genomförande av detta direktiv får kommissionen, i enlighet med det förfarande som avses i artikel 41.2, anta följande genomförandeåtgärder:

- a) Förtydligande av de tekniska aspekterna av definitionerna i artikel 3.2 a och 3.2 d samt artiklarna 6, 7, 8, 9 och 10.
- b) Fastställande av tekniska kriterier för att bedöma huruvida en situation innebär en låg risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism enligt artikel 11.2 och 11.5.
- c) Fastställande av tekniska kriterier för att bedöma huruvida en situation innebär en hög risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism enligt artikel 13.
- d) Fastställande av tekniska kriterier för att bedöma huruvida det, i enlighet med artikel 2.2, är motiverat att inte tillämpa detta direktiv på vissa juridiska eller fysiska personer som endast tillfälligt eller i mycket begränsad omfattning bedriver finansiell verksamhet.

2. Kommissionen skall under alla omständigheter anta de första genomförandeåtgärder som ger verkan åt punkterna 1 b och 1 d senast den 15 juni 2006.

3. Kommissionen skall, i enlighet med det förfarande som anges i artikel 41.2, justera de belopp som anges i artikel 2.1.3 e, artikel 7 b, artikel 10.1, artikel 11.5 a och 11.5 d med beaktande av gemenskapslagstiftningen, den ekonomiska utvecklingen och förändringar av internationella normer.

4. Om kommissionen finner att ett tredjeland inte uppfyller villkoren i artikel 11.1 eller 11.2, artikel 28.3, 28.4 eller 28.5 eller i de åtgärder som fastställts i enlighet med punkt 1 b i denna artikel eller artikel 16.1 b, eller att lagstiftningen i tredjelandet inte tillåter tillämpning av de åtgärder som

krävs enligt artikel 31.1 första stycket, skall den anta ett beslut där detta anges i enlighet med förfarandet i artikel 41.2.

Artikel 41

1. Kommissionen skall biträdas av en kommitté för förebyggande av penningtvätt och finansiering av terrorism, nedan kallad "kommittén".

2. När det hänvisas till denna punkt skall artiklarna 5 och 7 i beslut 1999/468/EG tillämpas, med beaktande av bestämmelserna i artikel 8 i det beslutet och under förutsättning att de genomförandeåtgärder som antagits enligt detta förfarande inte innebär någon ändring av de väsentliga bestämmelserna i detta direktiv. Den tid som avses i artikel 5.6 i beslut 1999/468/EG skall vara tre månader.

3. Kommittén skall själv anta sin arbetsordning.

4. Utan att det påverkar de genomförandeåtgärder som redan antagits skall tillämpningen av de bestämmelser i detta direktiv som föreskriver tekniska bestämmelser och beslut enligt förfarandet i punkt 2 upphöra fyra år efter ikraftträdandet av det här direktivet. Europaparlamentet och rådet får på förslag från kommissionen förlänga giltighetstiden för de berörda bestämmelserna i enlighet med förfarandet i artikel 251 i fördraget och skall i detta syfte se över dem före fyraårsfristens slut.

KAPITEL VII

SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 42 Kommissionen skall senast den 15 december 2009 och därefter minst vart tredje år utarbeta en rapport om genomförandet av detta direktiv, vilken skall överlämnas till Europaparlamentet och rådet. I samband med den första rapporten skall kommissionen inkludera en särskild undersökning som avser behandlingen av advokater och andra oberoende jurister.

Artikel 43

Senast den 15 december 2010 skall kommissionen förelägga

Europaparlamentet och rådet en rapport om tröskelvärdet i procent i artikel 3.6, med särskild betoning på den eventuella nyttan och följderna av en minskning av procentandelen i artikel 3.6 a i, 3.6 b i och 3.6 b iii från 25 procent till 20 procent. På grundval av rapporten får kommissionen lägga fram ett förslag till ändringar av detta direktiv.

Artikel 44

Direktiv 91/308/EEG skall upphöra att gälla. Hänvisningar till det upphävda direktivet skall anses som hänvisningar till det här direktivet och skall läsas i enlighet med jämförelsetabellen i bilagan till detta direktiv.

Artikel 45

1. Medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 15 december 2007. De skall genast överlämna texterna till dessa bestämmelser till kommissionen samt en jämförelsetabell över bestämmelserna i detta direktiv och de nationella bestämmelser som antagits. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser skall de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om

hur hänvisningen skall göras skall varje medlemsstat själv utfärda.

2. Medlemsstaterna skall till kommissionen överlämna texten till de centrala bestämmelser i nationell lagstiftning som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

Artikel 46

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 47

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna. Utfärdat i Strasbourg den 26 oktober 2005. På *Europaparlamentets vägnar* J.BORRELL
FONTELLES *Ordförande*

På rådets vägnar

D. ALEXANDER

Ordförande

BILAGA B – Intervjufrågor

- FRÅGA 1: Vilka konsekvenser förväntar banken att direktiv 2005/60/EG medför?
- FRÅGA 2: Är det rimligt och möjligt för banken att uppfylla kvalitetssäkringskravet i direktiv 2005/60/EG?
- FRÅGA 3: I tredje penningtvättsdirektivet, som skall implementeras i svensk rätt, uppställs högre krav kundkännedom (identitetskontroll och kundkontroll), jämfört med i tidigare gällande direktiv. Vad anser banken om detta?
- FRÅGA 4: Det omfattande kravet på kundkännedom verkar kräva stora resurser?
Kommer bankerna klara den kostnad som en systemanpassning till det tredje penningtvättsdirektivet medför?
- FRÅGA 5: Artikel 35 direktiv 2005/60/EG uppställer krav om utbildning av bankens personal i penningtvätt. Hur ser Er banks utbildning ut?
- FRÅGA 6: Enligt artikel 34 direktiv 2005/60/EG ställs krav på interna rutiner (compliance regler). Hur upplever banken detta krav?
- FRÅGA 7: Kommer kraven om bevarande av handling och statistik i artiklarna 30 – 33 direktiv 2005/60/EG att medföra några effekter för banken?
- FRÅGA 8: Innebär det tredje penningtvättsdirektivet att banken i större utsträckning kan bli ansvarig än tidigare?

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Direktiv

Rådets direktiv 91/308/EEG av den 10 juni 1991 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar (EGT L 166, 28.06.1991, s. 0077 - 0083, svensk specialutgåva, område 10, volym 1, s. 0068)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/97/EG av den 4 december 2001 om ändring av rådets direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar (EGT L 344, 28.12.2001, s.0076 - 0082)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism (EUT L 309, 25.11.2005, s. 0015 - 00036)

Kommissionens direktiv 2006/70/EG av den 1 augusti 2006 om tillämpningsföreskrifter för Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG med avseende på definitionen av ”person i politiskt utsatt ställning”, samt tekniska kriterier för att kunna tillämpa lägre krav på kundkontroll och göra undantag på grund av finansiell verksamhet som drivs tillfälligt eller i mycket begränsad omfattning (EUT L 214, 4.8.2006, s.0029 – 0034)

FFFS

FFFS 2005:5 Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall

Förordning

Förordning 1781/2006/EG om information om betalaren som skall åtfölja överföringar av medel (EUT L 345, 8.12.2006, s.0001 - s.0009)

Litteratur

- Cranston, Ross Principles of banking law, Second edition, Oxford University Press, 2006
- Örnemark-Hansen Helén Kreditretten i en EU/EØS-dimensjon – Et nordisk seminar juni 2004, Det Juridiske Fakultets Skriftserie nr 120, Universitetet i Bergen, 2005
- Holmqvist Lena,
Leijonhufvud Madeleine,
Träskman Per-Ole och
Wennberg Suzanne Brottsbalken – En kommentar, kapitel 1-12, Norstedts Blå Bibliotek, supplement 14, juli 2005

Offentliga tryck

SOU 2007:23 Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet

Juridiska fakultetsstyrelsen, Docent Örnemark-Hansen Helén, Remiss:
Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet; SOU 2007:23,
Fi2007/2472

SFS

SFS 1993:768

SFS 1962:700

SFS 1988:204

SFS 1999:162

SFS 1999:163

SFS 1999:164

SFS 2004:297

Övrigt

Ekobrottsmyndighetens rapport 2004:1 – Rapport om den ekonomiska brottsligheten

Rapport från Kommissionen till rådet om övervakning av gränsöverskridande förflyttningar av kontanta medel. KOM (2002) 0328 slutlig

Elektroniska källor

BIS – Bank for International Settlements

BIS hemsida: <http://www.bis.org/about/index.htm>.

BIS Compliance charter, 9 May 2005, Revised on 8 January 2007:
<http://www.bis.org/about/compliancecharter.pdf>.

Basel Committee on Banking Supervision (BCBS)

Basel Committee on Banking Supervision, *Customer due diligence for banks (Basel, BIS, October 2001)*:
<http://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf?noframes=1>

BCBS hemsida: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>

Compliance and the compliance function in banks, April 2005:
<http://www.bis.org/publ/bcbs113.pdf?noframes=1>.

Basel Institute on Governance

Ett oberoende och idéellt forskningscenter i Basel, Schweiz - hemsida:
http://www.baselgovernance.org/fileadmin/docs/pdfs/Industry_standards/Wolfsberg_AML_principles.pdf, <http://baselgovernance.org>

Clearing House – Advancing Payment Systems World Wide:

About the Clearing House:
<http://www.theclearinghouse.org/about/association/000223f.php>,
<http://www.theclearinghouse.org/about/000211f.php>.

FATF – Financial Action Task Force

About the FATF: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236836_1_1_1_1_1,00.html

FATF contact: www.fatf-gafi.org.

FATF members and observers: http://www.fatf-gafi.org/document/52/0,3343,en_32250379_32237295_34027188_1_1_1_1,00.html

FATF Money Laundering FAQ: http://www.fatf-gafi.org/document/29/0,3343,en_32250379_32235720_33659613_1_1_1_1,00.html

FATF Standards: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236920_1_1_1_1_1,00.html.

The 40 Recommendations of the FATF: <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/7/40/34849567.PDF>.

The 9 Special Recommendations of the FATF: <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/8/17/34849466.pdf>

JMLSG – Joint Money Laundering Steering Group

JMLSG hemsida: <http://www.jmlsg.org.uk/bba/jsp/polopoly.jsp?d=755&a=9756>.

JMLSG Industry Guidance:
<http://www.jmlsg.org.uk/bba/jsp/polopoly.jsp?d=758&menu=expand>

JMSLG Prevention of money laundering – Consultation draft, June 2007:
http://www.jmlsg.org.uk/content/1/c4/98/32/Part_I_final_cons_text.pdf,
http://www.jmlsg.org.uk/content/1/c4/98/31/Part_II_final_cons_text.pdf.

Karnov nätupplaga

Thomson Fakta – Westlaw, Karnov, 19. Ordning och säkerhet, SFS 1993:768:
http://www.westlaw.se.ludwig.lub.lu.se/pls/onl_se!/ilseintk.request?funktion=lg&produkt=&normid=&prodid=614

UC – affärs- och kreditupplysningar

Produktöversikt, Scoring, UC:s info om dig, Registerutdrag:
<https://www.uc.se/frameset.php>

Wolfsberg Group

Wolfsberg Group hemsida: www.wolfsberg-principles.com

Wolfsberg Standards: <http://www.wolfsberg-principles.com/standards.html>

Wolfsberg Standards: Wolfsberg AML Principles on Private Banking –
Revised version May 2002: <http://www.wolfsberg-principles.com/privat-banking.html>

Svenska Bankföreningen

Svenska Bankföreningen – Viktiga frågor – Penningtvätt och
terroristfinansiering, uppdaterad den 14 januari 2008:
<http://www.bankforeningen.se/Viktiga%20fr%C3%A5gor/Penningtv%C3%A4tt.aspx>

Övrigt

Pieth Mark, Aiolfi Gemma, The Private Sector becomes active: The
Wolfsberg Process, Juristische Fakultät, Universität Basel,
<http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/wolfsbergprocess.pdf>

Otryckta källor

Intervjuer

Telefonintervju med Arne Peterson, Chefsjurist, Danske Bank AB,
måndagen den 14 januari 2008

Telefonintervju med Jan Björkman, Money-Lauderer Officer, SEB,
torsdagen den 14 februari 2008

Rättsfallsförteckning

Svea Hovrätt mål B 6420-02